

શ્રી શિવાનંદ સાહિત્ય પ્રસાર સમિતિ, ગુજરાત વિભાગ, પ્રકાશન નં. ૨૪

દિવ્યજ્ઞાન અંધમાળા : વર્ષ ૧૯૬૨ : પુસ્તક નંબર ૮૭

ભક્તિ-સાધના

[Practice of Bhakti Yoga]

: લેખક :

શ્રી સ્વામી શિવાનંદ સરસ્વતી
[કવિચેત]

: અનુવાદક :

શ્રી. નાનાલાલ એમ. શાહ. એમ. એ.

શ્રી શિવાનંદ સાહિત્ય પ્રસાર સમિતિ

(શિવાનંદનગર, કપિકેશ)

ગુજરાત વિભાગ

૮૬૪, ટીકરશર્મા પોળ, જામનગર, અમદાવાદ-૨

; પ્રકાશક :

શ્રી સ્વામી કૃષ્ણાનંદ

અખિલ ભારત શિવાનંદ સાહિત્ય પ્રસાર સમિતિ,
શિવાનંદનગર, અગિય.

પ્રથમ આવૃત્તિ

પ્રત . ૨૦૦૦

સર્વ દક્ષ " હિવાઈનિ ભાષ્યે દ્રુષ્ટ મોસાવરી " ને સ્વાધીન છે.

કિંમત રૂ. ૧-૭૫ ન.પૈ.

૧૧-૧
મુદ્રક

મહેન્દ્રકુમાર ગોહળદાસ પટેલ
અગ્રાયના મુદ્રણકૃત્રી મ દિર,
ધીકાંઠા રોડ અમદાવાદ-૨

Sri Sivanand Sahitya Prasar Samiti,
Gujarat Vibhag, Publication No 24

Divya Jivan Granthmala-Year 1962-Book No 2

PRACTICE OF BHAKTI YOGA

By

Sri Swami Sivanand Saraswati

Translator

Sri Nanlal M. Shah M A

Sivanand Sahitya Prasar Samiti

[Sivanandnagar, Rishikesh]

Gujarat Vibhag

894, Tokersha's Pole, Jamalpur, AHMEDABAD-1

Published by
Sri Swami Krishnanand
'Akhl Bharat Sivanand' Sahitya Prasara Samiti
Sivanandnagar, Rishikesh.

First Edition [Gujarati]
Copies : 2000
All Rights Reserved by
The Divine Life Trust Society

Price 1 : 75 N. P.

Printed by
Sri Mahendrakumar Gokaldas Patel
Khadayta Mudran Kala Mandir
Gheekanta Road, AHMEDABAD-1

श्री स्वामी शिवानंद सरस्वती
कपिलेश

ત્રણે લોકમાં આગેય
વીણા માયે વિચરતા

શ્રીમન્નાગવણ નાગવણ નાગવણ તુ
ગાન ગતા

અસંખ્યા
દેવર્ષિ નાગદને

સમર્પણુ

પ્રકાશકની નોંધ

* આ નવું પુસ્તક 'ભક્તિ-આધના' શ્રી સ્વામીજીનાં ગ્રેષ્ઠ પુસ્તકોમાં એક વધારે છે એમના આગળના પુસ્તકોની જેમ આ પુસ્તકમાં પણ સ્વામીજીએ સમગ્ર મન અને આધ્યાત્મિક બળવાથી અનુપમ ભાવાનો પ્રયોગ કર્યો છે ભક્તિયોગ જેવા શ્રમભાષ્ય અને ગૂચવણભર્યા વિષયનું જ્ઞાનનિષ્ઠોત્સાહ સાથે આવું સુદૃઢ મર્તાગી આકર્ષન કરનાર આવું પુસ્તકો આગળના જન્મને જ દોષ છે 'ભક્તિ-આધના' ના પ્રકાશનનું આ પ્રમુખ કારણ છે એમ જાણવાનાં અમે ખરેખર ગૌરવ અનુભવીએ છીએ.

* આ પુસ્તકના પાને પાને એ ઉચ્ચ ધ્વનિ રજી છે કે આજના યુગની સૌથી મદદરની આવશ્યકતા છે પ્રેમ માત્ર પ્રેમ જ સ્વામીજી કહે છે પ્રેમ શ્રદ્ધા અને ભક્તિ વિનાનું જીવન સાચું નિર્લયક છે એ સાચાત્ મૃત્યુ છે પ્રેમ દિવન છે પ્રેમ વિશ્વની સૌથી મહાન શક્તિ છે એનો પ્રતિકાર નથી થઈ શકતો એનું ઉપર આવે વિન્ય તો પ્રેમ જ અપારી શક્તિ એની શક્તિ અતત છે એની ગુહનતા અમાપ છે એની પ્રકૃતિ અચામ્ય છે એના તે / અચર્ચનીય છે પ્રેમ એટલે ધર્મનો અર્ક સ્વામીજી આપણને આ પ્રેમ વિશ્વાસના ગ્રેષ્ઠ છે એ પ્રેમનો મેઠ નાનકડો કિશ્કુન્ધ પણ તમામ દુ ખોને દૂર કરીને સાચો આનંદ અને સુખ ધરસાવી દેશે

* નિશ્ચય એવું કે જોના નરમુખત્યારોના હાથમાં સત્તેજ વશાત્ આ પુસ્તક જલ અને જે ઉત્સાહ સાથે આ મદેશ પ્રગળાવ્યો છે એ જ ઉત્સાહ સાથે એ એના સ્વીકાર કરે તો રત્નમાન વિશ્વના નર્ક દુ ખો એમી આવ ઓગળી જવ ને કરી એક વખત આ ધરતી પર દિવ્ય ન દનન સરન્નર્થ જાવ

* મર્ત પ્રેમનું આદિધ્યાન, તપશ્ચર્ય પ્રેમરાસિ શાધના પ્રિય ને પાનિનોતા ઉદ્ધાત્ક એવ બર્મારાન શ્રીકૃષ્ણ આ સુદે ધેરારોના વિશ્વ ઉપર શાંતિ આનંદ મુખ સમૃદ્ધિ અને દીર્ઘજીવન યુગયુગ સુધી વરસાવ્યા કરે

- સ્વામી કૃષ્ણાનંદ

પ્રવેશક

દિવ્ય જીવન ગ્રંથમાળાનું સને ૧૯૬૨ ની સાલનું આ બીજું પુસ્તક છે. શ્રી ચિવાનંદ સાહિત્ય પ્રસાર સમિતિ, ગુજરાત વિભાગ તરફથી પ્રગટ થતાં પુસ્તકોમાં સર્વોચ્ચ રજાનું પુસ્તક આપની સમક્ષ સાદર કરતાં અમે ધણે જ આનંદ અનુભવીએ છીએ.

આ પુસ્તકનું અંગ્રેજી નામ Practice of Bhakti Yoga છે. પણ ગુજરાતીમાં ઘણું જ ટુંકું નામ “ભક્તિ સાધના” આપવામાં આવ્યું છે. નામ કરતાં ગુણ પરત્વે જ વિચારવાનું રહ્યું. જો આ પુસ્તકનું નામ “ભક્તિયોગ સાધના” આપવામાં આવ્યું હોત તો કદાચ એ વધારે મોખ્ય ગણાત. પણ અખિલ ભારત ચિવાનંદ સાહિત્ય પ્રસાર સમિતિએ જે નામ આપવાનો નિર્ણય લીધો હતો તે જ આપવામાં આવ્યું છે.

મુખ્ય ચાર યોગોમાંનો એક યોગ તે ભક્તિ યોગ છે અને તેની સાધનાના અંગ ઉપાંગો આ પુસ્તકમાં સ્વામીજી મદારાજે સ્પષ્ટતાર, ઘણી જ સહેલાઈથી સમજ શકાય તે પ્રમાણે સમગ્રવ્યાપ્ત છે. જો કે સ્વામીજી મદારાજ તો બધા જ યોગના સમન્વયમાં માને છે. પણ કોઈ પણ એક યોગની સાધના પોતાની પ્રકૃતિની વિશીષ્ટતા માગી લે છે. સાગરપ્રધાન પ્રકૃતિવાળી વ્યક્તિ માટે ભક્તિ એ ઉત્તમ સાધન છે અને તેની જ સાધના ભક્તિમાર્ગી સાધકને અતિમ ખ્યેવ મુખી પહોંચાડી શકે છે. ભક્તિની જુદી જુદી દૃષ્ટિ અને જુદાં જુદાં સાધનો જુદા જુદા શાસ્ત્રકારોએ વર્ણવ્યાં છે. પણ સામાન્યનઃ નવધા ભક્તિને પ્રમુખ સ્થાન આપવામાં આવ્યું છે. મદર્ગ નારદે તેમના ભક્તિ-સૂત્રમાં આ વિષયને ખૂબજ ઝીણવટપૂર્વક ચર્ચો છે. જો કે આ પુસ્તકમાં નારદ ભક્તિ-સૂત્રનો મૂલો આપવામાં આવ્યો છે, અને તેનો અર્થ પણ આપવામાં આવ્યો છે. જતાં જતાં જેમને હંસ અબ્યાસની ઇચ્છા હોય તેમજો જુદા જુદા ગુજરાત દિવ્ય જીવન સંઘ તરફથી પ્રગટ કરવામાં આવેલ નારદ ભક્તિ સૂત્ર વાંચવા અમારી ભલામણ છે.

સાધનામાં સૌથી મળ જો કોઈ માર્ગ દોષ તો તે ભક્તિમાર્ગ છે ભક્તિ કળીયુગમાં આત્મસાક્ષાત્કારનું અમોઘ સાધન છે ભક્તિ કમળ છે, મમ-ધેનુ છે એની સળંગતા, માધુર્ય અને સારંગિતા સહેજે મમલ તકાવ તોમ છે ઈશ્વર તરફ આકર્ષણ પ્રેમ, આરાધના, આત્મિક રિતુદિ અને કૃત્રીગાથી કામનનું પ્રાગ્મ્ય કરનાર ભક્તિ સાધના ત્રિયાત્મા દર્શન દ્વારા આત્મસામાત્મ્ય સુધી પહોંચા વાને સમર્થ છે ભક્તિમાં પ્રેમનું અનન્ય સ્થાન છે દુઃખા ભક્તિ એવેનેજ પ્રેમ અને પ્રેમ એજ ઈશ્વર

જ્ઞાન માર્ગે અને અન્ય માર્ગે સાક્ષાત્કાર પામેનાના ઉદાહરણ બહુ જ જૂઝ છે અને ઘણાખરા તો સામાન્ય જનતાની બાજુ બદાર છે પણ ભક્તિ માર્ગે આત્મમર્મણું કરી સાક્ષાત્કાર પામેના ભક્તો સદાજ રીતે જીવીતા છે ક્રુપ, પ્રદાદ અભિમત, દ્રોષદી આદિના દહાતો આપડી નજર સમક્ષ છે આપણા યુગના ભક્તો મીરા, નરસિંહ મહેતા, તુમારામ આદિને કાલુ જાણવું નથી ભક્તિ સાને જ અનિવાર્ય છે ભક્તિ રિતાનું જ્ઞાન પણ શુદ્ધ છે સાથેસાથ એનું કહેવું પણ જરૂરી છે કે ભક્તિ જ્ઞાનદાતા છે આપણા ભક્તોએ જે જે કહ્યું છે અને ગાયું છે તે પરાચીનો પૂરાવો છે

અખિત ભારત સિવાનદ આદિત્ય પ્રસાર સમિતિના નિર્ણય અનુસાર આ વર્ષે આ એક જ પુસ્તક પ્રગટ કરવાનું હરાવવામાં આવ્યું છે અને તે ગુરુપૂર્ણિમા ઉપર પ્રગટ કરવું જોઈએ તે આદેશ અનુસાર ગુરુપૂર્ણિમા ઉપર પ્રગટ થઈ ગયું છે જે ગુરુદેવનું છે તે ગુરુદેવને પુરસ્કારનિતે સમર્પણ કરતાં અમે કૃત્યકૃત્યના અનુભવીએ છીએ આવા અમૂલ્ય પુસ્તકના પ્રકાશનનો આ યાદગાર દિવસ બની ગયેશે સમિતિના કેટલાક અનિવાર્ય સભ્યો દોવા છતાં આ પુસ્તક સમયમર બદાર પડે છે તે કેવળ ગુરુપાથી જ છે

આ પુસ્તકનો અનુવાદ સદગુણી અને પ્રેમ પૂર્વક વહેદારના બાઈ થી નાનાણાએ એમ. શાહે કર્યો છે. તેઓ અધ્યાત્મવિદ્યાના ક્ષેત્ર અધ્યાત્મી છે અને શિક્ષણ દ્વારા અગ્રગણ્ય સ્થાન ભોગવે છે. તેઓ વહેદારની સરકારી માધ્યમિક શાળાના પ્રીન્સીપાલપદે દત્ત અને તેમની ઉચ્ચગણ્ય કારકિર્દી ખરેખર અનુકરણીય છે. અંગ્રેજ તેમજ ગુજરાતી સાહિત્યમાં પણ તેમણે સારો ફાળો આપ્યો છે. તેમણે ખરેખર મુંદર અનુવાદ કર્યો છે અને તેને માટે તેમને જેટલો ધન્યવાદ આપીએ તેટલો એટલો છે. પૂજ્યપાદ શ્રી ચંપી શિવાનંદ તરફ તેમને ખૂબજ માન અને પ્રેમ છે. દાંડિયા પુરસ્કાર સ્વીકાર્યા વગર આ મુંદર કાર્ય તેમણે કર્યું તેને માટે અમે તેમના ધન્યજ્ઞ આભારી છીએ.

આ પુસ્તકના ખર્ચની બેઠ મેળવવા માટે અમારાથી બનતો પ્રયત્ન કર્યો પણ તેમાં ફળીભૂત થયા નથી. એટલે સમિતિ તરફથી આ પુસ્તક પ્રગટ કરવામાં આવે છે. છતાં ય આ પુસ્તકના ખર્ચમાં જે દાતા બાઈ અગર બહેન યથાવિચાર ફાળો આપશે તેમનો અમે અમારા વાર્ષિક અહેવાલમાં અવલમ્બ આભાર માનીશું. આપનો ઉદાર દાન અવલમ્બ સંખ્યા-વસી કે જેથી આવા મોટા ખર્ચમાં સમિતિને મદદ મળે.

આ પુસ્તક છપાવવાનો પ્રયત્ન તો હોવા બે એક મદિનાથી ચાલતો હતો. પણ શિક્ષણ અંગેના પુસ્તકો છાપવામાં પ્રેમી 'શાકાઈ' ગયેલાં હોવાને કારણે કામ અટક્યું હતું ત્યાં શુભકૃપાથી એકાએક પ્રો. શ્રી પ્રકાશભાઈ ગજમરનો સપર્ક સંધાયો અને તેમણે આ પુસ્તકને ગુરુપૃથ્વીના ઉપર બદાર પાડવાનું બીકુ ઝડપ્યું. ફક્ત દસ દિવસ પહેલાં જ તેમને મેટર સુપ્રત કરવામાં આવ્યું. તેઓ ધણી પ્રેમીમાં ગયા પણ સહસાગ્રે એક જ પ્રેસ 'અકાપના મુદ્રણ ક્ષેત્ર દિર' મળ્યું જે આદવા દુકા સમયમાં પુસ્તક છાપી આપવા તૈયાર થયું. ભાઈશ્રી પ્રકાશભાઈએ પણ રાતદિવસ બેઠાં નથી અને પ્રેસમાં જાતે હાજર રહી મુદ્ર તપાસી આપ્યું છે અને જરૂરી ચેક આર્જિસ્ટર્સ આપ્યું છે.

ભાઈશ્રી પ્રકાશભાઈ ઉગતા છતાં પીડા અધ્યાત્મનારક છે. આ પ્રકાશન તે તેમના અદ્યત્ત ઉત્સાહના ફળરૂપ છે. દાંડિયા પ્રકાશની

અ શા કે પુરસ્કાર વગર મેલાખાને પ્રેમપૂર્વક, ગાનદિવ્યતા ઉભરારા કરી
 નિ કામનાવે દોડાડેગી કરી આ ખુન્તખના પ્રમજનમા આપ્તોમ ભાગ
 નીધો છે તેને માટે અમે નેમનો જોને આખા માનીએ તેનો મોઠો
 છે તેઓ આમીજ મનારાજના સપ્તમા તો છે જ પગુ સ્વામીજી
 મનારાજના ભર્મા પગો ઉડો ગસ થતાવે છે ગનિતિતા મર્મા
 ગ્વેગાએ નેમજો અર્પા સથ અને સદાર આપનાનુ નહી પુ છે
 તે માટે તમો અનેકાનેક ધન્યવા

આ ગાનધવાના અતિ ઉપયોગી મર્મા આપ આપનો સાથ
 અને મનકા આપના ગ્વેશો જોનુ જ નરિ પગ આપના સર્ગસબધી
 અને ધી મિત્રોને પ્રેરણા આવી તેમનો મનકર મગરી આપના તો
 પવિત્ર કાર્મ આમુ ન મેવા બાજરી મણામે પગોવાલી સર્ગસબધી
 જોાની પુલ્ક અતિમા આવા મુ ર પ્રમસોમા અર્થ આપી સદકા
 આપવો તે બન્ને મટ આત્મચાણુનો માર્ગ છે

અતમા આપણા સર્વના ઉપર પૂત્યપાદ શ્રી સ્વામી ચિવાનદજી
 મહારાજના આશીવાદ ઉતરો એ જ અભિર્થના

પૂર્ણિમા
 પચવદી આંગાવાલી
 એનિસખોજ
 અમદાવાદ

અતુર્જીજીમ નીમનવાય
 પ્રમુખ
 શ્રીશિવાનદમાધિત્ય પ્રસાન્સમિતિ,

ગુરપૂર્ણિમા તા ૧૭ ૭-૬૨

મુગ્ધરાતરિભાગ

નોંધ - સુસ્તખના દધિન પેર ઉપર આપવામા આવેનુ
 મયોનયનુ સન્મામુ મ્કત પત્રવચ્ચાર ફગુ છે રજર મુપા
 માતુ રચન શ્રી ચિવાન એમ્પોનિયમ ૧૭૧૧,
 જોગાવ મી નામ ગરપુર ન્તન અમલા ૧ રેપીશન
 ન પરરફ૦

લાગણીઓને સંસ્કાર આપવાની જરૂર છે.

(સ્વામી શિવાનંદ)

ભક્તિ દરેક પ્રાણીમાં જોવામાં આવે છે, એક નારિતકને પણ પોતાની નારિતકતામાં આસક્તિ હોય છે, પ્રેમ દરેક પ્રાણીના હૃદયમાં હોય છે જ. પ્રેમ વિના છત્રવું અસકલ છે. ધણી દૂર માણસો પણ કોઈને કોઈ વસ્તુ પર પ્રેમ રાખે છે.

ખીન પદાર્થોની માફક આ પ્રેમને પણ સંસ્કાર આપવાની જરૂર છે. વન અને ઉપવન (ખામ)માં જો ફેર હોય છે તે જંગલમાં ખમ્બા આકાશ હોય છે, ફળફૂલ હોય છે. છતાં માણસને વનમાં પેસતાં બીક લાગે છે. કારણ કે તેમાં કાંટા હોય છે, જાંબરાં હોય છે, બચકર ઝાડોઓ હોય છે અને તેમાં જંગલી પ્રાણીઓ સંતપેશાં હોય છે. ત્યાં ઝાડો પણ અવ્યવસ્થિતપણે ઊભાં હોય છે, અને જો વાવાઝોડ થાય તો ત્યાં હાવાનળ સળગી જોઈ છે અને સારા વનનો નાશ થાય છે. ખામની ત્રિવિધિ આથી જુદી જ હોય છે, ત્યાં ઝાડો અને શેપાઓ સારા આકારમાં યજ્ઞાત્મક રીતે ઊભાં હોય છે. તેમાં અવારનવાર કાપકૂપ કરી તેમને અવસ્થિત રાખવામાં આવે છે. ત્યાંની દુર્ગંધ દૂર કરવામાં આવે છે અને ચોતરફ સુવાસ ફેલાય છે.

પ્રેમનું પણ અદ્ભુત જ સમજણ અમાની માણસના હૃદયમાં પ્રેમ હોય છે. પણ તે જંગલી અવસ્થાનો હોય છે. તેના હૃદયના એક ખુણામાં પ્રેમનું રસાળ ફળ હોય છે, પણ આખા હૃદયમાં ઈર્ષ્યા, તિરસ્કાર વગેરે દુર્ગુણોના કાંટા એટલા બધા જવાગેલા હોય છે કે પ્રેમની મજા તેમાં મારી નાખે છે. તેમાં રાગ, દેવ, ક્રોધ, ભોલ વગેરેની ઝાડીઓ પથરાયેલી હોય છે અને તેમાં, જંગલી પ્રાણીઓ વસેલા હોય છે. આ બધામાં પ્રેમ તો ક્યાંક તળિયે અને દુર્ગાધ્ય રીતે ઝાપાઈ ગયેલો.

પ્રેમ સરના ઉપર શાંત રીતે ખસાયેલો હોય છે. તે જ પ્રમાણે તમે અંતરમાં શાંતિપૂર્વક ધ્યાન ધરીને પ્રભુને ચાહો તેને શાંતલાવ કહે છે.

હવે, જ્યત્માં તમે વધારે કાને ચાહો છો એ શોધી કાઢો, અને તે જ જાવથી તમારું હૃદયપ્રદેશમાં રહેલા અંતર્ધામી પ્રભુને તમે ચાહો. સુગંધ સંબંધીઓ અને મિત્રો મારેનો પ્રેમ એ મોદ છે અને તે તમને સંસ્કારમય સાથે વધારે જોરથી બાંધે છે. તે નશ્વર છે અને દુઃખપ્રપંચ-વસાથી છે. પરંતુ પ્રભુપ્રેમ મોક્ષદાયી હોઈ તમને અનંત સુખ અને અમરત્વ તરફ લઈ જશે. આત્મા અને પરમાત્માને સમુચિત સંબંધ જોનાર પ્રેમ તે ભક્તિ છે. તેનાથી તમે પ્રભુમય બની જશો.

અનુક્રમણિકા

પ્રગયન્તી નોધ આમી કુશાનદ

પ્રવેશક

ભાગ્યજીઓને સંગ્રહ આપવાની જગત છે

૬ ભક્તિનો ઉપદેશ :

૧ પન્થાના કાળ છે	૧
૨ પ્રભુ અસ્તિત્વ	૩
૩ પરમાત્મા સર્વમા રહેનો છે	૮
૪ ભક્તિ એટલે શું	૧૦
૫ ભક્તિનુ રૂપ	૧૧
૬ ભક્તિના ૭ પ્રકાર	૧૨
૭ પાંચ પ્રકારની ઉપાસના	૧૬
૮ ઉપાસનાના પ્રકાર	૧૭
૯ પાંચ પ્રકારના ભાવ	૧૭
૧૦ ભક્તિમાર્ગમાં પાંચ સ્તર	૧૭
૧૧ પાંચ આંતરણગુણો	૧૮
૧૨ બાહ્ય યત્નગુણો	૧૮
૧૩ ભક્તિની ચાર આગળો	૧૮
૧૪ પ્રેમના ચાર વિભાગ	૧૮
૧૫ મુક્તિના ચાર પ્રકાર	૧૮
૧૬ ભક્તિના આઠ લક્ષણો	૧૮
૧૭ ઈશ્વરસાદાત્કાર માટે આવશ્યક લક્ષણો	૧૮
૧૮ ભક્તિનાં લક્ષણો	૧૯

૨. નામ, શ્રદ્ધા અને પ્રેમ :

૧ રામનામનો મહિમા	૨૧
૨ શ્રદ્ધા બડી ચીજ છે.	૨૪
૩ નિશ્વપ્રેમનો યોગ	૨૮
૪ શ્રીકૃષ્ણની ભક્તી	૩૩
૫ જગજીવનની રાધા	૩૮

૩. ભક્તિ અને જ્ઞાન :

૧ પ્રતિભાનું તત્ત્વજ્ઞાન	૪૩
૨ જ્ઞાની જે મહાન ભક્ત છે	૪૪
૩ અનારવાદ	૪૬
૪ ભક્તિ અને જ્ઞાન પરસ્પરાવળી છે	૫૦
૫ અકલ્પરના ચાર પ્રકારો	૫૧
૬ ભક્તિ અને જ્ઞાનની સરખામણી	૫૨

૪. ભક્તિ સાધના :

✓ ૧ જપયોગ	૫૫
૨ ભગવાન દર્શન આપે છે	૬૩
૩ રામાયણનું ગદ્ય	૬૫
૪ મદામત્રનો જપ	૬૭
૫ ગાયત્રીનું ધ્યાન	૬૮
✓ ૬ ધ્યાન કેરી રીતે કરવું	૭૭
✓ ૭ માનસિક પૂજન	૭૮
✓ ૮ અનુવાન	૭૯
૯ ભક્તિનો કેમ વિકાસ કરવો	૮૬
૧૦ આત્મનિવેદનનું રહસ્ય	૮૦

૧૧ વિચારોની મશાદૂબૂ	૮૪
૧૨ ભગવાનની દર્શન કેમ કરા	૮૬
૧૩ ભગવાન શકરનો જન્મ હો !	૮૮
૧૪ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ અને તેમનો ઉપદેશ	૯૪
૧૫ સકીર્તનની અગવડ	૯૯
સધની આવશ્યકતા	૧૦૩
સકીર્તનના લાભ	૧૦૬
નકીર્તનધ્વનિ [ધૂન]	૧૧૦
૧૬ રંગઅમાના	૧૧૨
૧૭ ઉપાસનાનું શાસ્ત્ર	૧૧૫
૧૮ ભક્તિરોગ સાધના	૧૨૧
૧૯ ચિત્રકૂના ભક્તો	૧૨૫
૨૦ શા માટે આપમે ઈશ્વરના અહા રાખીને જોઈએ	૧૨૫
૨૧ પ્રભુના અસ્તિત્વના નહીં માનવાથી શી ફાળિ છે	૧૨૬
૫. શ્રી નારદ ભક્તિસૂત્ર	૧૨૯

પ્રકરણ ૧

સાક્ષિનો ઉપદેશ

૧. પરમાત્મા કોણ છે ?

પરમાત્મા સત્ય છે. પરમાત્મા પ્રેમ છે. પરમાત્મા મદાન્યોતિ છે. પરમાત્મા અનંત સુખ, પરમેશ્વરોતિ અને જ્ઞાનની ભૂતિ છે. તે સર્વજ્ઞ, સર્વશક્તિમાન, સર્વવ્યાપક અને સર્વ પ્રત્યે દયાવાન છે. તે અનાદિ અને અનંત છે. એને જ ગીતામાં પુરુષોત્તમ અથવા બ્રહ્મેશ્વર કહેલા છે. તે સર્વવિદ છે. તે સમગ્ર વિશ્વનો, તેમ જ હેઠ, મન, હૃદયો અને પ્રાણનો આધાર છે. તેના વિના એક અણુ પણ હાથી શકે નહિ. તે વેદોનું મૂળ છે. હૃદય, અગ્નિ, વરુણ, વાયુ, યમ એ બધા પરમાત્માના કાર્યમાં સદાયક છે. પૃથ્વી, જળ, અગ્નિ, વાયુ અને આકાશ એ તેની શક્તિઓ છે. માયા એ એની મોદક શક્તિ છે.

બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શિવ એ પરમાત્માના ત્રણ સ્વરૂપો છે. બ્રહ્મા સર્જનું ઉત્પાદક સ્વરૂપ છે, વિષ્ણુ રક્ષક સ્વરૂપ છે, શિવ એ વિનાશક સ્વરૂપ છે. પરમાત્માનાં બીજાં પણ ત્રણ સ્વરૂપો છે. વિરાટ એ વ્યક્ત રૂપ છે, હિરણ્યગર્ભ મૂળમ રૂપ છે. હૃદય એ કારણ રૂપ છે. વિરાટ એ સર્વ ભૌતિક દેહોનો સમૂહ છે, હિરણ્યગર્ભ એ સર્વ મનનો સમૂહ છે. તે વિશ્વ-મન છે; અને હૃદય એ સમગ્ર કારણ શરીરનો સમૂહ છે.

સૃષ્ટિ, સ્થિતિ, સંહાર (વિનાશ), તિરોધાન કે તિરોભાવ, અને અનુગ્રહ એ ભગવાનની પાંચ પ્રવૃત્તિઓ છે.

પરમાત્મા એ શરબતમાં રહેલો મિષ્ટ સ્વાદ છે; તે સુંદર ધ્રુવતિની વાણીમાંની મિઠાસ છે; તે પહેલવાનમાં રહેલું બળ છે; તે દિગ્માલ્યનાં આકૃતિક દર્યોમાં રહેલું સૌંદર્ય છે; તે સંગીતની અદ્ભુત મધુરતા છે; તે જીર્ણ અને ચંપાની સુગંધ છે; તે મખમલની ગાદીની અને શીમળાના

પ્રાપ્તિમા ભક્તિ ધણી મ'દ કરે છે તેથી, આ પ્રુતકમા ભક્તિની સાધના માટે, અને એ ગીતે પ્રભુનો સાક્ષાત્કાર કરના તથા તેના અખંડ સાન્નિધ્ય રૂપી અમૃતનો આપ્વાદ કરના લિજ્જ લિજ્જ રીતો ચર્ચા છે. મનુષ્ય કલ્પનનું અને માનવ પ્રપત્તનું અંતિમ ધ્યેય આ જ છે તે માટે પરિન થાઓ. ઈશિયો પગ ચપમ રાખો પ્રભુના નામનું કીર્તન કરો. સર્વત્ર પ્રભુ વ્યાપક છે એનો અનુભવ કરો પ્રભુના મરિનો જપ કરો પ્રભુના સ્વરૂપનું ધ્યાન ધરો તેના દર્શન કરો અને તેમાં આનંદો તેથી જ તમને સુખ, શાંતિ અને અમૃતત્વ પ્રાપ્ત થશે.

૨ પ્રભુનું અસ્તિત્વ

આ જગતના પ્રત્યેક પદાર્થને જોતા તેની પાછળ ચોજનાપૂર્વકની સુદિ રહેતી છે એમ આપણને લાગ્યા વગર રહેશે નહિ આપણા ચરીની નસોમા લોહી પ્રાણ ધકેને છે ? આપણે આધેના પદાર્થોને આમગસ અને લાન લોહીના રૂપમા પ્રાણ દેરે છે ? અન્ન નાળી મારફતે આતરડા અને જલરમા અન્નને પહોંચાડી તેના હયાને પુરુષ અને ઉપમ્ય હાગ કાણુ બહાર કાઢે છે ? આપણી નાભુક આમોમા ધૂળ ન જમ તે માટે આપણી પાંપણોને કાણુ ઉઘાડવાસ કરાવે છે ? લોહીમાથી પાચન ગ્મ, પિત્ત, રીમ્ નગેરે ઉત્પન્ન કરી લુદા પાડવા દેરો અને અધિઓને કાણુ પ્રેરણા આપે છે ? વીરીહને આગળ વધી કો અડ આધે જોડાઈ ગર્ભ ધારણ કરાવવાની શક્તિ કેણે આપી ? વાળના અગ્રભાગના દરેક ટંકરમા લાગ જોડવા સુક્ષ્મતમ આ જીવને માનાપના જેવા દૈરિગ અગ, આમગ અને રગ ધીમે ધીમે ધારણ કરવાની શક્તિ કેણે આપી ? માતાના ઉત્તમા રહેના ગર્ભને પ્રુષ્ટિ આપી શક્તિ કરાવ નાનું મધી શક્તિ દરો ? માગા જન્મતાની સાથે જ તેની માતાના ન્નનમા દૂધ ઉત્પન્ન કરનાર પ્રાણ દરો ? પગ ની ફરોમા સતાર્થ રહેના નાના દંડખને કાણુ ખોગ પૂરો પાડતું દરો ? બહારના જીવુઓ અદ ન પેમે તે માટે ફોજો ઉપર ગુદદ જાન ઉત્પન્ન કરનાર કાણુ

રજે ? માનુષ્યોની વ્યવસ્થા કાળે ફરી ? દિમાનવના મોરીકુડ વગેરે બેઠકના પ્રદેશોમાં બગડે તો પાણીમાં મીઠાવાસોતિ જીવા સારા પ્રજા ૮૬ (ગરમી) પે । ફરી રજે ? સંદેશાઈથી મળે ॥ જાહેર એવા આની-ગન મા (પ્રાચીનકાળમાં) ચાલુ ભાગ નાઈટ્રોજન (નાવાયુ) કાળે બેઠકો દર્શાવે ?

કોની આસાથી દરેકના અનારમાં મૂળ વખતસર રાગે છે અને સાળે આયમે છે ? મૂળ આપણી પૃથ્વીમાં કરોડો માઈન દુર છે, હતા પણ આપણે દુન્યા પૃથ્વી પર નેનાર હોવાને પ્રમાણ, ગરમી, નહિ અને હવે તપાસુ તે આપણી રીતે છે એ મોટું આશ્ચર્ય નથી ? અરે, આપણે જે નૂતન જોઈ શકીએ છીએ તેવા અને તેના કરતા પચુ મોટા ખીજા અનેક સૂચો છે, પરંતુ તે ઘણે ઘણે દુર મેડાને કીચે તે આપણને નોના તાના જેવા લાગે છે । એ તારાઓમાંથી આપણી પૃથ્વી પર પ્રકાશને આવનાં કરોડો વર્ષો લાગે છે । પ્રકાશનો વેગ એક મેગના ૧,૮૬,૦૦૦ માઈલનો છે, હતા પણ ઘણે આપણા તારાઓનો પ્રકાશ હજુ પણ આપણને મળ્યો નથી । આ આશ્ચર્યોનો કાઈ પાર છે ? આ બધા તારાઓ, ગ્રહો અને ઉપગ્રહો પોતાને નિયત કરેલી કક્ષાઓમાં ફિવસરાત, મહિનાઓ અને વર્ષોથી ફેરી નિયમોને આધીન રહી ફર્યા કરે છે ।

હવે પ્રશ્ન એ થાય છે કે આ બધી વ્યવસ્થા પાછળ કોઈ સુદ્ધિશાળી ઉત્પાદક છે ? અથવા તો જુદા પ્રકૃતિના આયુષ્યો પરમાણુઓ કે ફેરી અણુઓ અનિચ્છેક રીતે બેંગા થઈ આ બધું ચલાવે છે ? આપણી સુદ્ધિમા તો આખાની પ્રથમ દર્શન જિનરે લેવી છે અને આ સુદ્ધિમા જ 'દેવી'ને વેદોનુ પણ સમર્થન છે વેદોમાં રપમ્ કથન છે કે મૂળ અને ચંદ્ર આકાશ અને પૃથ્વી ઇશ્વરે સર્જેલા છે

અગ્નિમાં જીવેના આકાશ અને દુગ્ધાવને પાણી કાણુ આપે છે । વેતન કે બદનીની આશા ગળ્યા વગર અથામ શ્રમ લેનાર આ અદૃષ્ટ

માણી કાણુ હશે ? પશુ પક્ષીઓ, માછલા, છવજ તુઓ, અને ઝાડખાનને
પ્રાણ બોગક પૂરો પાડે છે ? ફક્ત મનુષ્યોમાથી જ મનુષ્ય, પશુમાથી
જ પશુ, પક્ષીમાથી જ પક્ષી, હાથીમાથી જ હાથી, યોડામાથી જ યોડા,
સિંહમાથી જ સિંહ, દૂતરામાથી જ દૂતરા, છીડીમાથી છીડી-અને તે
પણ પોતાના માતાપની આબેદુન નહન જેવા જ-ઉત્પન્ન થાય છે એ
ચિંતાગપ્તિર વસ્તુ નથી ? એક નાના બીજમાથી વિશાળ વૃક્ષ ઉત્પન્ન
થાય છે જે હજારો પ્રાણીઓને આશ્રય આપે છે ! એક નાની ગો
લીમાથી મોટું આનાલુ ઝાડ થાય છે જે મેઝડે સ્વાદિષ્ટ ફરીઓ જગ-
તને પૂરી પાડે છે, એની ઈશક્તિ છે કે જે આ કુશ્મને ઉગાડે છે
અને તેમનો વિકાસ કરે છે ? સીધાં એક બારીક બિંદુમાથી હાથપગ,
નાક, દાન, હાન, નખ, વાળ સગેરેથી સુખ જેનાથી મોટા દેહ મળ્યાં
પામે છે એ હું અને અદ્ભુત ઈશક્તિ હશે ? નાના બીજમાથી
ફળ, ફાર, વગીઓ અને પાઠાવાણુ મોટું ઝાડ ઉત્પન્ન કરનાર ઈશ
શક્તિ હશે ?

વગી, આ માનુષી યજ્ઞ (ગરીઁ) કેવું અદ્ભુત છે ? કુદરતની
વ્યવસ્થા પ્રમાણે એની બધી દૃષ્ટિએ કેની સુખમનપમે લાભ પીગઈ
છે ! ભગવદ્ગીતામા આ શરીરને નવદ્વારુષ્ઠ (નવ દરવાજાના સુદેર)
હેતુ છે ઉનાળામા આપણા નર્ગની આમડી, ધરીગમા રહેલી બધી
અનુદિઓને ખૂબ બગથી બચાવ નહે છે ચિપાળામા રમતી અનુદિઓ
બાળ દાવા તથા આમડીને રાત્રી આપણ આપણી પીની (Kittens)
ખૂબ જોતી કામ કરે છે

મગ્નિજ્વલા તાપમા ગ્ની કામ કરનાર નાનકડા તથા કરોડજનુમા
આનર અને ખાલ દાનચત્રનની તાવણીઓએ ખરેખર અદ્ભુત
વસ્તુઓ છે ! મગ્નિ કમા આ એક લઘુ વિદ્યુતમેન્દ્રી છે જેને
સીધમેન્દ્ર તથા તારો વગાડેના છે આને ચનાસનાર અત્યાંબી છે, જે
આ બરાને નિયમમા રાખી તેના પર દેખરેખ રાખે છે તે જ ઉપદેશ,

અનુમના અને મહેશ્વર છે વળી, મત્તિષ્કના નિર્વજ્રાભા રહી કામ કરનાર હૃદય અને ફેફસાના કદિ વિચાર દ્યોં છે ? શરીરમાંના આ મમરેથાનો કેટલાં અદ્ભુત છે ! કોઈ પણ વૈજ્ઞાનિક પોતાની પ્રયોગ-શાળામાં તેની મરિત શુદ્ધિથી આયુષ્યો, રેસાઓ, આત્રિ, કોમો તથા હૃદિયો બનાવી શકે તેમ છે ? શરીરમાં આ જિન્ન જિન્ન યત્રો કેવાં અપ્રમથીને અવિગ્ન ગતિએ કામ કરી ગયા છે ! મત્તિષ્કના જિન્ન જિન્ન કેટલો જેવાં કે દટિકેડ, ચરણુકેડ, પ્રાણુકેડ વગેરે કેવી સરસ રીતે પોતપોતાનું કાર્ય કર્યાં કરે છે ! આ નાનુક શરીર્યત્ર વિશે જાણીપણે વિચાર કરના આપણને તેના વિશે આશ્ચર્ય અને માન દા આપ છે. અવ અદ્ભુત યત્ર આણુઓ કે પરમાણુઓના આ-રિમક જોગી-ગગથી ઉત્પન્ન થઈ ન્યા છે એમ માનવું એ ખરેખર અણુક્રિયા અને હાત્યાન્યા છે. જે શરીર્યે વિચારપૂર્વક આ યત્ર બનાવ્યું છે તે સામાન્ય મકાનો અને બગલા આપનાર કારીગર કરતાં અનંત મણે હોશિયાર, શુદ્ધિશાળી અને શક્તિશાળી હોવા જોઈએ એમાં જરાયે શંકા નથી. ધ્યાનમાં રાખો કે એ અદ્ભુત કારીગર તે ધંધર છે, પરમાત્મા છે. તેને ગમે તે નામથી બોલાવો તેમાં હગ્ગત નથી.

વળી મનની અદ્ભુત શક્તિઓનો વિચાર કરે. કેનોપનિષદના પ્રથમ શ્લોકમાં કહ્યું છે કે—

એવેપિતં પ્રેતિ પ્રેવિત મન : મન કોની પ્રેરણાથી આવે છે ?

આ પણ દેરી ગમ્તિનું જ કાર્ય છે. ગમે તેનો શુદ્ધિમાન માનસગ્રાઓ આ મન બનાવી શકે તેમ છે ? મનની જિન્ન જિન્ન શક્તિઓ જેવી કે ચિત્તેકશક્તિ ન્યાયતો-નનગમ્તિ દીનશક્તિ, ધાગણા શક્તિ, દંપનાશક્તિ, ધ્યાનશક્તિ, વિચારનશક્તિ વગેરેનો તે વિચાર કરો. આનું અદ્ભુત અને શક્તિશાળી મન પરમ આ સિવાય બીજું કોઈ ઉત્પન્ન કરી શકે નહિ એ નહીં છે.

કર્મ જડ છે કર્મનું રજા કોણુ આપે છે ? આયુજ્ય મર્યાદાનો

કાણુ નિયામક ? કેટલાક ૧૦ વર્ષ જીવના નથી, બ્યાર કેટલાક ૧૨૦ વર્ષ સુધી જીવે છે, એ શું ? આવી વિલિન્નતાઓનું તમે શું કારણુ આપશો ? કેટલાક અપંગ અથવા બોડવાળા જન્મે છે, કેટલાક ખૂબ મજબૂત જન્મે છે. કેટલાક રાગઓ અને લક્ષ્યાધિપતિઓ હોય છે. તો કેટલાક ગરીબ અને સિપાહી હોય છે. કેટલાક અધિગા, ખહેરા, અને મૂળા હોય છે. કેટલાક ફાગળા હોય છે, તો કેટલાક બેકાળા હોય છે. કેટલાક મૂર્ખ હોય છે, તો કેટલાક મહાબુદ્ધિશાળી હોય છે. કેટલાક કુખ્યા લક્ષ્મી હોય છે. તો કેટલાક પ્રામાણિક અને પવિત્ર હોય છે. આ બધી વિલિન્નતાઓનો એક જ રહિયો હોઈ શકે, અને તે એ કે દરેકને તેના પોતાના ક્ષેત્રો પ્રમાણુ પરમાત્મા અદ્વલ ઇન્સાફ આપે છે. અને તેનું જ ફળ તે બોગવે છે.

આથી સ્પષ્ટ થાય છે કે સૃષ્ટિના આરંભથી જ દરેક દેશમાં અને દરેક સુખમાં એક અદ્ભુતશક્તિ આ કાર્ય કરી રહેલી છે અને તે શક્તિ અનંત કાળ સુધી આ કાર્ય કરશે. આને તમે 'મૂલશક્તિ' કહો, કે 'સર્વવ્યાપી ચિત્શક્તિ' કહો, કે તેને મમે તે નામ આપો. તેને અતરિક્ષમાં રહેતો પિતા કહો, મહેત્વા કહો, અલ્લા કહો, તત્ત્વ કહો સત્ત્વ કહો, અહુરમઝદ કહો કે બ્રહ્મ કહો. પણ તે એક જ શક્તિ આ સમગ્ર તંત્ર ચલાવે છે.

આ ચિત્શક્તિ એ જ સત્ય છે, એ ગ્રેમ રૂપ છે એજ ઇશ્વર છે. તે જ્ઞાન છે. તે જ્ઞાન સ્વરૂપ છે, જ્ઞાનમય છે. તે સ્વયંજ્યોતિ છે. સ્વયંભૂ છે, સ્વતંત્ર છે. તે જૂનવર્તમાન-ભવિષ્યમાં હોઈ ત્રિકાળાબ્ધિન છે, તે નિર્વિકાર છે. અચાનકનસત્રોતર (વાણી અને મનથી પેલેપાર) છે. તે સચ્ચિદાનંદ છે. તે સર્વજ્ઞ, સર્વવ્યાપી, સર્વશક્તિમાન છે.

તેનો સાદ્ગાતકાર કરવા માટે હૃદયમાં એકાગ્રતાથી ધ્યાન ધરવાની જરૂર છે. મિત્રો, હજી પણ તમે શંકામીલ, નાસ્તિક અને ભૌતિકવાદી રહેશો કે પવિત્ર મહાત્માઓ બનશો ? પરમાત્માના ચરણકમળમાં

નમના અને નજીનાથી આ મસમર્પણ કૃષ્ણ અને તેને તેનો અનુગ્રહ
પામશે. આમાં એક દાગની પેલું દીન મરેલા નદિ. હૃદયને પરિત્ર બનાવી
પ્રાર્થના મેં બાંધી છે. ધ્યાન ધરો અને પ્રભુનો આશાકાર મેં
કે પરમાત્મા સર્વમાં રહેલો છે

મેં પડેનાં મન કે પરમાત્મા એ વિશ્વનો અદૃશ્ય સ્વામી છે તે
આ હમ્મયાન સર્વપ્રાણીપત્યોમાં ગુમ રહેલો છે તે મવની અંત છે
તેની દાગરી સર્વત્ર છે એજ સત્ત્વ ર છે એ વિશ્વતુ C પાત્ર ચિત્ત
તાત્ત્વ છે સર્વેશ્વરવાદનો આજ મન સિદ્ધાંત છે સ્વેનામન ઉપનિષદનો
નીચેનો મોડ તપાસો

एको देव सर्वभूतसु गूढ सर्वव्यापी सर्वभूतान्तराम् ।

कमन्दयस्तु सर्वभूताधिपात ताक्षा यता यवता निर्गुणश्च ॥

“એક જ દેવ (મર્તિ) સર્વ બૂતોમાં હુ રહેલો છે તે
સર્વમાં વ્યાપ છે નનખામો ન તર્થોમાં છે કનની નિરામ છે બર્મમાં
તેનો નિવાસ છે તે મરની સાક્ષી છે, અત કરમુરૂપ છે, સ્વત્ર અને
નિર્ગુણ છે, ”

જેમ તમમાં તેન દૂધમાં ઘી મનિ કમા મન, ગર્ભમાં શુભ
વાળની પાળા સુર્ષ નાક મા અમિ જળમાં યોગી મેન આકર
અગર મીઠું, પુષ્પમાં સુવાસ મેલોમાં શુભ અને પ્રામેદિનની
રમ્બોમાં રામદ હપાયેના છે તેમ પરમ તમા સર્વ નાગી પત્યોમાં નિગૂ
રહેલો છે જેમ દૂધની નડે આપજો કાલેરા, મેતેરિયા ટાન વગેરે
શીંગાના જ તુઓન પ્રત્યે । જોઈ મમોએ છીએ તેમ આપજો જ્ઞાનચમુ
વડે પરમાત્માને જોઈ શકોએ

ઈશાવાસ્ય-ઉપનિષદના પડેના મોડનુ પાત્ર નજી આ છે
ईशावास्यम् इदं त्वं- आ जधु न परमात्माथी लदेतु છે
કોપનિષદમાં મટેનુ છે કે સર્વભૂતનુ ગૂઢ ન પ્રચાલ । પરમાત્મા
સર્વ પ્રાણી પત્યોમાં છપારેલો છે-પ્રત્યક્ષ જગતો નથી ’ જેને
પરિત્ર અને તીક્ષ્ણ બુદ્ધિ છે તેજ તેને જોઈ શકે છે

પ્રભુ દયા અને પ્રેમથી ભરપૂર છે. તેને “ દયામાગર ” કહે છે, ગંગા-જાળનાના પ્રવાહોની માફક તેની દયા અર્ચવ વધા કરે છે. તે ભક્તોને આધીન છે. તે ભક્તોનાં દુષ્ટો દૂર કરવા માટે વ્યવસ્થા કરીએ રહેઝાપૂરું અનેક દુષ્ટો સ્થળ કરે છે ભૃગુનાથિએ વિષ્ણુની છાતીમાં માથેથી લાનને તે આજ્ઞા નુ તરિકે પાડ્યું કરે છે, તે ભક્તોની ખોપરીઓની આગા મળામાં પડે છે. દીરવોની રાખમાં શીપડીના વસ્ત્રાદન્ન વખતે તેને જ મિત્રનવેગે ઘેરીને મનીની સાજ ગળી હતી.

પ્રભુએ નિમિત્તા શબ્દોમાં પ્રદાહતી માફી માગી હતી—

“ વત્સ, તારા ઉદન પિનાના વનનથી નારે જે પ્રખર નપ કશું પડ્યું તેને માટે નાગી ઉમર અને મરીઝ ખરેખર નાનુક દતા. આને દાખવે ને કદિ જન્યો નથા જે નાગ મશ્નુ માટે અને આવનાં વાર મધિ દોષ તેા અને મારે કન્થ ”

ત્યારે શવનુ મીનાનુ રગ્નુ ફરી તેને આકાશમાંએ સ્થિત્વો હતો ત્યારે તેની પામેથા સીવાને હોઝાવના ગમખજા જટાયુએ કેવા મળાને ક્યાં દના । એ વુદમાં લેળીનુદાનુ ધર્મ જટાયુ પડ્યો હતો. ત્યારે શી ગમચ કે તેની પાને જર્મ પોતાની જટાવડે તેના મળના શરીર પગની રૂઝ લગી હતી અને તેના પડ પ્રેમથી સાથ કેળવેો હતો. પોતાના ભક્તો માટે પ્રભુને કેટલા નેતા પ્રેમ છે ।

પ્રભુ ભક્તોનો દામ છે શ્રીકૃષ્ણ અગવાન કરે છે કેવું અનંત નથી. હું અપૂર્ણ મને ભક્તોને આધીન છું. મારા સમગ્ર લક્ષ્યનો દમને ભક્તોએ લીધેયો છે. જેમણે મારે માટે અર્ચવનો ત્યાગ કર્યો છે એવા ભક્તોનો હું શી રીતે ત્યાગ કરી શકું .”

મહાન પ્રખ્યાત બજનિક ભક્ત (ત્રિપેપારનિવાસી) શ્રી ત્યાગ રાજની પાવખી શ્રી ગમચદ્રુએ ઉપાડી હતી । ભક્તના અનાન માટે પ્રભુએ તેમને વાસાનુમા પાણી આણી આપ્યું હતું. તે જ પ્રમાણે તમને મદદ કરવા પ્રભુ સર્વદા તત્પર જ છે. પ્રભુના શુભાશિષ્ય આપણા સૌ ઉપર હોય ।

૪ ભક્તિ એટલે શું ?

ભક્તિ એ નામુદ્દ પ્રેમ દોગી છે, જે ભક્તના હૃદયને પ્રભુના ચમત્ક્રમ સાથે વ્યાપે છે. ભક્તિ એ પ્રભુ વિશેની પદ્મ આસક્તિ છે, પદ્મ પ્રેમ છે, હૃદયની સ્વાભાવિક અભિલેષિની છે શુદ્ધ પ્રેમ, પવિત્ર, નિઃસ્વાર્થ અને ક્લિપ્ત છે એ પ્રેમની ખાતર પ્રેમ છે તેમાં જરા પદ્મ સ્વાર્થ કે કામદૃષ્ટિ હોતી નથી આ પ્રેમનું વાજન શબ્દોમાં થઈ શકે તેમ નથી ભક્તો જ તેનો અનુભવ કરી શકે તેમ છે ભક્તિ એ પરમાત્મા પ્રત્યેની પરિત્રાસન અભિવ્યક્તિ છે

શાસ્ત્રે ભક્તિની વ્યાખ્યા આમ આપી છે—સા પરાગુક્તિ રૂપે : “પ્રભુ પ્રત્યે પદ્મ આસક્તિ અથવા પ્રેમ એ જ ભક્તિ છે” નારદ પાતરાયણમાં કહ્યું છે કે—પ્રભુ પ્રત્યેનો નિઃસ્વર્ગ અને અનન્ય પ્રેમ જેનાથી પ્રભુ એ “મારા” છે એમ સામાન્યકાર થાય તેને ભક્તિ કહે છે.

પાછળના ભક્તિ સારિત્યમાં ભક્તિ અને પ્રેમ એ એમાં તફાવત બતાવેલો છે ભક્તિ એટલે પ્રભુ પ્રત્યે અવ્યક્તિ આસક્તિ, જેનાથી ભક્ત પ્રભુમાં તદ્દતીત ચર્ચ જાય છે પ્રેમ એ ભક્તિની પરિપૂર્ણ દશા છે, જેમાં ભક્ત પ્રભુમાં તદ્દતીત ચર્ચ પવિત્ર બની જાય છે પ્રભુપ્રેમ એ ભક્તિનું પરિપૂર્ણ રૂપ છે

પતિપત્ની વચ્ચેના પ્રેમ એ દૈવિક છે, સ્વાર્થમય છે, દોગી છે તે અનિત્ય છે તેને કામવિકાસ કહી શકાય તેમાં કદાચી લાગણીઓને અવકાશ છે એ પશુદૃષ્ટિ છે એ કાષ્ટિક છે દિવસ પ્રેમ તો નિત્ય, અનંત, પવિત્ર અને મર્ત્યાપી છે તેમાં વિયોગ કે વિચ્છેદનો પ્રશ્ન જ નથી દુનિયાના ધણા ખરા સ્ત્રીપુરુષોની માન્યતામાં જાણીને કે તેમના હૃદય પ્રેમથી એ ૧ થયેલા હોતા નથી, અન્યથાન-આરિત્રી તથા અત્રિ અનન્યતાના પ્રેમ વ્યાપ્તિથી એ ૧ જ છે પતિ અને પત્ની પોતાના સ્વાર્થો દેતુ માટે જ પરસ્પરના ખુદ નિકળ્યા આવીને રહે છે, અને તેથી હૃદય અને જાણ પ્રેમની વાગણીઓ તેમનામાં દેખાય

હે, ખજુ તે માત્ર દેખાય જ છે તેમના હૃદયોની ખરેખરી એકતા થયેલી દેખી નથી, તેથી તે બેની વચ્ચે હમેશા કાંઈને કાંઈ કડચો, તકરાર, દરો રિસાદ ચાલ્યા જ કુળના દોષ છે એ ધણી બેરીને તેની હૃદય પ્રમાણે સારી અને ધોળા ન આપે, તેને સિનેમા જેવા ન વર્ષ જન તો પ્રમા કહ્યાનો વાત રહે છે આ માથો પ્રેમ કની શખાય? આ તો ગ્રામીણો આપણ એવાય કામચલાનથી આકર્ષાય તો પુરુષો પ્રમાણિતતા, ન્દન તા અને ઉત્તતા ગુમાવે છે તેમો બોમોના શુનામ માર્ક ગો છે આ ગ્રામીણ ગિયનિ નથી? તિજોગની ચારી નો પામે ગુરુ? અને મે આના માટે પણ પુરુષે લેની આનગ દાય ધરવો પડે છે? હા ખજુ જમ અને મોદથી એ કદ છે કે 'મારી પત્ની બહુ મેનાગ છે તે મીરાંતાર્ક જેવી છે તે પૂળને પાડ છે "

મદાન તત્વશાની રોગર્દ જે ઈન્ડરસોલ પ્રેમની વ્યાખ્યા નીચે પ્રમાણે આપે છે

જીવનના કાળા વાદળામા પ્રેમ એ મેધધનુષ્ય છે, શુકનો તારક છે પ્રેમ એ આગના પાગળા પર તેમજ સાત કબર પર પોતાનો પ્રકાશ ફેંકે છે તે ક્યાની જનની છે, અને કવિ, રેશમજ તથા તરંગમાનને પ્રેમલા પાય છે પ્રેમે જ સૌ પ્રથમ અમરત્વનુ અપ્તુ મેનુ છે તે જનનને સગીતથી ભરી દે છે, મારણ કે સગીન એ પ્રેમની વાણી છે પ્રેમ એ હૃદયથી અદ્ભુત પ્રાપ્તી મુગધ છે પ્રેમ મિનાતો માણસ મનુષી જિનન્ટો છે, ખજુ પ્રેમથી પૃથ્વી સ્વર્ગ બને છે અને મનુષ્યો દેવો બને છે

૫. ભક્તિનું રૂપ

ભક્તિ હૃદયને નર બનાવે કે ભક્તિથી કામ, ક્રોધ, ઈર્ષ્યા, અસૂયા, અહતા નાન પામે છે ભક્તિ જીવને આનંદ મસ્તી મુખ, શાનિ અને જ્ઞાનથી ભરી દે છે તેથી બધી ચિતાઓ, અને ભયો

નાશ પામે છે. ભક્ત, જન્મ-મરણના સાંસારિક ચક્રમાંથી છૂટી જાય છે. તે અનંત મુખ્ય, શાંતિ અને જ્ઞાનના અમર સ્થાને પહોંચી જાય છે. ઈશ્વરી પ્રેમ એ અમર જેવો મિષ્ટ છે, અને તેના આસ્વાદથી માણસ અમર મની જાય છે. જે સદા, પ્રભુમાં જ રહે છે અને રાગે છે તે અમર થઈ જાય છે. શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતાના તીથેના શ્લોકો જુઓ,

જગદ્વજોદ્ધર હયુક્તસ્તમાદુઃ પરમાં ગતિમ્ ।

એ પ્રાપ્ય ન વિવર્તેત નદમમ્ પરમં, મમ ॥

એ અન્યક્તા 'અક્ષર' એમ કહેવાય છે, અને તેને (શ્રુતિઓ) પરમગતિ કહે છે; જેને પામી શાંતિઓ (સંસારમાં) પાછા ફરના નથી, તે મારું પરમ ધામ છે. (અ. ૮, શ્લો. ૨૧)

તત્પ્રસાદાત્ પરાં શાન્તિં દશનં પ્રવરણિ રાધનમ્ ।

તેની કૃપાથી તું પરમ શાંતિ અને જ્ઞાનન સ્થાન (મોક્ષ) પ્રાપ્ત કરીશ (અ. ૧૮, શ્લો. ૬૨)

અમરવચ્ચવિનિર્મળા; પદં ગગદન્ત્યદામરમ્ ।

(ભક્ત) જન્મ રૂપ બંધનથી મુક્ત થઈ ઉપવરદિન (મોક્ષ) પહોં પામે છે. (અ. ૨, શ્લો. ૫૧)

ઉપરના શ્લોકોમાં આવેલા 'પરમધામ', 'શાંત સ્થાન' તથા 'અનામય પદ' એ બધાં એક જ વસ્તુનો બોધ કરે છે.

૬. ભક્તિના ૭ પ્રકારો

ભક્તિના નીચે પ્રમાણે ૭ પ્રકારો છે

- (૧) અપરા અને પરા ભક્તિ.
- (૨) રાગાત્મિક અને વિધિ ભક્તિ.
- (૩) સકામ અને નિષ્કામ ભક્તિ.
- (૪) વ્યભિચારિણી અને અવ્યભિચારિણી ભક્તિ.
- (૫) મુખ્ય અને બીજી ભક્તિ.
- (૬) સાત્ત્વિક, રાજસિક અને તામસિક ભક્તિ.

રાગાત્મિકા ભક્તિને મુખ્ય ભક્તિ પણ કહે છે. પરા ભક્તિને પણ મુખ્ય ભક્તિ કહે છે. સકામ ભક્તિ એ ઝોંઝુ ભક્તિ છે. નિષ્કામ, અન્યાયાશિષી અને પરા ભક્તિને અનન્ય ભક્તિ કહે છે.

અપરા ભક્તિમાં ભક્ત એ નવીન એવો છે. તે વિધિઓ અને ક્રિયાઓ કરે છે. તે ઘંટડી વગાડે છે, મૂર્તિને ચંદન ચોપડે છે, અને ધુપ ધૂપ તથા નેવેલ અર્પણ કરે છે. તે એક સાંપ્રદાયિક બની જાય છે અને અન્ય દેવોને ભજનાર શ્રીમ ભક્તો તરફ અણગમો રાખે છે.

પરા ભક્તિ એ નિર્ચળ ભક્તિ છે અને તે ત્રણ ગુણોથી પર છે. એ પ્રભુ પ્રત્યેના વિશુદ્ધ પ્રેમનો સ્વાભાવિક અને સતત પ્રવાહ છે. એ 'અદેહુકી' (કોઈ જથ્થા વગરના સ્વાર્થ દેતુ વિનાની) અને 'અગ્ર-વદિત' (નૈસર્ગિક) છે. આવા ભક્તને દિવ્ય વિમૂર્તિઓ આપવામાં આવે તો પ્રભુ તે સ્વીકારતો નથી. તે તો કેવળ પ્રભુચરણભજનને હ્મ્મ છે. તેને કેવળ મુક્તિ પણ ખપતી નથી. તે પ્રભુની શેવા, દર્શન અને વિશુદ્ધ પ્રેમ માગે છે. પરા ભક્તિ કરનાર ભક્ત માટે પ્રભુ એ જ સર્વસ્વ છે.

આવો ભક્ત એ વિશ્વપ્રેમી હોય છે. તેને માટે આત્મ વિશ્વ એ વૈશ્યવન છે. તે ભક્તિ કરવા મહિશમાં જતો નથી, તે પોતાના હૃદયને સર્વત્ર વ્યાપેલો બુદ્ધિ છે. તે સમર્થ છે, તેને કાઈને માટે રાગદ્વેષ નથી. તે સર્વને, રાગ તથા દુઃખને પ્રભુના પેગંબરો ગાની આવકારે છે. તેનું મન હમેશાં પ્રભુચરણમાં સ્થિર રહેતું છે. તેવની ધાર માફક તેનો પ્રેમ સતત વજ્રા કરે છે. પરા ભક્તિ એ જ જ્ઞાન-ભક્તિની આ ચરમ અવસ્થા છે. નામદેવ, તુકારામ, રામદાસ, તુલસી-દાસ અને હાસીજીમાં આ પરાભક્તિ હતી.

રાગાત્મિકા ભક્તિમાં સમાજનાં બધાનો કે રીતરિવાજોને સ્થાન નથી. એમાં તો દિવ્ય પ્રેમનો સતત સ્રોત વજ્રા કરે છે. આવો ભક્ત.

લોકોની મુતિનિદાયો પર છે તે બાળ જેવો મળ છે, અને વિનય પ્રેમમાં મગ્ન રહે છે રેખી (નિધિપૂર્ણ) અભિમા ભક્તને અને નિધિઓ ક વાની હોય છે, તથા કેન્દ્રમાં બંધનો સ્વીકારવા પડે છે વૃદ્ધાવનની સળ ગોરીઓ તથા ગીરાનાઈમાં ગગામિષ્ર ભક્તિ હતી. જો કે મીરા ગાંધારી હતી છતાં પણ તેજે જોખમનો કે સમાવશવા ઓળા કે પતિના અનિપ્રાપને અચ્છ આપી નથી જ્યાર તે કૃષ્ણપ્રેમની મમ્મીમાં આવી જતી ત્યારે મગ્નમાં તેમજ સામાન્ય માણુનોની નજીક પણ નૃત્ય શ્રવા લાગતી તેના હૃદયનું નિઃસૃજન સ્વમાન્ય માણુમની મનનામાં આવતું નહિ તેના કેન્દ્રમાં ઉભગતા અનન્ય કૃષ્ણપ્રેમનું અતરુન ખીમ જકતો પણ પારખી શકના નહિ. તેના ભક્તિરમના કાં યો કૃષ્ણપ્રેમમાં તરમોગ છે અને આજે પણ તે સાંભળનાર ઓળા જનોની આંખો અશ્રુભીની થયા વગર રહેતી નથી મેરે નો ગિંધર ગોપાલ દૂસરો ન કાઈ એ પતિ મીરાના ઉદાત્ત કૃષ્ણપ્રેમની છાતમાં છે સામાન્ય મનુષ્ય આ પ્રભુની મીરાને સમજી શકે ?

ધન માટે પુત્ર માટે અમ કુષ્ણ નિવારણ મટે કરનામાં આવી ભક્તિને સંભવિત છે સકામ ભક્તિમાંથી અતે નિષ્કામ ભક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે પ્રહવાદના હૃદયમાં નયમથી જ નિષ્કામ ભક્તિ હતી કુરમાં સકામ ભક્તિ હતી આગળમાં અપરમાના વ્યવથો નાગજ થઈ તે ગાંધ્ય મેળવવા મટે જગતમાં નય શ્રવા ચલા ગયો પણ વાહ્યાથી એને પ્રભુના દશન થયા પછી એ સકામ ભક્તિ નિષ્કામ ભક્તિમાં પરિણમી અને તેની અવ મામનાઓ શમી ગઈ

થોડા વખત પ્રભુની ભક્તિ મગી પછી પુત્ર દારા અને ચિત્તમાં રાયધુ એ ઝાલિયાગિરી ભક્તિ છે આદિ મધ્ય અને અતર્માં ૧૫ પ્રભુની જ ભક્તિ કરી એને અઝાલિયારિ કુ ભક્તિ મટે છે

સાન્નિધ્ય ભક્તિ સત્યગુણ પ્રધાન ૧૫ છે આમાં ભક્ત પ્રભુ

પ્રસન્ન હોવા તથા વામનાનો નાચ કરવા ભક્તિ કરે છે સાત્ત્વિક, રાજસિક અને તામસિક એ ત્રણ પ્રકારની ભક્તિ ગૌણ ભક્તિ છે

રાજસિક ભક્તિ રત્નેશુ પ્રધાન છે તેમાં ભખ યશ, કીર્તિ, ધન, વગેરે મેળવવા દૃશ્વર ભક્તિ કરે છે

તામસિક ભક્તિ તમોગુણપ્રધાન છે આમાં ભક્ત કામ, ક્રોધ, ઈર્ષા, અમુધાધી ઇન્ધ્રભક્તિ કરે છે. સત્ત્વનો નાશ કરવા માટે તથા પોતાના કાર્યમાં અધર્મ સાધનોથી રક્ત મેળવવા માટે જે ભક્તિ કરવામાં આવે છે, તે તામસી ભક્તિ છે એવું પ્રાર્થના કહે છે “હે ગણપતિ મહાગજ, જો આજે રાત્રે મને આશ્ર ધન મળશે તો તને ૧૦૦ નાણિયેર બેટ ધરીશ” આ તામસી ભક્તિનો પ્રકાર છે

પશુ સાંસિય મુખ્ય અને ગૌણભક્તિનો નિર્દેશ કરે છે મુખ્ય ભક્તિ એટલે પ્રભુ પ્રાપ્તિની આસક્તિ, અનન્ય ભક્તિ, એકાન્ત ભાવ ધીજી ભક્તિ ગૌણ ભક્તિ છે

શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતામાં ચાર પ્રકારના ભક્તોનો ઉલ્લેખ કરેલો છે

ચતુર્વિધા ભક્તિ માં જના મુક્તિનોર્જન ।

ભાગ્યો વિદ્યમુરખ્યોર્ધા જાગી જ ભરતર્વમ ॥

“હે ભરતશ્રેષ્ઠ અર્જુન ! ચાર પ્રકારના યુધ્ધશાળી મનુષ્યો મને ભજે છે આર્ત (દુખી), નિરાશ, ધનની ઇન્છાવાળો અને નાની, (અનુ-ક્રમે ૧૬) આમાં પહેલા ત્રણની ભક્તિ ગૌણ છે ત્રણમાં કે તે આર્થબુદ્ધિથી પ્રેરાયેલી છે, પરંતુ નોંધા ભક્ત (જાની) પવિત્ર અને નિઃસ્વાર્થ છે ત્યાં જાની નિત્યશુદ્ધ દામચિર્વિદિખતે । (આ આદેશ સદા ભક્તિમાં મક્ક નેવાળે અને એકનિહ ભક્તિવાળો જાની ઉત્તમ છે) આ પદ ભક્તિ છે આમાં ભક્તને પ્રભુ માટે અખતિ અને અનન્ય પ્રેમ હોય છે તે પ્રભુથી અલિન છે તે પ્રભુનો ભાડીનો છે, અને પ્રભુ તેના ભાડીના છે ભગવાન શ્રી કૃષ્ણ કહે છે કે

ઉદારા સર્વં ઈદં જ્ઞાની સ્વાત્મજ મે ગતમ્ ।
 આરંભિત તા દિ મુક્તામ્મા માનવાતુ નામં ગતિમ્ ॥

“ એ સ્વાય ઉત્તમ છે પરંતુ જ્ઞાની તો મારા આ મર્બજ છે, એવો મારા મત છે, કેમ કે તે એકાગ્ર ચિત્તરાયો થઈ શ્વેતતમ ગતિ રૂપ અને જ આશ્રય કરી ન્હોતો ” (અ-૭, પંતે ૧૮) પાળાથી પ્રજ્ઞાદે મોનાના આખાને જ પગમાળા ગણી તેનું ધ્યાન વ્યુ અને અનેક ભક્તિ કહે છે આ ભક્તિની એક પદામણ છે

ત્યારે માર્ગ ભક્તિ ની દરિ શિવ દેવી, ગમ કે શ્રી કૃષ્ણના ભક્તિ રાખતો હાય અને શ્રી દરિ એ જ શિવ છે, દેવી છે, રામ છે, શ્રી કૃષ્ણ છે એવી થકા રાખતો હોય ત્યારે તેને સમ મ ભક્તિ કહેવાય એ સમર્પી ભક્ત છે અને તેની ભક્તિ એ એક પદામણ છે તેને મન ગમ અને કૃષ્ણ શિવ અને દરિ કૃષ્ણ અને દેવીમા કાઈ ભેદ નથી તે જાણે છે અને અનુભવે છે કે રાધા ગે શ્રી કૃષ્ણની, સીતા એ રામની અને કુર્મી એ શિવની અનિન્ય સખિ છે નારદ પણ ભક્તિના મે પ્રકાર પાડે છે મુખ્ય અને ગૌણ ગૌણ ભક્તિના પણ ભક્તોના મત, વસ્ત્ર અને તમસ્ત્ર ગુણે પ્રમાણે નવ પ્રકાર અને છે અથવા આર્ત, નિન્દામુ અને અર્થથી એમ પણ ભક્તોના નવ પ્રકાર પડે છે

એમ આપણે ખુશી ટેમન, બારણા બારી ખાટલા વગેરેમા સાકડુ જ નેત્રીએ છીએ તથા થકા માન્યા અને દૂનર્મ માટી જ નેત્રીએ છીએ, તે જ પ્રમાણે આ સર્વ નામરૂપમા આપણે શ્રી કૃષ્ણ તે જોડા નેત્રીએ એને અનન્ય ભક્તિ કહે છે પરા ભક્તિ અનન્ય ભક્તિ અને અવ્યભિચારિણી ભક્તિ એ ત્રણે એક જ છે

૭. પાત્ર પ્રકારની ઉપાસના

પ્રાચીન સમિપુનિઓએ મનુષ્યમા યચમદ્યજૂતા તત્વોની ન્ય-

નાધિક્ષના પ્રમાણે ઉપાસનાના પાત્ર પ્રકાર પાડ્યા છે તે આ પ્રમાણે છે :
 ગણેશ, શિવ, હનિ, ચમ્પિ અને મૂર્ધની ઉપાસના જેનામાં પૃથ્વી તત્ત્વ
 વિગેરે હોય તેણે શ્રીચણ્ડેનોપાસના કરી જેનામાં જ્વલનત્વ વિશેષ
 હોય તેણે હનિ-ઉપાસના કરવી જેનામાં અગ્નિત્વ વિગેરે હોય તેણે
 મૂર્ધનોપાસના કરી જેનામાં વાયુતત્ત્વ વિગેરે હોય તેણે ચમ્પિની ઉપાસના
 કરી જેનામાં આકાશતત્ત્વ વિગેરે હોય તેણે શિવની ઉપાસના કરી

૮. પાંચ પ્રકારની ઉપાસના

મનુષ્યની શમ્પિ પ્રમાણે પાત્ર પ્રકારની ઉપાસના મથુવેથી છે.
 ઇંડવાડ પંચમહાભૂતની અને ભૂતપ્રેતની ઉપાસના કહે છે આ તામસી
 ભેદો છે ઇંડવાડ પિતૃઓ, ઋષિઓ અને દેવોની ઉપાસના કરે છે.
 ઇંડવાડ રામ, કૃષ્ણ જેવા અવતારોની ઉપાસના કહે છે ઇંડવાડ સગુણ
 શક્તિની ઉપાસના કરે છે જેઓ ખુબ આગળ વધેલા છે, તેઓ ઉપર
 નેહેંશ કહેવા નિગાકાર, નિર્ગુણ, અવ્યક્ત, સમ્યક્દાનદ શક્તિની ઉપા-
 સના કહે છે આ પાંચ પાત્ર પ્રકારની ઉપાસના છે.

૯. પાંચ પ્રકારના ભાવ

ભાવ પાંચ પ્રકારના છે શાન્ત, દામ્ય, સખ્ય, વાત્સલ્ય, અને માધુર્ય.
 આરજ કરનાર માટે દામ્ય ભાવ છે માધુર્ય ભાવ સૌથી કઠિન છે.
 એ એક પ્રકારની વેદાન્તી સાધના છે તેમાં પ્રિય અને પ્રિયાની
 અભિનનનાનો ભાવ છે શાન્ત, દામ્ય અને સખ્ય એ ત્રણે ભાવો
 વાત્સલ્યમાં અતર્કિત છે શાન્ત અને દામ્ય ભાવ એ સખ્યમાં અત-
 ર્કિત છે, અને શાન્ત ભાવ એ દામ્યમાં અતર્કિત છે.

૧૦. ભક્તિમાર્ગમાં પાંચ કંટક

ભક્તિમાર્ગમાં પાંચ કંટક રહેલા છે તે આ પ્રમાણે : જાતિનુ
 અભિમાન, વિદ્યાનુ અભિમાન, સ્થાનનુ અભિમાન, સૌન્દર્યનુ અભિમાન,

વૌતનનુ અભિમાન. સારી પ્રભુભાવના મેળવરી ફોપ તે આ પાત્ર પ્રગટુ અભિમાન પ્રથમ દર મુજુ લેઈએ.

૧૧. પાત્ર આંતરશત્રુઓ

ભગિનિમાત્રમાં જે પાત્ર આંતરશત્રુઓ ખા. છે તે આ પ્રમાણે કામ ક્રોધ નામ મોલ ઈર્ષ્યા આ પાત્ર શત્રુઓને અનુક્રમે ક્ષત્રવર્ષ, કામા, નિઝાર્પતા, વિચાર અને પ્રેમ-મેલાધી દર કરા લેઈએ

૧૨. બાહ્ય શત્રુઓ

ભગિનિ પાત્ર બાહ્ય શત્રુઓ આ ક્રિતિનેના દુશ્મન ગણાવાયો. નાતી એકા અને ભગિની આકર્ષણ દર નેવુ ઉત્તેજન વાચન જે ભગિની વિશ્વસ ને ફોપ તે આ પાત્રનો સ્વરૂપ ત્યામ મુજો લેઈએ

૧૩. ભગિની આગ ક્રમાઓ

ભગિની આગ ક્રમાઓ આ પ્રમાણે છે ક્રોધ. લાગણી તીવ્ર આકરણ ઉ ન પ્રેમ, પ્રેમનો જરૂર નાવેગ અથવા નમુને માટે માનની લાગણી આપણે આસક્તિ બને પરમ પ્રેમ

૧૪. પ્રેમના ચાર વિભાગ

પ્રેમના ચાર વિભાગ આ પ્રમાણે છે પોતાનાથી જન ના પ્રજીઓ (જેવા કે ભાગી) પ્રેમને જી પરાઈ જેવા માટે પ્રેમ માનાપ અને શુરુએના આ ને પોતાની અધિકતા તરફ અદાની લાગણી અને ઈર્ષ્ય પ્રેમ ભગિનિમાત્ર

૧૫. ભગિનીના ચાર પ્રકાર

જે લોકો માં નગરના રિવાજ વમે છે ત્યાં ભક્તોને નિવાસ થાય એ એની સાનોધ્ય ભુગિનિ રાજની પાને મેલક રહે તેમ ભક્ત પ્રમુદી

એક અમીષમા ગેરે તે અમીષ્ય સુધિ ગમના આઈની માફ અમ
પર અમુના જેવુ જ પ ધારમ કરે તેને આઈપ્ય સુધિ મે છે જેમ
પામીમા મીફ આગમી એમપ યઈ જાય તેમ જત અમુમા એકરપ
યઈ જાય તેને આયુજ્ય સુધિ મે છે ભકિતોગમા આ અમ
સિદ્ધિ મી રામય

૧૬. ભક્તિનાં આઠ લક્ષણો

અમુપાન, પુનઃ (શેમાય ખા યાય તે) કરપ કલ, દાસ્ય,
પ્રવેદ મુદ્દા અને ગરભગ—આ ઉ ન દ્યામા પ્રાપ્ત થોવા
ભક્તના લક્ષણો છે

૧૭. હૃદયસાક્ષાત્કાર માટે આવશ્યક ગુણો.

(૧) નિમ્મમ ભકિત (૨) અન્યભિચારિ મો ભક્તિ, (૩) તૈનધારા
વત્ ભક્તિ—જેમ એમ વામ અમીથી ખીજ વાસ સુમા રે તા તેની ધાર
સનન પડ્યા કરે છે તેની સનન ભકિત (૪) મલવાર, (૫) અમુના
દર્શન માટે ઉપદેશ મીજા તીન વેરામ અને રિચાર ભક્તનો ઉપદેશ
ઈતિ તેની હોઈ શકે ન જેમ આખમા કાઈ નમ્યુ પચુ દોઃ અને
તે ફર કરવા આપમે ડામ્મ માટે અમીરા ધર્મ નઈએ, પાણીમા પડેતુ
આગક જેમ ખા ર નીમગવા તરફિયા માર અને જૂમ પચુ મી મૂકે
પાણીની બધાર પોની મીજી જેમ પાણીમા પ રા તરફિયા માટે વેર
આગ લાગી હોય ત્યારે જેમ માનિ જળારાગાને ખમર મરના દોઃ
ધામ મે લામે મામે પદેતથી અમરતા પતિને જાગવા જેમ પુરાન
પની તનમ્મા અનુભવે—તે જ રીતની ઉ ના ભક્તમા દોષ તો
તેને અમુના દર્શન યાય છે

૧૮. ભક્તના ચક્ષુઓ

ભક્તમા સમદષ્ટિ હોય છે તેને આઈને માટે રાગમ, હોતો

નથી તેનું શાસ્ત્ર આ ચંડપ છે તેને કોઈ વ્યક્તિ સ્થાન કે પાયા માટે આમનિ નથી તે આદના અને મનસાથી પડે છે ગુપ્ત, ખશીન-કિંમ, મુનિ-નિન્દા-એ પણ તેને મન મમાન છે ધનને ને લોભને માને કે તેને મામકે શાં પાત્રના નથી સર્વ જોડો તેને મન ખાતે સમાન છે તેની પ્રેમ પ્રાપ્તિ પ્રાપ્તિ નામી જાણે આનંદ છે તેની વૃત્તિ દમેગા અતર્ક્ય પડે છે તે ભ્રમેશા વાનિ અને આનંદને અનુભવ કરે છે

આ સાચા ભાવો મદિ ભગવન્નામમ્મ છું નરનાં મદન કરે છે, કદિ ભમે છે મિ આનંદ છે, મિ ગન્વાનુ બોલે છે, મદિ ખસીયા આવી નૃત્ય કરે કે મિ પ્રાપ્તિ થયો મુર અવાજે ગાય છે, કદિ પ્રાપ્તિ આપ્યોનું અનુભવ કરે છે, અને કદિ આત્માનંદમા મમ્મ બનીને શાન્ત બેસી રહે છે

શ્રીમદ્ ભાગવત્મા સ્વયં ભગવાનું ઉદ્ધવને કહે છે—

વાતમદદા દ્રવત યસ્ય વિષ્ણુ ।

દન્ત્યમાકૃત હસતિ કાચિચ્ચ ।

વિલગ્ન ઉદ્ગમ્યતિ ત્યક્ત ચ

મદ્મક્તિન યુક્તો મુક્ત પુનઃ ॥ (મુ ૧૧ અ. ૨૪ શ્લો ૨૪)

પ્રકરણ ૨

નામ શ્રદ્ધા અને પ્રેમ

૧. રામનામનો મહિમા

રામ કરતાં પણ શું વધારે ઉચ્ચ છે ? ગામનું નામ ફરી રીતે ? શ્રી દત્તમાને એક વખતે શ્રી રામચંદ્રને કહ્યું. “ ભગવાન, આપના કરતાં પણ એક જગત્તુ વધારે ઉચ્ચ છે. ” આ સાંભળી રામચંદ્રને આશ્ચર્ય થયું. તેમણે પૂછ્યું. “ દત્તમાન, મારા કરતાં વધારે ઉચ્ચ કોી વસ્તુ છે ? ” દત્તમાને ઉત્તર આપ્યો. “ આપ તો હોદીમાં બેસીને નહીં ઓળંગ્યા દના. પણ હું તો રામનામથી સમગ્ર ઓળંગી ગયો છો. તો આપનું નામ આપના કરતાં વધારે ગ્રંથું છે. ”

મહાત્મા ગાંધીએ કહ્યું છે કે—

“ તમારે રામનું નામ મંત્રી શ્રદ્ધા અને ભક્તિથી લેવું જોઈએ. રામાયણનો અભ્યાસ કરો. તો તુમ્હોદામ તમને રામનામનો દિવ્ય પ્રભાવ સમજાવશે. ”

તમે કદાચ મને પૂછો કે હું તમને રામનું જ નામ લેવાનું શા માટે કહું છું, અને ભગવાનના બીજાં નામો કેમ નહિ ? વાત ખરી છે કે ભગવાનનાં નામો સામા આડ ઉપર આવેલા પાદ્યં જેટલાં અગર તેથી પણ વધારે છે. તેમાંથી ગમે તે એકાદ નામનો જપ કરવા કહું, દા. ત. God શબ્દનો જ જપ કરવા કહું. પણ એ જપ કરવાથી તમારા મનમાં શો બોધ થશે અગર કોી સંબંધક લાગણીઓ ઉત્પન્ન થશે ? ‘ ગોડ ’ શબ્દનો જપ કરતી વખતે તમારા મનમાં કાંઈક ખાસ

લાગણી ઉત્પન્ન થાય એમ ક'વા માટે મારે તમને થોડુંક અગ્રિય થીખવવું જો, તેમજ તે સાથે અગ્રિય પ્રત્યક્ષ વિચારો અને તત્ત-
વથી વાગ વિશે સમજાવવા પડે.

પ્રથમ ગમનામો જાણ કરવાનું કહેતાં હું તમને એવું નામ આપુ છું કે જે આ દેશના અનાદિમયથી લાખો લોકોને પરિચિત છે, જે આ દેશના પ્રમુખ ખીઓને, આગે પચ્ચરોને પણ પરિચિત છે અદત્તાની વાત તો તમને યાદ છે ને ? અને લાગે છે કે નમે એ વાત જાણવા નથી દા, પણ નામનું વચિતા જ તમને એ વાત સમજાવે જશે. તે પછી તમે જાણી શકો કે ગમના અર્થનો અર્થ થતા રહ્યા પડે એક પથ્થર જેવો ઉત્તર બની ગયો. તમે રામનામનું રહ્યું એટલી મીઠાઈ અને ભક્તિભાવથી મેં કે પ્રથુપદોએ પણ એ સાંભળવા કીર્ત્તર થઈ જાય છે, રામનામના દિવ્ય સંગીતથી કપ અનુભવી મોટા પગ તમાના પગ પુરજી કરશે જ્યારે તમે આ કરવાને શક્તિમાન થશો ત્યારે હું તમને સાંભળવા માટે પગે ચાલોને મારા આશ્રમથી તમારે ત્યાં આવીશ આમ મને યાત્રાનું ફળ મળશે એ મિષ્ટ નામમાં એવો પ્રભાવ છે કે તે જ્યાં કહેને કાંઈ નાખશે

એક વખત કીર્તીના પુત્ર કમાને એક ધનિક વેપારીને તેનો પતરોગ દૂર કરવા રામનું નામ જે વખત જાણા ઉપદેશ કર્યો આથી કીર્તી તેને કહો આપ્યો. કમાને તે વેપારીને રામનું નામ જે વખત જાણા મળે તે પછી તે વેપારીનો રોગ ગયો નહિ આથી મોગને બહુ દુઃખ થયું અને તેમણે કમાવો કહ્યું “તે જેવા વેપારીને રામનું નામ જે વાર જાણાનો ઉપદેશ આપ્યો તેથી તે આપકા કુટુંબને કનક ત્રગ થુ છે રામનામને એક જ વાર જાણ બમ દતો તો હવે તે વેપારીના માથા પર જોરથી લાકડોનો પ્રદાર કર અને તેને ગણાજળમાં ઊભા રહી ખરા અત્તમજીથી એક જ વાર રામનામને

જપ કરવાનું કહે ” કમાલે પિતાની આજ્ઞા માથે ચઢતી પેલા વેપારીના માથામાં લાકડીના ખૂબ પ્રકાર થયાં અને તેથી તેના માથામાંથી ખૂબ લોહી વહેવા લાગ્યું. પછી તે ખરા અંત કરણથી એક જ વાર રામનામ બોલ્યો અને તેનો રોગ મટી ગયો !

એક વખત કબીરે કમાલને તુલસીદાસજી પાસે મોકલ્યો, તુલસીદાસજીએ એક તુલસીપત્ર પર રામનામ લખ્યું. કમાલે એ પત્ર પાંચસો રક્તપીતિયાઓ ઉપર છાંટ્યું અને તે બધા નીચેથી બની ગયા આથી કમાલને ખૂબ આશ્ચર્ય લાગ્યું. વળી, એક વખત કબીરે કમાલને સૂરદાસજી પાસેની નદીમાં તરતા એક મગદાને લઈ આવવા તેને કહ્યું તે પ્રમાણે કમાલે એ મગદા લઈ આવ્યો. સૂરદાસજીએ તે મગદાના એક દાનમાં કકત ‘રા’ કહ્યું (જ્યાં ‘રામ’ શબ્દ નહિ) અને તે મગદા, જીવંત થઈ ગયું ! કમાલ આ જોઈને દિલમૂઠ બની ગયો. રામનામનો આ પ્રભાવ છે. ખારા મિત્રો, સુસિદ્ધિત કોલેજબુદ્ધો, વકીનો, ન્યાયાધીશો, અધ્યાપકો, તમારા નિર્ણય સિદ્ધિથી કુસાર જરો નહિ. ખરા અંત રક્ષણથી ખૂબ ભાવ અને પ્રેમપૂર્વક લગવાનું નામ લો, તો તમને આજીવન પરમ સુખ, શાંતિ, જ્ઞાન અને અમરત્વનો અનુભવ થશે.

કબીરે કહે છે “ જો કોઈ સ્વપ્નમાં પણ રામનામ લેશે તેને હું મારી આમંત્રના લેણ બનાવીને પહેરાવીશ ”

પ્રભુના નામનો મહિમા કોણ વર્ણવી શકે ? પ્રભુનાં પવિત્ર નામોનો મહિમા અને પ્રભાવ કોણ મનજી શકે ? અરેખર પ્રભુના નામનો મહિમા પાર્વતીજી પણ પૂજે વર્ણવી શક્યા નથી ત્યારે માણસ પ્રભુના નામ ગાય છે અજર સાબળે છે ત્યારે તે અજગૃપણે એક હિમ્મત પવિત્ર સ્ત્રીમાં જઈ પેળે છે. તે દેહત્વ જ્ઞાન જુની જ્ય છે તે આનંદમાં મગત બની પ્રભુનામનું અમૃત પીએ છે. પ્રભુના નામનો જપ કરવાથી

ભક્તને મરત્ર પ્રભુનું આનિધ્ય જાણાય છે. પ્રભુનું નામ કેવું મરત્ર છે! તેનો પ્રભાવ કેટલો બધો છે! પ્રભુનું નામ લેનારને કેટલો આનંદ, કેટલો માનિ અને કેટલું બળ પ્રાપ્ત થાય છે! જેઓ પ્રભુનું નામ લે છે તેઓ ખરેખર બહાગી છે, કારણ કે તેઓ જન્મમરણના ફેરામાંથી મુક્ત થઈ પરમ આનંદ પ્રાપ્ત કરે.

૨. શ્રદ્ધા બહી ચીજ છે.

પરમાત્માના સાંત્વકાર માટે શ્રદ્ધા એ મોટી પડેવું પગથિયું છે. શ્રદ્ધા વિના આ પવિત્ર મર્મમાં એક પગયું પણ આગળ વધી શકાય નહિ. આ શ્રદ્ધા તે જીવંત શ્રદ્ધા જોઈએ, અનન્ય શ્રદ્ધા જોઈએ. શ્રદ્ધાની જરા પણ ખામી આ નામમાં દાનિકતા છે. શ્રદ્ધાથી ભક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે. પ્રભુના ધામમાં જવા માટે શ્રદ્ધાનો દરવાજો ખોલે છે તે પછી પરમાત્માના માનનું એ પ્રથમ પગથિયું છે. શ્રદ્ધાથી માણસને બળ પ્રાપ્ત થાય છે અને ચિંતાઓ નષ્ટ થાય છે. શ્રદ્ધા એ અકબીર માનસિક દવા છે.

આધ્યાત્મિક માર્ગમાં વિચરનાર દરેક નિત્યામુ માટે શ્રદ્ધા એ આવશ્યક ગુણ છે. ક્રમયોગ, ભક્તિયોગ, રાજયોગ કે જ્ઞાનયોગ ગમે તે યોગનામર્ગે વિચરનાર માટે શ્રદ્ધા ખૂબ આવશ્યક છે. જેનામાં શ્રદ્ધા નથી, તેનામાં ભક્તિ નથી શ્રદ્ધા નહિ તો જ્ઞાન નહિ. દરેક નિત્યામુને પ્રભુના અભિનયમાં, ગુરુના ઉપદેશમાં, વેદોમાં અને પોતાનામાં શ્રદ્ધા હોવી જ જોઈએ. આપણું વિષ કદા શ્રદ્ધા ઉપ- જ ચાલે છે. રાત્રને પોતાના દિવાન ઉપર શ્રદ્ધા છે. પતિને પત્ની ઉપર શ્રદ્ધા છે. દુકાનદારને પોતાના પરોડા પર શ્રદ્ધા હોય છે દરેકને દાકન પર, અસીયને વધીય પર અને ઈજનેરને પોતાના કાર્ટન પર શ્રદ્ધા હોય છે.

જ્ઞાનમાર્ગમાં મુક્તિને માટે સાધનચતુષ્ટય આવશ્યક છે તેમાં એક સાધન તરીકે શ્રદ્ધાએ પાત્રતા મળી છે અને તેમાં પણ શ્રદ્ધા

એ મુખ્ય મપતિ કે ગાંધીયોગના પ્રયોગ મદ્યર્થે પાનવિદ્યો શ્રદ્ધા પર ખૂબ ભાર મૂક્યો છે તેમજો કહ્યું છે કે—

શ્રદ્ધા ચીયંસ્તુશ્ચિમાધિપ્રાપ્તૃકં ક્તરેપામ્ ।

—શ્રીમદ્ભગવતે (આ સમાધિ) શ્રદ્ધા, વીર્ય, અભિતિ, યોગ્યતા અને સદ્મત્ત વિવેકમાયી આવે છે (પ્ર૦ ૧-૨૦) તેમજો આ સુખી શ્રદ્ધાને ઔચી પ્રથમ મૂકેલી છે, અને આ રીતે તેને અમરથાન આપેલું છે જો આશુસમા શ્રદ્ધા હોય તો નીર્ધ, સ્મૃતિ વગેરે પોતાની મેજે જ તેને પ્રાપ્ત થાય કે શ્રદ્ધાવાન મનુષ્ય પોતાની બધી શક્તિઓ ભેગી કરશે અને અગમ તત્ત્વ જાણી શકે તેનો સાધ્ય કરા પ્રાપ્ત કરશે આ અખધમા ગીતાના રાખે આ શ્રદ્ધા

શ્રદ્ધાનૈલભતે નામ તાપર મયનેન્દ્રિય ।

જ્ઞાન સ્વરૂપ પરા જ્ઞાતિમધિરેલ્લિગ્નિગ્નિતિ ॥

અજ્ઞાતશ્ચદ્વાનન્ન મદ્વાત્મા વિનશ્યતિ ।

નામ તાજોદ્ધતિ ન પાત ન મુદ્ધ સદ્યત્તન ॥

(અ ૪, મે. ૩૬-૪૦)

શ્રદ્ધાવાન, તત્ત્વર અને નિતેન્દ્રિય પુરુષ જ્ઞાન મેળવે છે જ્ઞાન પામીને તત્ત્વ તે પગ જ્ઞાનિ પામે છે (૩૬) પરંતુ અનાની તથા શ્રદ્ધા વિનાનો માણસ સશક્તમ રહી નાજ પામે છે અશક્તનાગોને આ લોક નથી, પરનો નથી અને મુખ નથી (૪૦)

ધ્યાનેનામનિ પજન્તિ ન્નચિદાત્માત્માત્મના ।

અન્ય સંલ્લેખેન યોગેન વર્ણયોગેન તાપરે ॥

અન્યે ત્વેવમજ્ઞાનન્ત અત્વાન્ધ્ય અપાસતે ।

સૌક્યિ આતિતરત્યે વ મ્લ્યુ શ્રુતિપરાયણા ॥

આ પરમાત્માને ટેટલાક મનુષ્યો પોતાની મેજે ધ્યાન દ્વારા પોતાનામાં જુએ છે કેટલાક ગાંધ્ય યોગથી અને ટેટલાક અમિયથી જુએ છે

પરંતુ આ પ્રમાણે નહિ જાણનાગએ બીજા ટેટલાક પામેથી (ઉપદેશથી) સામગીને ઉપાસના કરે છે અને આમ સામગીનાર આધીન મૃત્યુને તરી જાય છે (અ ૧૦, શ્લોક ૨૫-૨૬)

કુરો પોતાની માતાના વચનમાં બદા હતી. તેથી તે અરણ્યમાં ગયો અને પ્રખર નૃપ કરી હરિના દર્શન પામ્યો. જ્યારે પતિ ઉપદેશ આપ્યો કે—“જગવાનુ નામ વર્ષ લગશે માનુષો સહેવાઈથી સમુદ્ર તરી ગયા છે, તો તુ આ નાની નદી તરી શરીર નહિ ?” આ ઉપદેશ સામગીને બરવાઈથી જગવાનુ નામ લઈ ની તરી ગઈ. પણ અશ્રદ્ધાથી પતિ જે બરવા થીને રામનામનો ઉદ્દેશ આપ્યો હતો તે જ્યારે નદીમાં જિતયો ત્યારે તે હજવા લાગ્યા પ્રદૂષાદને નારાયણના અમ્મુ અદા હતી તેથી તેને નારાયણનો અનુબદ્ધ મળ્યો. હરિના નામથી અમ્મિ જરૂર જેવો શીતળ બની ગયો. મીરનિ પોતાના ગિરધર ગોપાલમાં અમાપ અદા હતી તેથી તેને આપેને ઝેરનો ધ્યાનો અમૃતનો ધ્યાનો બની ગયો.

જીવન એવું જ અદા અને પ્રકાશ અદા વિનાનું જીવન પાગલું છે અને પ્રકાશ વિનાનું આપણું છે આજે આ અદાના સર્જનાત્મક બળની આપણને જગ છે આ અદા એવી તોલી જેઈએ કે તેને દેવીની વરૂડ ગહેલી અદા નથી આપણામાં વિષ્ણુ અચાત્ર કરે છે, આપણા માર્ગમાંના બધા જ વિધોતો નાશ કરે છે, આનંદથી જીવનને ભરી દે છે, અને મનુષ્યમાં રહેલી શિવતાને પ્રગટાવે છે સપૂર્ણપણે અદાવાન શાઓ નમાગ હરિના પરિપૂર્ણ પ્રકાશ થયે ને સુદ્ધિ જીવનના આરો શોધી શકે છે તો અદા તે આજેને જીવન ગણે છે આદરને.

સાચા ૧૨ કરવાનો સતત પ્રયત્ન એ જીવનનો આનંદ છે અને જ્યાં સુધી આ શ્રીમ શ્રદ્ધાનો ઉદય આપણામાં નહિ થાય ત્યાં સુધી કોઈ પણ નવીન પ્રાપ્તિ, સાચા ૧૨ કે નૂતન જીવન પ્રાપ્ત થવાનું નથી.

કુસમ, કામ લોભ, પુત્રાદ અને ચિત્તનો મોહ, તથા અપથ્ય મોહાદિ એ શ્રદ્ધાના શત્રુઓ છે તેઓ વિવેકને કુતુષિત કરે છે અને સ્મૃતિનો નાશ કરે છે તેઓ મન પર કુમઝકારો પાડે છે અને તેને અપવિત્ર બનાવે છે શ્રદ્ધાનું બીજું નીચેના આધનો વડે ન જાય છે, વિદ્યે છે અને મુદ્દા બને છે સાગરનું સમાવણું, ગીતા યોગસાસિનનું અપરાધન, સાધુઓ અને ન્યાયાઓનો નમાગમ પ્રયાગ, સ્પર્શિકા અરાધ્યા, વૃશાવન, ગો કાનીનારાવણ જેવા તીર્થક્ષેત્રોમાં નિરામ અને સતોની મેલા પ્રાર્થના જળ, મન્ત્રોચ્ચારણ પ્રભુના નામોનું બંધન અને કીર્તન, 'જ્ઞાન, જેમણે આત્મસાક્ષી કર કર્યો છે એવા મહાત્માઓનું સમગ્ર અને તેમના ઉપદેશોનું અનુગમન, ઉપવાસ યાત્રા અને શરૂનો સમાગમ.

બાળક નામદેવની સપૂર્ણ શ્રદ્ધાનો વિચાર કરો! તેના બાપે વિદેશોમાં નેવેલ ધરાવવાનું કહેતું તે પ્રમાણે નામદેવે વિદેશોમાંની મૂર્તિ આગળ નેરું પૂજુ અને કહ્યું કે 'હવે આઓ' પણ જ્યારે મૂર્તિએ નેવેલ આપ્યું નહિ ત્યારે તે રવાનાગો ખૂબ રડ્યો આખરે મૂર્તિઆથી ભગવાને વાળસ્વરૂપે નીકળી નેવેલ આરોગ્યુ જ્યારે નામદેવ આની યાત્રા રાત્રી નહ જ્યો ત્યારે તેના પિતાએ પૂછ્યું 'નામદેવ, નેવેલ યાત્રા નામદેવે ઉત્તર આપ્યો વિદેશોમાં જમી ગયા' આ સાચી શ્રદ્ધા છે!

વિશ્વામિત્ર સ્પર્શી અદ્ભુત તર યોગસિદ્ધિઓ રજુએત્રમા નેરો નિયમની જીતો મહાત્મા ગાંધીજીની મરોગ અને યમનિયમની

નિહિમ્બો તુલસીનાથ, રામનાથ, શ્રીવત્સાચેય, શ્રી ગણેશ, વાનદેવ અને
જગન્નાથ જેવા મહામાએના અયોગિય ચરિત્રો એ બધાનું એક જ
સારી વ્યક્તિ છે અને તે શ્રદ્ધા.

શ્રદ્ધાથી અનેક ગમનપદો થઈ શકે છે. શ્રદ્ધાથી પરિતો દાણી
જનક છે. જ્યાં જુલિ કુરિત ચર્ચ જનક છે ત્યાં શ્રદ્ધા કામ આપે છે
શ્રદ્ધાવાળા માણસ નારે આ પૃથ્વી પર કમ્પ અશ્વત્થ નથી મારે મિત્રો
પરના માર્ગ, રામનાથના પ્રભાવમાં, જેને રાખો અને શુભના ઉપદેશમાં
અને ઉવ તમારા પેતાનાનાં અટ્ટે શ્રદ્ધા નાખો છવનમાં અને
આ પ્રસાદાત્મકમાં આ એક જ મહાન આવા છે

૩. વિશ્વપ્રેમનો યોગ

પ્રેમ કરના બીજે કોઈ મોઠો અરુણ નથી પ્રેમ કરના અધિક
કોઈ બંધનો નથી પ્રેમ કરના ઉચ્ચત કોઈ જ્ઞાન નથી પ્રેમ કરના
મહાન કોઈ દર્શન નથી પ્રેમ અન્ય છે, પન્થેશ્વર છે આ જગત
પ્રેમથી ઉપન્ન થયું છે, પ્રેમથી છૂટે છે અને અતિ પ્રેમમાં જ સ્વ
પામશે જગતનું પ્રેમનું અવરૂપ છે જગતનાના આ જગતમાં અણુએ
અણુમાં તેનો પ્રેમ રહેતો છે

તમારી તરફ છીપાવનાર પ્રાણિ દુઃખોને રક્ષ, તમારી અખ
મગડનાર રક્ષાદિષ્ટ શાકપાન અને આદ્ય પાંચો, તમારા શરીર ને દાખનાર
રેશમી વસ્ત્રો, જગતને પ્રમથ આપનાર મૂર્તિ ચંદ્ર અને નારાયણ, હિન્દ
મદિમા દર્શાવનાર પદ્મિત અને સત્યના, હિન્દી લોકો, તમારા બાગેશમાં
ખિનના રંગબેરેની અન્ય દૂનો અને અને અન્ય મુલ્યો, તમને દાન નિદા
લાવનાર સગીન અરે જગતમાં આનંદ આપનાર દરેક દરેક વસ્તુ
મનુષ્ય સર્જેલી છે જ્યારે થાળે તમે રાત્રે સર્જે જાઓ છો ત્યારે

પ્રભુ તમને અધારામાં ટાંકી દઈ તેમના મધુર પ્રેમમાં તમને લઈ
 લેખ છે અને તમારો પાક ઉતારી તાજગી બેસે છે. રાના અધારમાં
 પ્રભુ તારાઓનું ૩૫ લઈ તમારા માર્ગમાં પ્રકાશ પાથરે છે. પ્રભુ
 પ્રેમનો મહાસાગર છે. એજી ઉત્પન્ન કરેલા આ અદ્ભુત વિશ્વનું મદ-
 વ્ય તમને સમજાય છે ? પ્રાણી માત્ર તરફની તેની અનુપમ ઉદારતા
 અને અદ્ભુત પ્રેમનો તમને ખ્યાલ આવે છે ? તે નોકર ચાકરના
 રૂપમાં તમારી સેવા કરે છે. દાકનરના રૂપમાં તે તમને ક્ષમા આપે છે.
 તમારી જરૂરીયાતો માટે તેજી અંધધિઓનું રૂપ ધારણ કર્યું છે.
 પ્રભુ એ જ દવા, દર્દી, દાકનર, ગેમ અને ચમચ છે જ્યાં પરમ
 પ્રેમથી તમારું હૃદય ઉતારાઈ જશે ત્યારે આતુ રહસ્ય તમારી આખ
 આગળ હતું થશે.

માનવપ્રેમ એ જ પ્રભુપ્રેમ છે. મનુષ્ય એ પ્રભુની જ પ્રતિકૃતિ
 છે. મનુષ્ય પ્રભુનો અંશ છે. મીનામાં જીવું છે કે—

મમૈરાશી જીવલોકે જોવમ્ભૂત તનાત્ન ।
 મન વગ્ગાનીન્દિવાનિ પ્રકૃતિસ્વાનિ કર્તિ ।

(અ. ૧૫, શ્લો. ૭)

“આ હૃદયોક્ષમાં મારો જ સનાતન અંશ જીવ લઈને પ્રકૃતિનાં
 રહેણી પામ્ય હૃદયો અને મનને (પોતાના તરફ) આકર્ષે છે.”

અધિયક્ષ્મદ્દેવવાજ્ઞ વેદે વેદમૂળા વર ॥

(અ. ૮, શ્લો. ૪)

“હે દેવધારીઓમાં એક (અર્જુન), હું વાચુદેવ જ આ દેવમાં
 અધિપત્ય છું” પ્રેમ એ ધર્મની પરાકાષ્ઠા છે જ્ઞાન, સમાજસેવા,
 માનવતા, સમાજત્યાગ, સામ્યવાદ અને આવા બીજા ‘વાદો’ નો ગૂણ
 હેતુ વિશ્વપ્રેમ નિઃસાવવાનો અને હૃદયની વિસ્તરણતા કરવાનો હોય છે.
 ધિયોઓશી વિશ્વજીવનની ભાવના વિશે કહે છે અને વિશ્વપ્રેમના રત્નભૂધી

અંતે બાધવાને મધે છે પ્રેમ સૌને સમાન બનાવે છે પ્રેમથી શીજ
 ગર્ભ મોટી શક્તિ નથી નિઃસ્વાર્થ પ્રેમના એકિતબુધી તમે સખ્ય
 વિધને વિજ્ઞા શ્રમ છે, વિશુદ્ધ પ્રેમ એ પ્રત્યક્ષ બાધ છે અનેક
 જગતોમાં પ્રેમો નિઃસ્વાર્થ મેલ અને આચાર્યતા પ્રુબ્ધોમાંનું કશું છે
 અજેમ, પ્રેમ એ વિરલ વસ્તુ છે

જોનામાં આનુ પ્રેમ નિઃસ્વાર્થ પ્રેમ થયું છે તે આ જગતમાં
 ભગવતસ્વરૂપ જ છે, જગત્ વિભવિ છે નવ પાલ મહે છે કે
 "તે કે દુઃખનુભવી અને દેવતાની શ્રમથી મેલુ છું ત્યાં પશુ જે
 મારામાં પ્રેમનો અભાવ દશે તો મારો અચાર્ય એ મનની નો અચાર્ય
 છે એમ અમજાવે તો મારામાં ભવિષ્યવેતાની શક્તિ દોષ, આંતરે
 આ જગતનું બધું સ્વરૂપ અમજાવુ દોષ, પરંતો દલારી નામે એકથી
 મારામાં અદા દોષ તોપણ જે મારવા પ્રેમનો અચાર્ય દશે તો દુઃ
 કાર્ત્ત્વ પા રીસાતમા નથી એમ જાણવું જેને કે મારું સ્વરૂપ
 દુઃખીમોને આડી દડો અને આ દેવ પલુ જાણાઈ મેરામાં અર્પા
 દડો, પણ જે મારામાં પ્રેમ નહિ દોષ તો એ અર્થ નિર્ગર્થ છે"

લાચા ધર્મ એ મેલાપૂજનાં, આનવિધિમાં કે આત્રા મરવામાં
 જતો નથી, પણ મૌને અત્રામાં તે સમાવશે છે વિષ્ણુપ્રેમ જગતમાં
 સૌને આવડી લે છે શુદ્ધ પ્રેમમાં મૌને ન્યાન દોષ છે, તેમાંથી કાર્ત્ત્વ
 પશુ સામત મેલું નથી ખીચી કાઢી કુલ આ ન્યાનમાં મારામાં
 મુખી દુષ્ટથી અલ મુખી આ જગતમાં મૌને તેમાં ન્યાન છે મારુમ
 માણસો, પ્રેમ પ્રગળે અને અને દેવ દેશને જીવ પાડનાર એ નિર-
 ૨ દર્શી લાગણી છે મારુમ માણસ વચ્ચે અદ્ધ મધ્યનાર અભિમાન
 અને અકતાની નાગણ્યો છે એ બધા માનવિક દુર્ગુણો છે, અને
 તેમનું મૂળ અનાનર્થ છે શુદ્ધ પ્રેમ આગળ જે ટપી ચકતા નથી
 જેમ મૂર્ખનાં અશક્તિ પ્રિયોથી અધકાર નાશ પામે છે તેમ દિવ્ય
 પ્રેમથી રાગ, દેવ, અવતા વગેરે નાશ પામે છે

વિશ્વપ્રેમની વાતો કબી સહેલી છે પણ બ્યવદારમાં તો તમે નિર્ભય જાઓ છો. જે કાઈ તમારી નિન્દા કરે અને કડો સંદેશોએ તો તમે તગત જ મગજનું મમતોનપણુ ગુમાવી બેઓ છો. ઉમેરાર્થ નાઓ છો, શુભે થાઓ છો અને તેને તેવો જ સામો જવાબ આપવા મડો છો. આ વિશ્વપ્રેમ કહેવાય ? જ્યારે બીજાઓને દુખી જુઓ છો ત્યારે તેમને પૈસા કે વસ્તુઓ આપતાં તમે અચકાઓ છો. જે સાધક વિશ્વપ્રેમ વિકસાવવા, અને તે દાગ પ્રતિદા સાચાત્કાર કરવા ઈચ્છે છે તે જીવવા પૂરતા સાધન ઉપરાત કશું જ પોતાની પામે રાખી શકે નહિ અને જરૂર પડે તો તેટલું સાધન પણ અન્યને આપી દઈ સ્વેચ્છાએ અને આનંદપૂર્વક દુખ સદન કરવાને તૈયાર ગહે તેના મનમાં ખજેખરી આનંદ થવો જોઈએ કે પ્રભુએ તેની મેંદા કરવા માટે આવો અત્યંત અસર તેને આપ્યો છે એકો વિશ્વપ્રેમની વાતો કરે છે પણ બ્યવદારમાં તે આચરી મળતા નથી જોડ હવાનીને પ્રેમ દર્શાવે એ સારો પ્રેમ નથી, પણ દોષ છે જેમણે શુદ્ધ વિશ્વપ્રેમ જીવનમાં ઉતાર્યો છે એવા તો કોઈકિન્દિય મદતમાં જ તોય છે જે પોતાનામાં વિશ્વપ્રેમ વિસારના મામના દોષ તેમજે દમા, ધૈર્ય, ખત સદનનીવના, ઉદાગના, ઝાગુના, દયા, નમ્ય અદિઆ પ્રત્યયર્થ નિરભિમાનતા વગેરે માર્તિવ ગુણો ફળતવા જોઈએ તેમજે ભામા સમય મુધી નિઃસ્વાર્થપણે જનના-જનાર્દનની અધ્યાત્મ મેવા કરી ને એ આ ગુણો ખજાણ તે જ તેનામાં વિશ્વપ્રેમનો ઉદય થાય આમિતો, બનો મિથ્યા પ્રતાપ જ છે એમ મગજનું

જે વિશુદ્ધ પ્રેમ સંદેશમાં ઉત્પન્ન થઈ જન્મતના સર્વ પ્રાણી માત્રને આવરી લે છે તે ખજાણ આ મસાદાતારનું ફળ છે ભગવાન શ્રીકૃષ્ણના આ શબ્દો યાદ કરો

સર્વભૂતસમાયમા સર્વભૂતમિ ચામયિ ।

દેશન ચામયુવનતમા વવન સમરજ્ઞન ॥

ત્રી માં વચ્ચે સ્વચ્છ ગર્ભ જ મળે વચ્ચે ।

અદ્ય ૧ પ્રત્યક્ષામિ મ મ મ ન પ્રત્યક્ષામિ ॥

[ગીતા અ ૬ શ્લો ૩૧-૩૦]

સાધન અને પ્રત્યક્ષામિ અને અધિ નમદ્વિત્ત્વો નથી
પ્રા ગિતા પોતાને અને પોતાનામ ના પ્રત્યક્ષામિ (૧૫) જુએ છે
જે અને અધિ જુએ જે અને અધિ પ્રામા જુએ છે તેને ૬
અદ્ય ના નથી અને તે માં અદ્ય ૨ નો નથી

જે વિદ્ય પ્રેમવાળા સમીપે વિશ્વરૂપનું દર્શન થયું છે તે સી
રીને બીજાને દિગ્ગજ સીની નિત રે બીજા તરફ દોષ કે
નિગ્ગમ દર્શાવે તે પ્રત્યક્ષામિ છે તેથી શ્રી બુ ભગવાન કે જે
૩— જે અર્જુનોનો દેવ ના પ્રેમ નિરભાસ વર્તનાર દરાગ
મમતા રાગના અદ્ય પ્રત્યક્ષામિ પ્રત્યક્ષામિ મમતા મનરો સમાપ્તો
મારો ભક્ત મન નિષ છે (ભગ ગીતા અ ૧૦ શ્લો ૧૩)

સતો પ્રામાઓ અને રોગ નરોએ પ્રેમને જ જીવનનું રોપ
અનિમ જેનું ન નેનો ૮ શ્રી બુની રામનીના એ પ્રેમપૂર્ણ, વિશ્વ
અને અમ કાર્મ છે જે રીતે વચ્ચે પુ એવું અદ્યતાનો વિનાશ
ભગવાન શ્રીએ પોતાની સીધા પ્રેમનો ઉપદેશ આપ્યો ॥
ભગવાન શુદ્ધ પ્રેમના સાગર દત્તા તેમજે વાવના ૧ અને તેની બૂખ
નિવારના માં પોતાના જેનું અર્ધ પરી દીડું ચિત્તિરાગને બાજ
પ્રામાની બૂખ સંતોષવો કોણના વાળ જેટલું મામ પાતાના શરીરમાંથી
કાપીને આપી દીડું ૧ જેને ઉાર અ માં ભગવાન ભય પ્રેમમય
જીવન જી ગયા નેમના દરે કાર્મમાંથી પ્રેમ નીનગતા દત્તા મારા
પ્રેમાગ મિત્રો આ મનામ એના અરિત્રામાં પ્રેમ મેળવો પ્રેમ
માર્ગમાં પાપજી પ્રેમ પ્રત્યક્ષામિ તત્કાર વૃત્તિ પ્રેમ અને પ્રેમના
સનાતન મનિર્મા પદોષો બળો આ તમારો સૌથી મનન ધર્મ ૭
જીવનનો જેનું આ પ્રેમ-સિદ્ધ કરવા માટે રમે દેઢ ધા જુ કોઈ છે
એ ધ્યાનમાં ૭

ખામ દોસ્તો! જો તમારે પરિપૂર્ણતા પ્રાપ્ત કરવી હોય, અનંત શાંતિ અને સુખ ભોગવવું હોય, અમર થવું હોય તો વિશુદ્ધ દિવ્ય પ્રેમ કેળવો. પ્રાણી માનવી સેવક અને તેમના પ્રત્યે પ્રેમ દાખવીને તમે પ્રેમ સાધી શકો છો. ફક્ત પ્રેમ જ તમને સુકિત અપાવશે, પ્રેમ જ તમને સુખ અને અમરત્વને સામે પાર વધી જશે, તમા કુખ કે શોકનું નામ નિગાન નથી.

પ્રેમમાં શુભો, પ્રેમમાં શામ હો, પ્રેમમાં ગાઓ. પ્રેમમાં ખાઓ. પ્રેમમાં પીઓ. પ્રેમમાં ચાવો. પ્રેમમાં વાનાંવાપ કરો. પ્રેમમાં પ્રાર્થના કરો. પ્રેમમાં ધ્યાન કરો. પ્રેમમાં રિયાર કરો. પ્રેમમાં ફરો. પ્રેમમાં લખો. પ્રેમમાં મરો. પ્રેમના અગ્નિમાં તમારા મન, વાંદી અને કર્મને વિશુદ્ધ કરો. પ્રેમના પરિત્ર નળમાં ખૂન આન કરો. પ્રેમનું અમૃત આરોગ્ય અને પ્રેમમૃતિ બનો.

પ્રેમની દિવ્ય ન્યોન તમારા મોખા પ્રકાશ પાશે. આપણે બધા વિશ્વમધુર અને વિશ્વપ્રેમ માનીએ. આપણે સર્વમાં પ્રભુને નિદાણાએ અને તેમના જ દર્શન કરીએ. આપણે સર્વસ્વ પીઠ સાથે વહેણી આપણે તેનો ઉપભોગ કરીએ. આપણે દમેશા મિષ્ટ અને પ્રેમાળ વાગી બોલીએ. મીઠા પ્રેમથી આપણે જાતતાની સતત સેવા કરીએ. પ્રિય પ્રેમ જો જ આપણા જીવનનું ધ્યેય બોલે. પ્રેમ સ્વરૂપ અને જીવનના આનંદરૂપ બંનેમાં જ જીવવાનું આપણાથી વિશ્વમધુર ન થાય. રાધાની માફક આપણે પણ સર્વદા તેનો ખરિયા ગાઈએ અને ઝોમ્ નમો મગદ વાગુદાસ જો મનનો જાપ કરીએ. પ્રભુના આશિષ આપણુ મો ઉપ જીવે.

શ્રીકૃષ્ણની બંસી

વૃદ્ધવનમાં યયુનાતીરે ઘડબજા તરે દાસમાં બંસી લઈને જોએવા માગે જીવન સર્વસ્વ, પ્રિય, પ્રેમાળ સખા, સંધ્યાપતિ શ્રીકૃષ્ણનાં

દર્શન કરે. એક ધર્મિયાની ગતિ તેનને મધુબની બાનરી એ બગીચામાં આજગી નગની મી ગાપીઓ પાન પોતના કામ છોડીને ઉછાગતા અને દોડી આવીને પ્રવ્રતા તમ બની થઈ જગતીક તે પારતા બાગને મળીને આવી હતી જેટલીક પતિની એવા છોડીને આવી હતી બધી જ પાનપોતાનુ કામ અધુરુ મૂકીને બરીની નાદ ગાજગી બનાવ નીકગી મઈ અને ગમે તેરી મિનિર્મા આવીને શ્રીનમ પામે પાડાની મઈ આકુરુ એ એમનુ સ્વસ્થ દના શ્રીધુ રિના તેઓ એક કાળુ પજુ કુચી શકે તેમ દનુ નદિ.

શ્રીકૃષ્ણનુ જુધુ જ વક લેય છે તે વાકા (ગિબગી) ગમા રહે છે તે બંધી પગ વાકી જ માને છે જે જન્દાવનમાં એ રહતા તેની કુજગતીઓ વાંધી જ છે યમુના વાંધી છે કૃષ્ણનુ અરિન વક છે તેનની રાજગીતિ વક (કુમિન) છે તેમનુ તત્ત્વચાન વક છે છતાં પછુ તેમનુ વ્યક્તિત્વ અનોકિડ અને બધુ છે તે પ્રેમની મૂર્તિ છે, સપૂર્ણ થોય છે તે સોય કળાએ પૂર્ણાવતાર છે કૃષ્ણને સમજવા કાળુ સમર્થ છે.

જગત્પા બધા જ સતો, મનામાંઓ અને મેગબરોમાં શ્રીકૃષ્ણ જ્યને શ્રી શય આર્થ મના છે તેઓ પરિપૂર્ણ તતા તેઓ સાચા ભક્ત તતા મમયોગી રાજયોગી, જ્ઞાનયોગી કતા તેમજે જમનને કર્મ, ઉપાસના, જ્ઞાન અને વોગનો ઉપેશ આપ્યા છે ગીતામાં આ ચારે વોગનો નમન્વષ કરેનો જાણીશે કૃષ્ણ ભક્તવાને મદાભાગનના કુદમા અર્જુનનો રથ તાકા, જન્દાવનની કુજગતીઓમાં ગોપીઓ સાવં વાસ રમ્યા, ઉદ્ધવ જાયા અર્જુનને વોગ તથા જ્ઞાન શીખર્વા શ્રી શકરાચારે મીઠોને તથા નનુ રાગનના મૂન શરીરમાં પેમી પંદમયાપ્રવેશની સિદ્ધિ મેગરી, ભક્તવાનનાં મોત્રો તથા દક્ષિણમુર્તિ રોત્રો ગાપા, ભાગની ચાર દિશાએ મદસ્થાપ્યા અર્ધન વેદાન્તની

પ્રતિગ દત્તી, મહાનિશ્ચનો પાત્ર કરો અને દિવિજગત કરો દત્તુ
જ્યતમા મહાશય જેને મહાપતિન યથો નથી આતુ નામ
પરિપૂર્ણ કરવાય જેમા શુદ્ધિ, હૃદય અને કર્મનો સંપૂર્ણ વિગત
કરોનો જાગાય છે

જ્યતમા કોઈપણ પુરુષ સંપૂર્ણ પુરુષ નથી તેમ કોઈ પણ
સ્ત્રી સંપૂર્ણ સ્ત્રી નથી સર્વન પુરુષ અને સ્ત્રીનું ગુણોનું મિશ્રણ
જ્યતારો જેવાક પુરુષો એવા છે કે જેમનામા ઝંઝૂ ગુણો આગળ
પાના જાણાય છે, અને આવા ધણા પુરુષો છે તે જ પ્રમાણે કોઈપણ
માણસ દેવના શુદ્ધિમય કે દેવના વામણીમય હોતા નથી બનેતુ મિશ્રણ
દેવના તેવા છે જેવાક વધારે શુદ્ધિમાન તેવા છે, જેમનામા શુદ્ધિ
શક્તિ વધારે વિકસેતા હોય છે જેવાકમા નાગણીઓ વધારે પડતી
હોય છે તેમનું હૃદય વધારે વિકાસ પામેતુ હોય છે જેવાક મૂર્ખ
અને શુદ્ધ વેદાંતીઓ જેઓ પોતાને અલેતચદી કહેવાડે છે તેઓ
સંપૂર્ણ અને જ્યતની નિન્દા કરે છે મહાન વેદાંતી આત્મા રામતીર્થ
એક રખત મળીમા આત્માને પગે ચૂકા બાધીને બહાદુરી અરજીમા
નામ્યા હતા ! તેમનામા શુદ્ધિ અને હૃદયનો મુદ્દ મમન્વય થયો હતો,
ગૌરાંગ પ્રમુ મહાન પડિત હતા નૈયાયિક હતા તેઓ પણ સંપૂર્ણ
અને જ્યત હરતા તેમના શુદ્ધિ અને હૃદય અને વિગત પામ્યા હતા
જ્યત એ જોક્ષમ શાસ્ત્ર છે એ આધ્યાત્મિક અને દિવ્ય છે જ્યત
શાસ્ત્રના પ્રણેતાઓ શ્રીકૃષ્ણ અને શિવજી છે જ્યતમા જ જાણે બ્રહ્મા
કરનાના તેવા છે એ જાણે આ પ્રમાણે છે, ઉત્પત્તિ, વિનાશ, ગતિ,
અગતિ, રિવા અને અવિવા હાયમા બસી લઈને જિએલા ભગવાન
શ્રીકૃષ્ણ આ જ એ જાણે પોતાનામા બ્રહ્મા કરે છે અરે શુદ્ધ વેદાંતી
મિત્રો, બાણુ છોડી દો અને ગણા યાઓ શુદ્ધ વાદરિવાદનો ત્યાગ
કરો શુદ્ધિ, હૃદય અને કર્મનો વિકાસ સાધી સંપૂર્ણ બને જ્યા મુખી

હૃદયનો વિકાસ થયો નથી, ત્યાં મુઠ્ઠી તમાગી મુક્તિ માટે આયાતું એક પાત્ર દિવતું નથી. પ્રિય મિત્રો, આ પાત્ર ધ્યાનમાં રાખો.

શ્રી કૃષ્ણની બમી એ મુક્તિ અથવા પ્રજાવતી સૂચક છે. તેમણે આ બમી દ્વારા પ્રેમનો ઉપદેશ કર્યો છે તેમની જરૂરીયાતો નીકળતા એ પ્રકારના ધ્વનિમાથી જગત પેદા થયું છે. તે જગતના પગના અંગૂઠા પર ખસા છે. આ દર્શનશાસ્ત્રીય, એક અને અદ્વિતીય એ ઔપનિષદિક વચનનું પ્રતિક છે, એ ત્રિભુવન સ્થિતિમાં બિભા રહે છે એ જગતની ઉપલિમાં રહેલા ત્રણ ગુણોનું સૂચક છે. એ રાધા સામે જુએ છે અને પ્રકૃતિમાં અંધાર, ચર ચાપ છે. આમ એ મદાન પ્રતિક છે જે કમળ પર તે બિભા છે તે જગતનું સૂચક છે.

આધ્યાત્મિક અર્થમાં હૃદય એનું પ્રદર્શન છે, મન એ ગદ્યા છે, કદિયો એ ગોપીઓ છે. હૃદયમાંથી જે અનાદન ધ્વનિ બીકે છે તે કૃષ્ણની બસીમાંથી નીકળતું અધુરું સંગીત છે સન્નિયત એ પરમ ધર્મ છે. શ્રી કૃષ્ણ પરબ્રહ્મ છે પદ્માસ એ પાંચ દિશા છે. પ્રાણ એ હવાન છે ચંદ્રચંદ્ર એ દેવાળ છે અમરત્વ એ યમુના નિ અમરેષ એ કમળરૂપ છે. મન બ્રહ્મમાં લીન થાય છે એ રાધા અને કૃષ્ણનો ભોગ થાય છે આ ગણતરીયા

એક વખત રાધાજીએ કૃષ્ણને પૂછ્યું, “પ્રિય! મારા કરતા બંસી તમને કેમ વધારે વહાવી છે? એણે એવા તે શાં પુણ્ય કર્યા છે કે તે હમેશાં તમારા અધરતુ પાન રહે છે? પ્રેમો, આનું રહસ્ય મને સમજાવો” શ્રી કૃષ્ણે ઉત્તર આપ્યો “આ બમી મને ખૂબ પ્રિય છે, કારણ કે તેનામાં અવોકિક ગુણ રહેયો છે મેં તેને અધર પર મૂકી તે પહેલાં તેણે પોતાની અદ્વતા ખાતરી કરી નાખી હતી તે સપૂર્ણ રીતે પોથી છે અને તેથી મારે એમાંથી જે રસ કે રાગિણી કાઢવા હોય તે કાઢી શકું છું” તે તમારામાં

પણ આજ અતની નિરુદ્ધતા હોય, સંપૂર્ણ આત્મસમર્પણ હોય તો તમને પણ હું બમીના જેટલાંજ ચાહું.”

આપણું શરીર એ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણની બસી છે. જે આપણે તેમાંથી અદ્વંતા કદી નાખી સંપૂર્ણ અજ્ઞાનિવેદન કરીએ તો તે આપણી આ બંસીમાંથી સુંદર મધુર રાગો કાઢશે. પ્રભુની દષ્ટિ એ જ આપણી દષ્ટિ હોવી જોઈએ. આપણી અતંત દષ્ટિ હોઈ શકે નહિ. તો જ તે આપણાં સાધનો-મન, શરીર અને હૃદયોને સન્માર્ગે દોરશે. પછી તમને કશી ચિંતા રહેશે નહિ, પણ સંપૂર્ણતાને પ્રાપ્ત થશે. જગતમાં તમે સાક્ષી તરીકે વિચરશો ત્યારે તમારી સાધના બુદ્ધિ જસદી આગળ વધશે કારણ કે પ્રભુની દષ્ટિ અચર અતુલ તમારામાં આવી કાર્યો કરશે. ખરેખર, તમારે કશી સાધનાની જરૂર જ રહેશે નહિ. પણ એ આત્મસમર્પણ સંપૂર્ણ હોવું જોઈએ, લક્ષ્યના પૂરેપૂરા ભાવથી હોવું જોઈએ. ખસીતુ દર્શન સમજો અને તેનો માર્ગ અપનાવો. જે શ્રી કૃષ્ણના ચરણકમલમાં તમે સંપૂર્ણ સરણાગતિ લીધી હશે તો તમે અનંત શાંતિ, સુખ અને પ્રકાશના પ્રદેશમાં પહોંચી ગયા છો. એમ સમજો ત્યારે તમને એવો આનંદ પ્રાપ્ત થશે કે જેનો અંત નથી. તમે અમર અને અમર બની જરો. તમે એવા અભય સ્થાને પહોંચ્યા છો કે જ્યાં અધકાર, યંકો, રોષ, દુઃખ કે મોલ સંભરી શકતાં નથી.

ક્રિય અમર આત્માઓ, શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન દર્શન જ્ઞાનની ગતિઓમાં દૂર છે. જે નમે ખરેખર તેના દર્શન ચારે ઉમુક હો તો તે તમને એવાકુળમાં મગજો. એ ચિન્મય અજે જગતનો મદાગમ છે. મોરં, સુદામ અને બીજા અનેક બન્નોની માફક તમને પણ હૃદયના ઉમળકાથી બેટલ તે દાસ લાંબા કરી લિભો છે. તમારાં મનને પવિત્ર બનાવો, વાસ્તવ્યો તથા અદ્વંતાનો દાવ કરો. જ્ઞાનના એ બંસી-

વાળા બાકે બિહારીની બંસીને ફરી ત્રણ કરો, એની ગીતાનું અમર ગીત ફરી સાલો. અને તમારો દેહરૂપી બમીમાથી એને મધુર રાગ કાઢવા દો. આ વિરલ પ્રસંગ છે, એને મુખાવડો નહિ. માનવ શરીર મેળવવું સહેલું નથી.

એક ધ્યાનથી અને ઉત્કટ લગ્નિથી પવિત્ર બની તેનું આવાહન કરો તો તે જરૂર તમારા આગળ પ્રગટ થશે.

હે કૃષ્ણ, આજ, બસી વન વા!

હે કૃષ્ણ, આજ, ગીતા સુનાવન!

હે કૃષ્ણ, આજ, મજાખન ખાવન!

હે કૃષ્ણ, આજ, લીના દિખા વન!

આપનો બધા જ્ઞાવનના મુરબીધર શ્રી રાધાકૃષ્ણની બરોડી ફરી સામગીએ! અર્જુનની માફક આપણે પણ એમના શ્રીમુખે ગીતા સામગીએ! ગોપગોપીઓની માફક આપણે પણ તેમની માથે રાસ રમીએ અને તેમનામા સમાઈ પા વર્તીએ! તેમની સાથે ગોકુળમા ફરી આપણે મજાખન મિચી ખાઈએ! ભગવાન કૃષ્ણ આપણા દેહને બસી બતાવે!

રાધાની માફક આપણે પણ “એકમ નમો ભગવતે વાસુદેવાય” નો સતત જાપ કરીએ અને તેની અનુકંપા મેળવીએ જેથી આપણે તેના અનન્ય સુખ આ શાન્તિના નિરામ રથાને પહોંચી વર્તીએ! પ્રભુના આદિત આપણ મો ઉપર લાગે!

૫. જગન્નૃતની નાધા

જ્ઞાવનના બસીધર ભગવાનથી અનન્ય સ્વરૂપ મધુરા નૃત્યની પવિત્ર ગામ જગસાનામા જગ્નિ અને જગ્નિદેવીના અનનારૂપ

જગજ્જનની રાધાને આપણાં સદસ વંદન હવે ! જેમ અગ્નિથી તેની ગરમી અલિપ્ત છે, હિમથી તેની ઠંડક અલિપ્ત છે, તથા શરીરથી તેને પાઝાયો અલિપ્ત છે, તેમ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણથી રાધા અલિપ્ત છે. રાધાની ભક્તિ એ ભગવાન કૃષ્ણની જ ભક્તિ છે, અને કૃષ્ણ ભક્તિમાં રાધા-ભક્તિ આવી જ જાય છે. રાધા એ પ્રેમ-ભક્તિની મૂર્તિ છે. તેને કૃષ્ણ સિવાય બીજા કોઈ વિચાર જ નહોતા. તેના મનમાં કૃષ્ણ સિવાય અન્ય કોઈની પ્રતિમા હતી જ નહિ. રાધાનો જન્મ પ્રિય અને પ્રિયસી વચ્ચે સાચો સંબંધ શો હોઈ શકે, વૈદાન્તના એકમાત્ર ૨૯૨-૩૫ માધુર્ય ભાવ અથવા માધુર્યરસ કોને કહેવાય તે જગતને શીખવના માટે હતો.

‘રાસલીલાનો અર્થ’ પરામકિતનો અથવા પ્રિય અને પ્રિયસીના એકાત્મભાવનો સાર છે. રાસલીલાનું રહસ્ય એટલું જ છે કે જગતનાં સ્ત્રી-પુરુષો સાંસારમાં રહીને અને સાંસારિક કાર્યો કરતાં અહીં પ્રભુમય બની શકે છે એ બતાવવાનું છે. તેનો ઉપદેશ આટલો જ છે. “રાધાની માફક તમે તમારું મન પ્રભુને મોંપી દે અને હાથ કામ કરતા રાખો. પ્રભુના આનંદમાં મસ્ત થઈને નાચો, પણ પ્રભુને બૂલશો નહિ.”

સુદીવાનીઓ પણ રાધા-કૃષ્ણ તરફ ખૂબ પ્રેમ અને માન રાખે છે. તેમનું તત્ત્વજ્ઞાન રાધાના કૃષ્ણ તરફના પ્રેમ ઉપર વિકસેલું છે. રાધાને શ્રી કૃષ્ણ તરફ જે ભાવ હતો તે જ ભાવ વિકસાવવા તેઓ પ્રયત્ન કરે છે.

રાધાના દેહનો દરેક ભાગ, દરેક કોષ, દરેક આણુ, અરે તેની ચામડીનું દરેક છિદ્ર કૃષ્ણનામનો પોષાર કરે છે. કાચના લાખમાં ભાગ જેટલા સમય માટે પણ નાંધા કૃષ્ણને બૂલે તેમ નથી. રાત્રે પણ અનિદ્ર રહી તે કૃષ્ણનામને જાપ કરતી અર્જુન અને લલમણની માફક ગાથા ગુણદેશી (નિદાને જિનનાર) હતી. મધ્ય ગંગે પણ શ્રીકૃષ્ણની બેસીતો સહેજ પણ ધ્વનિ સંભળાય તો તે કૃષ્ણપ્રેમમાં મગ્ન બની

તે મધુન આત્મ-અર્ચના, જ્યોત્સના નુ સર્ગીય સામગ્રીના ગીય અરંભમાં દોરી જતી જગતની કોઈ પણ શક્તિ તેને અનુભવી શકતી નહિ. તેને જાણિતી પરણાણ એવું તે કે આત્મનિવેદન ભક્તિમાં ગહેના આત્મ-સમર્પણનું રહસ્ય જાણનાને નિષ્પ્રભુ છે આ ભક્તિ દમ્પતાવના પ્રથમ પગથિયાથી શરૂ કરી અતર્ક સંપૂર્ણ ચરણાગ્રામિના પરિણમે છે જેમ હતુમાનુએ પ્રભુની સંપૂર્ણ અને ઉચ્ચતમ સેવા દર્શાવે છે તેમ રાધા આત્મનિવેદન અથવા મન, કલ્પ, આત્મા અને સર્વ ભાસ્તુ સમર્પણ દર્શાવે છે

રાધા દુર્ગા છે રાધા પાર્વતી છે રાધા ગાન્ધર્વરી છે રાધા એ સમગ્ર વિશ્વની મધુર અને અધ્યાત્મ (યદિ નહિ તેવી) ધાત્રી છે તે જગજગતની છે તેના વિગ્રહ કલ્પમાં મમત્ર વિશ્વ સમારેતુ છે તે સર્વ જગતની ઉપાદિષ્ટા છે સમગ્ર સીમી તેના આધારે ગહેવી છે તે પોતાના નણુ ગુણો-આત્મ રણસુ અને તમસ્વી જગતને ચનાવે છે

તે વૈષ્ણ છે દર્શિ છે દેવા છે, દેવતા પ્તાને છે એ જાધ તેના જ અરૂપો છે તે પ્રવર્તક જાત છે શક્તિ છે તેના વિના એક અણુ પણ દાની નહિ સૂર્યનો પ્રભાસ તે છે, તેમ જાતની આદ્યતા પણ તે જ છે તે વિદ્યુત્તી શક્તિ છે ધ્વિજશક્તિ છે તે પુષ્પની સુગંધ અને સૌંદર્ય છે તે તારાઓની યત્નક સિનિજ્ઞુ વીરત્વ, ભક્તોની ભક્તિ અને પરમાણુઓની ક્રાંતિ છે તે અરિષ્ટા માયા તથા વિદ્યા છે તે વેદસ્વરૂપ છે તમે વિશ્વમાં જે કોઈ નેષ્ટ શોધો છો સૂધો શોધો છો આખી શોધો છો અડી શોધો છો તે જાધ રાધા જ છે રાધા સિવાય આ જગતમાં બીજી કોઈ જ નથી તે સાધકને સમાર્થ દોરે છે તે બાળકોને પોષણ આપે છે સમગ્ર વિશ્વનો તે ધાત્રી છે તેના મહિમા અવર્ણનીય છે તેનું તેજ અકલ્પ છે તેનું સૌંદર્ય, તેના પ્રેમ અને તેની શુદ્ધિ અગમ્ય છે તેના મહિમા વર્ણવવા માટે સદસ ગિદ્ધા

માત્રો શેષ પણ અગતિમાન છે રાધા ભક્તોએ રાધા-તત્ત્વ વિશે અતેક પુરતકો સખ્યા છે. જગાના અભાવે હું અહીં તેનું વિશેષ વર્ણન આપી શકતો નથી.

તેના અનુગ્રહ સિવાય આધ્યાત્મિક પ્રગતિ શક્ય નથી, ભક્તિ શક્ય નથી, કૃષ્ણદર્શન પણ શક્ય નથી તેના આશિષ વિના મન સંયમ ભાગ્યે જ સિદ્ધ કરી શકાય. તેના દ્વારા જ સાચો ઉત્કટ સાધક કૃષ્ણ પાસે જઈ શકે છે. જે સાધક રાધાનો અનુગ્રહ મેળવ્યો હોય તો તે તેની સાધનાનો કાળજી રાખે છે. તે હાથ જાવીને સાધકને આગળ લઈ જાય છે. તે કેટલી દયામય છે! તેનું કાલુ વર્ણન કરી મોક?

જે તમારામા આથી ભક્તિ હોય તો આજ પશુ નમે જન્માવનની મેવાકુજમાં તેનાં દર્શન કરી શકા છો. આજ પશુ તે જન્માવનની ગભી-ઓમાં કદબના વનોમા અને ધમ્પાના તીર પર શ્રીકૃષ્ણની સાથે ફરી રહી છો! જુઓ, હવે તે મદાવનમા પ્રગુની સાથે દેખાય છે! જે તમારી પામે ભક્તિની આખ હોય, આનંદદર્શનની શક્તિ હોય તો તમે રાધા અને કૃષ્ણને જોઈ શકો છો. તમારો અથ આંખોને ખોલવા માટે તેની પામે અદ્ભુત અજન છે તે તમાગ હૃદયમ દિગ્મા બિરાજે છે. અત્યારે અર્ધ બાનથી સપૂર્ણ ભક્તિથી તેની પાસે દોડી જાઓ. એકસણ પશુ વાગ કરશે નહિ. વર જે મળ્યું છે એમ સમજો. તે હાથ લાખા કરીને શહ જોઈ રહી છે તેને શોધી કરો તેના દર્શન માટે ઉત્સુક બનો. તેના ચરણકમળ પામે જવા માટે લાપક બનો. તેના પ્રેમમા ગળી જાઓ તેના નામનો જપ કરીને તમારા હૃદયને પવિત્ર બનાવો. એકાતમા તેના દર્શન માટે રડો. અત્યારે પ્રાર્થના કરો: “હે માતા, તારા ચરણકમળ આગળ બેસવાનો સુખ દિવસ ક્યારે આવશે? હું તારો છું, સર્વકોઈ તારું જ છે. તારો ઈચ્છ સર્વોપરિ છે. હે માતા, હે કૃષ્ણપ્રિયા, મને તમારા આશીર્વાદ આપો.” તેના

પ્રેમમાં દર્શાયું વદાવે બાવ, શ્રદ્ધા અને પ્રેમથી આપણે, ચાલો તેનું
નામ ગાઈએ

જય રાધે, જય રાધે, ગયે જય, રાધે જય, શ્રી રાધે
જય કૃષ્ણ, જય કૃષ્ણ, કૃમ્ જય, કૃષ્ણ જય, શ્રી કૃષ્ણ

જગન્નલની, વિશ્વની મધુરધારી શ્રીરાધા આપણામાં ભક્તિ
અને પ્રેમ સિક્કાવામાં મદદ કરે ! આપના શ્રવણના કાર્યોમાં તે આપ
છૂને સર્વદા દેશે ! ગોપર્ધનવારી શાકૃણ પામે તે આપણને લઈ જાશે !
રાસધીનાનું સંપૂર્ણ ગદ્ય તે આપણને અમન્તવે ! અત્યાદે પશુ
વધાવનના સેવાકૃત્તમા આવી રહેતા દિવ્ય રામનીનામાં આગ વેગ
માટે અને દુઃખ પ્રેમરસ પીવા આપણને લાયક બનાવે ! શ્રી રાધાકૃષ્ણના
શુભાશિષ આપણ સૌ ઉપર જનશે !

પ્રકરણ ૩

લક્ષિત અને જ્ઞાન

૧. પ્રતિમાનું તત્ત્વજ્ઞાન

પ્રતિમા એ પ્રતિદેહ છે સદ્બ્રહ્માત્મના સાધક મારે પ્રતિમા ખાસ આનંદપ્રદ છે પ્રતિમા પૂજનથી હૃદયે પ્રસન્ન થાય છે, પ્રતિમા પાંચ પદાર્થોની બનેલી છે પ્રભુના દેહમા પાંચ પદાર્થો છે એ પ્રતિમા જ રહે છે, પણ પૂજન પ્રભુની થાય છે જેમ માણુમને પોતાના મિત્રના એક અંગને એટલે કે હાથને, અડધવાથી (રસપૂનન કરવાથી) આનંદ આવે છે, તેમ પ્રભુના વિરાટ શરીરના એક અંગને (પ્રતિમાને) પૂજવાથી પ્રભુ પ્રસન્ન થાય છે જેમ એ બાહ્યમ ચીથરાની ઢીંગલાને ખોળામા નઈ રમીટી બચાવવાનો ડોળ કરી માતૃભાવ પ્રકાશ કરે છે તેજ પ્રમાણે લક્ષ્મી પણ પ્રતિમાનું પૂજન કરી અને તેના પર આનંદ કેરિત કરી લક્ષ્મીના વિદ્યામાયે છે મિત્ર, હમી એ પ્રતિમાના જ પ્રકાર છે

ન્યુ યોર્ક ગઢેરનો એ પ્રતિગિત ઉમરાળ એક માનિએ અને મળવા આશ્ચર્ય વાર્તાનાય ત્તાં તેજે મધુ આગિત અને મૂર્તિપૂજના શ્રદ્ધા નવી એ કેવળ નૂર્ણતા છે તે ઉમરાળનો અગત મનો જે તેની સાથે આ પો દત્તો તેની પાને એની ખિલ્લા દસીમા એ ઉમરાળની એક હાલી દત્તી મે ને હમી નઈને ને મનાન તેના પર થુ રા ન્યુ આ સામળી તે મનો તો ભયળીત થઈ ગયા તે વિન્યા મા પડી ગયો અને ઉમરાળની મામે નેસા લ પો મે તેને ફરીથી આના કરી કે જ નઈથી એ છબી ઉપર થુ પદ તેજે મધુ 'સ્વામિ' એ ઉમરાળ તો મારા શેહ છે હુ તેમનો નોકર છુ હુ થી રીતે તેમની

હમી પર થૂકું ! આપુ અપમાનગ્નક મ માતથી નદિ થઈ શો
 આ હમીને દુ માન આપુ છું ' મે તેને મનુ "આ તો મગજ
 છે એ કાઈ સચો ઉમરાવ નથી. તે કાઈ આવી કે બોરી શ તો નથી.
 પછી તે મનીએ કહ્યું ' ગમે તેમ પણ આ હમીમા મા । શેર ઉ
 તેના પર થૂકવાથી મારી તેમજ તેમની દોષગમીએ દુમાલ મારાથી
 તેના પર થૂકશે નદિ પછી મે પેના ઉમરાવો કહ્યું ' પ્રિયમિત્ર
 જોયુઃ તમારો મત્રી તમારી હમીને વદાય છે અને માન આપે છે
 જો કે તે હમી એક કાગળજ છે છતાં પણ તેમા તમારી દાગરી છે
 એમ એ માને છે આ મુનિપૂજ્ય નદિ તો બીજુ શુ ? તેજ પ્રમાણે
 ભક્ત પ્રમુના મુજોનો આગમ મુનિમા શ્રે છે અને તેમા પ્રમુની
 દાગરી જૂએ છે મુનિ પર ધ્યાન કેદિત કરવાતુ તેને સરળ પડે છે
 આધનાની આરભ દશ મા મનને ધ્યાન કરતા માટે કાઈક રૂપ
 આસળાન જોઈએ છે મિત્ર, હવે તમને ગા રહ્યુ સમગ્રજી ઉમરાવે
 કહ્યું ' માનનીય સ્વામિજી, તમાર કહેવુ બરાબર છે હવે મારી
 આખ ઉધડી મઈ છે અને મને બરાબર સમજાય છે મને કૃપા આપેલ '

૨ જ્ઞાની એ મહાન્ ભક્ત છે

ભગવાન શ કરાચાર્ય ભક્તિને 'આ માના પ્રેમ' તરીકે ગણાવે છે
 ભક્તિને તમે જ્ઞાનથી બિન્ન દિ કરી રહ્યા ત્યારે ભક્તિ મુદ્દક થાય
 છે ત્યારે તે જ્ઞાનરો પરિણમે છે સાચો જ્ઞાની એ હરિનો, કૃષ્ણનો
 રામનો, શિવનો, દુર્ગાનો સરસ્વતીનો વદમીનો હૃદયસનો બુદ્ધનો
 ભક્ત છે એ સમગ્ર ભક્ત છે કેમકાક અમાની માણસો એમ માને
 છે કે જ્ઞાની એને શુદ્ધ માયુસ અને તેનામાં ભક્તિમાર નથી
 આ ગભીર મન છે જ્ઞાનીને તો ખુબ વિશ્વાસ હ વટોય છે શ કરા
 ચાર્યકૃત રતોનો વાચ્યમે તો તેમની અગાધ ભક્તિનો ખરાબ આવશે
 શ્રી અપ્પ દીક્ષિતના મથિા વાચ્યો તો તેની અનકદ ભક્તિના બી બુદ્ધનો
 ખ્યાત આવશે

સ્વામી સમક્ષીય જ્ઞાની હતા તે ભવચાન્દ્રધ્વના ભક્ત નહોતા ?
 જે કોઈ વેદાન્તી ભક્તિથી દૂર રહેતો હોય તો બ્રહ્મને કે તે વેદાત્મ
 હૃદય સમજ્યો નથી નિર્ગુણ બ્રહ્મ જ ભક્તોને માટે માર્ગોપદેશ
 મની સગુણ બ્રહ્મ તરફ આરિજ્ઞાન, પામે છે ઈશ્વર એ નિર્ગુણબ્રહ્મનું
 તત્ત્વ ભક્તિ છે

ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ જ્ઞાનીને મોગે ભક્ત માને છે.

સંજો ઙ્રજો નિત્યયુક્ત એકમક્તિર્નિશ્ચયો ।

પ્રિયો હિ જ્ઞાનિહત્પથઃ અહંસ ચ મમપ્રિય ॥

હામઃ સર્વં એવૈત જ્ઞાતી સ્વામૈવ મૈમતમ્ ।

આશ્વિતઃ ॥ હિ યુગ્તત્મા મામેવાયુગ્તમા ગતિમ્ ।

(મ ગીતા અ ૭, શ્લો ૧૧૮,)

તેઓમા સદા (ધ્યાનમા) જ્ઞેઽર્થ રહેનારો અને એકનિષ્ઠ ભક્તિ
 વાગે જ્ઞાની ઉત્તમ છે, કેમકે જ્ઞાનીને હું અત્યત પ્રિય છું અને તે
 મને અત્યત પ્રિય છે

એ બધાય ઉત્તમ છે, પરંતુ જ્ઞાની તો મારો આત્મા જ છે,
 એવો મારો મત છે, કેમકે તે એકાગ્રચિત્તવાગે ઘર્ષ સર્વોત્તમ ગતિરૂપ
 મને જ આશ્રય કરી રહ્યો છે ”

ભક્તિ એ જ્ઞાનથી અલગ નથી બચતું, જ્ઞાન ભક્તિને ઘડ બનાવે
 છે જેને વેદાન્તનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયેલું છે તે ભક્તિમાં સ્થિર થયેલો
 જ છે કેટલાક અજ્ઞાની જનો કહે છે કે જો કોઈ ભક્ત વેદાન્તનું
 અધ્યાન કરે તો તેની ભક્તિ ઓસરી જાય છે આ ખોટું કે વેદાન્તનો
 અધ્યાય તો ભક્તિમાં વારો કરે છે અને તેને નિઃશ્ચય છે ભક્તિ
 અને જ્ઞાન એ જમીની બે પાખો જેવા છે અને તે વડે મનુષ્ય બ્રહ્મની
 પામે બી જઈ શકે છે, મુક્તિના સિધ્ધર પહોચી જાય છે

ધ્યાનપૂર્વક આ મ્હા માનગો શુદ્ધેશ્વર સ્વપૂર્ણ જ્ઞાતી હતા
અરધનકના હતા પણ તેમણે ભાગવતનું અધ્યયન કર્યું અને નાજ સ્વીકૃતિ
માટે ભાગવતની મ્હા હી એ શુ ત્પુત્રે છે ? આ અરેખ મદાન આશ્ચ
છે એ જ્ઞાનનિષ્ઠ નાહી જ્ઞાનના ચિખરેથી જાનરી ભગિનિને ઉપદે
આપે છે ! શુ તેમનું આ મનાન પુન થયુ હતું ? તો ખરી આમા
સય શુ છે ? જગતના ઉપદેશ માટે મ્હા વેદ-શાસ્ત્રે અગ્ર પુત્રાં તપ્ત્યા
તેમણે પ્રવૃત્તિમાર્ગનો મદાન મધ્ય-મદામારત મધુ લખ્યો હતા તેમને
આત્મસંતોષ થયો નહિ. તેમના હૃદયમાં અચાનક રજા મરતી ત્યાં એ
રખત નારદે આરીને પૂછ્યું ' મદારાજ, શાની ચિંતા કરે છે ?
કેમ અસાન અને ગ્રામ્યજન નાહો છે ? ત્યારે પોતાનું કય ખોલી
વ્યાખ્યા પોતાની સ્થિતિ જણાવી પડી નારદે જોત્યા તમે કૃષ્ણ
પ્રેમની અને રામનીનાની મ્હા ગાઓ તો તમને પદ્મ શાંતિ મળે
આ પદ્મી બામે થીમદ્ ભાગવતનો મધ્ય સખ્યો જેમાં ભગિરથ
અને હરિમીર્તન જોડાઈ જાય છે તેમાં જ અધિષ્ઠાનિઓએ ભાગવતનું
અધ્યયન મધુ અને શુદ્ધેશ્વરના આશ્રમ આગળ એમાં અરણ્યમાં
મ્હાઓ કરી. આ કથા તરફ શુદ્ધેશ્વરનું ચિત્ત એવાયુ તેથી તેઓ
પોતાના પિતા વ્યાસજી પામે મ્હા અને ભાગવતનું અધ્યયન કર્યું
ત્યાર પછી તેમણે પરીક્ષિત આગળ એ કથા કરી.

શુદ્ધેશ્વરની ભક્તિ તો બુદ્ધિ ! આ પરથી સ્પષ્ટ સમજાય છે કે
ભક્તિ અને જ્ઞાન અભિન્ન છે અને જ્ઞાની એ મદાન ભક્ત છે, તથા
જે વેદાનીઓ ભક્તિની નિષ્ઠા કરે છે તેઓ મૂર્ખ અને અમિત
થયેલા છે

૩. અવતારનાદ

જગતનો ઉદ્ધાર કરવા માટે ભગવાન અવતાર ને છે એમને કે
અનુષ્ઠની ઉન્નતિ માટે ભગવાન નીચે જાય છે ગીતામાં મ્હુ છે કે —

“૧. અજ્ઞાના નિર્વિકાર સ્વરૂપ અને સર્વ પ્રાણીઓનો હૃદય
 હુ જતા પોતાની પ્રાણિનો આશ્રય કરી ૧ માની માયા નહિ જન્મ
 હુ હે ભારત, જ્યારે જ્યારે ધર્મની હાનિ અને અધર્મની વૃદ્ધિ થાય
 છે, ત્યારે ત્યારે હુ જન્મ ધારણ કરુ છુ. મ પુરુષોના મહાશુભ માટે,
 પુણ્યના વિનાશ માટે અને ધર્મની ગ્યાપના માટે ૨ યુગે યુગે પ્રવૃદ્ધ
 હુ ” (ભ ગીતા, અ ૪, શ્લોક ૬-૭)

અવતારોના ત્રણ પ્રકાર છે (૧) પૂર્ણાવતાર, (૨) અસાવતાર,
 (૩) અવેશાવતાર તમે જાણો છો તેમ શ્રી કૃષ્ણ એ મોળે કળાએ
 પૂર્ણાવતાર દત્તા શ્રી ગમચદ્ર ચૌદ કળાએ અવતાર દત્તા શ્રી શકરા
 ચાર એ અસાવતાર દત્તા સ્વાભાવિક દીતે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને શિવ
 અવતાર ધારણ કરે છે જેમ એક દરજી ખીજાઓના ઘેટ સીવે છે
 તેમ પોતાને માટે પણ કેટ સીવે છે, તેમ તે અત્યાર નવાર પોતાને
 માટે પણ એમના શરીર ધોડે છે એ તે અર્ચન અને સર્વ શક્તિમાન
 છે જો કે તે દેહ ધારણ કરે છે, છતાં પણ પોતાની માયા શક્તિ
 વડે તે પોતાના દિવ્ય સ્વભાવમા જાગૃત રહે છે, જેમ જતા પણ તે
 અનત અને અવિકારી છે

ભગવાન્ શ્રીકૃષ્ણે અર્જુનને ક્ષુ ટે કે—

આ પ્રાચીન અને અધિનાશી યોગ મે પ્રથમ સૂચને સભાગમ્યો.
 સર્વે મનુને અને મનુએ ઇક્ષ્વાકુને કલ્પો દત્તો જેમ પરપરાથી પ્રાપ્ત
 થયેન આ યોગને રાજર્ષિઓ જાણતા હતા હૈ પરતપ ! તે યોગ
 લાખા કાળે આ લોકમા નાશ પામ્યો તે જ આ પુરાતન યોગ આજ
 ૯ તને કહુ છુ, કરિશુ કે તુ મારે ભક્ત અને મિત્ર છે (ભ
 ગીતા-અ ૪, શ્લોક ૧-૨-૩)

કેટલાક અજ્ઞાની માણસો પૂછે છે કે “અજ્ઞાના ભગવાન્ માનુરી
 દેહ રી રીને ધારણ કરી શકે ? જે વિશ્વનો નિયામક છે તે આ નશ્વર

મનુષ્યદેહમાં શી રીતે આવે ? એ જગતનો સાક્ષી છે તે આ મર્યાદિત શરીરમાં શી રીતે સમાય ?" પણ આ વિનંતવાદ છે, મિથ્યાપ્રકાશ છે, અવતારવાદ એ સંપૂર્ણ બુદ્ધિમત્ત છે, ન્યાયયુક્ત છે અને સમજ શકાય તેમ છે. પ્રભુ-સર્વનો અનંતમાં છે. તે જગતનો સ્વતંત્ર શાસક નથી, તે દુનિયાથી અધો નથી, પરંતુ તે સારા જગતમાં, અણુએ અણુમાં વ્યાપેલો છે. તે મન, ગ્રાણુ અને સર્વ છદ્ધિઓનો સ્વામી છે. આખો સર્વ પ્રભુમાં જ રહીએ છીએ, અને કાપ કરીએ છીએ.

જીવ-મુક્ત એ શંકે પ્રકાશના તારા જેવો છે. તે પોતાનું આલું તેજ પાથરે છે. તે પોતાના તપ નવા સાધનાથી પેલી પાર ગમેલો છે, છે, પણ તે ઘણાં મનુષ્યોનો હૃદય કરી શકે નહિ. જેમ પાણીનો નાનો ઝરો ઘોડાકે જ પાત્રાશુઓની નરસને ઊપાવે, તે જ પ્રમાણે આ જગતનાની ફક્ત ઘોડાકે જ મનુષ્યોને શાંતિ આપી શકે. પરંતુ અવતાર તો મદદાન છે. અવતારી પ્રભુ મોટા માનસરોવર જેવા છે. તે દગરો સ્ત્રી પુરુષોના અધિકાર દૂર કરી શકે છે અને તેમને અનંત સુખ-શાંતિ તથા પ્રકાશના આરે પહોંચાડી શકે છે.

ભગવાનના અવતાર માટે કેટલીક પૂર્વ તૈયારી હોય છે. પરિસ્થિતિ અવતાર માટે અનુકૂળ બને છે એકો સંકીર્ણનમાં રસ લે છે અને કેટલાક પવિત્ર માણસો સંકીર્ણન શક્તિનો ખૂબ જ પ્રચાર કરે છે. તે વખતે, કેટલાક મહાત્માઓ પણ જન્મ સર્જ લેખને નિસ્વાર્થ સેવા અને સદાચાર શીખવે છે.

એક વખતે ભગવાને નર-નારાયણનો અવતાર લીધો હતો. એ અવતારનો હેતુ જગતને, પોતાના દાખલા અને ઉપદેશથી નિસ્વાર્થ રીતે ધર્મપાત્રન શીખવવાનો હતો. નર અને નારાયણે જહરીકાથમમાં ઉમ તપ કર્યું હતું. એક વખતે જ્ઞાને આત્મયોગ શીખવવા માટે ભગવાન દસ રૂપે તેમની પાસે આજ્ઞા હતા. દત્તાત્રેય તથા જ્ઞાના

ચાર પુત્રો-કુમારો-એ ભગવાનના અસારતાર છે ભગવાન વિષ્ણુએ હજી સુધીમા મુખ્ય દસ અવતારો ધારણ કર્યા છે દક્ષિણામૂર્તિ એ ભગવાન શિવનો અવતાર છે

જેમ કુદનુ તત્ત્વજ્ઞાન સિધ્ધાન્ત, ચીન, જાપાન અને સિયોન માટે છે તેમ નાગરથના યોગી જિસસ કાઈન્ટનુ તત્ત્વજ્ઞાન યુરોપિયન પ્રજા માટે ઉત્તમ છે તે જ પ્રમાણે અરણી પ્રજા માટે મહામહનુ તત્ત્વજ્ઞાન છે આ બધા ભગવાનના જ પુત્રો હોઈ આ વિશાળ જગતના જુદા જુદા પ્રદેશને સુખશાંતિ અને જીવનના મદમ્યનો પેગામ પહોંચાડે છે.

ભીષ્મ જેવા બહુ યોદ્ધા જ મહાત્માઓએ શીકુષ્ણને ભગવાનના અવતાર તરીકે ઓળખ્યા છે તેથી ભગવાન-શ્રાવણે કહ્યું છે કે—

“મારા પરમ ભાવને નહિ જાણનારા મહા લોકો મનુષ્યશરીરમા રહેલા સમસ્ત જીવોના દેશ્વર એવા મારી અવગા કહે છે” (અ. ૬, શ્લો ૧૧) “મારું અર્ચીતમ નિર્વિંશર અરૂપ નહિ જાણના અસા-નીઓ, અપ્રકટ એવા અને પ્રકટ જાણતા નથી (અ. ૭, શ્લો. ૨૪)

આ દિસોમા મિથ્યા અવતારો ઘણા અપેમા જણાય છે તેમના જન્મો તેમના મુશુગ્ધાન માપ છે અને તેમના મારે ભગવાન, મહાન યોગી, ઠાકુર વગેરે વિશેષરો વાપરી તેમનો ખૂબ પ્રચાર કરે છે અને તેમનાં મુખ સમગ્રે માટે પેમા ઉપરાલી આશ્રમો બાંધે છે આવાઓનું પતન જતની યાદ છે જેટલું ચાકે છે તે બધું મોનુ હોતુ નથી, આવા મિથ્યા મહાત્માઓથી લોકોમા અશ્રદ્ધા જાગે છે સત્યમેવ જયતે, નાનુમ્ । જેટલાક ભગવાન કૃષ્ણની માલક મોરખિઓ મુકુટ ધારણ કરી ભાવિક પેઠોના ‘આગળ હું’ પોતે જ કૃષ્ણ છું. મારું ચરણામૃત પીઓ, હું તમને મુક્તિ આપીશ’ જેમ કહે છે જે મહાત્માને આત્મોન્નતિ દેવી છે તેમણે પોતાના અનુયાયિઓને આનો પ્રચાર

દરતા અપાનવા જેમજે નરિ તો, તેમની માનદાનિ ધરો. આરા
મિથ્યાવતારો. પોને અગાન અધિકા-મા સગા હાસા છતાં જાનીનો
આગ ધારૂ કરે છે અને અધરે આધારને દોર તેમ, તેમો જાન
મગસુના ગોથાં ખાધા ને છે

મગસાનને મનુષ્યદેહમાં અવતાર, ચેરાની જગી મોગી ઘાવના
છે જનકાગમાં અવતુ ધનીવાર જન્યુ છે અને ભવિષ્યમાં પશુ આવુ
બનશે મગસાનની ચોખ્ખા પ્રમાણે જગતના દેહ માટે અવતારની
ખૂન જરૂર છે કલે સિયુમમાં દમ્પ-અનાર ચલાનો છે એ અવતાર
જગતને અપુર્વ આનંદ અને જ્ઞાનિ અર્પો! અવતારનો જય હો !

૪. ભક્તિ અને જ્ઞાન પરસ્પરાવલંબી છે

ધર્મીશર આખલુને એવો પ્રશ્ન પૂછવામાં આવે કે શું જ્ઞાન
અને ભક્તિ પરસ્પર વિરુદ્ધ છે? તેના ઉત્તરમાં હું સ્પષ્ટ જણાવું છું
કે “ના” વચ્ચે બંનેને ગાઢ અલ્પ છે, અને એક બીજાના પૂરક
છે ભક્તિ એ જ્ઞાનની રૂઢિ પશુ વિરોધી નથી, પરંતુ બંને પરસ્પર
વલંબી છે, બંને એક જ પ્રેમ તરફ દોરી જાય છે

ભક્તિયોગ અને જ્ઞાનયોગ એ એકિય અને અલ્પનીની માફક
એક માથે વાળી શકે એમ નથી અનન્ય ભક્તિને જ્ઞાન યોગ માથે
ભુજે યઈ શકે છે ભક્તિ ચોખ્ખુ રૂપ જ્ઞાન છે પરંતુ ભક્તિ અને
જ્ઞાન અભિન્ન છે સપૂર્ણ જ્ઞાન એટલે પ્રેમ સપૂર્ણ પ્રેમ એટલે જ્ઞાન
મહાન્ કેવલાદેવી શકરાચાર્ય શ્રીદગ્ગિના મહાન્ ભક્ત દત્તા જ્ઞાનદેવ
એ સદાચારી જાણી દત્તા અને સાવે કૃષ્ણ ભક્ત દત્તા શ્રી ગમકૃષ્ણ
પરમહંસ કાઠી આનાના ભક્ત દત્તા તેમને અદ્વૈતાચાર્ય સ્વામી
તોનાપુરી પારંગતી જ્ઞાન મહુ દત્તા શ્રી ગોગમ મહાપ્રભુ (ચિત્તવર્દન)
એ સારા અદ્વૈતવેતાની મરિન દત્તા હતા હલિ નામ માતાં તેઓ

રસતા પર નૃત્ય કરતા આથી એમ ફિસિલ સૌંદર્ય લક્ષિત અને જાનનો મેળ બધું સરસ અને છે.

આ દેહ રૂપી રથને ક્રિયા, લાગણી અને ભુદિ એમ ત્રણ ઘોડા લોડેલા છે. એ ત્રણે ઘોડાએ સંપત્તી કામ કરવું લેઈએ. અને તો જ એ રથ સરળતાથી ચાલી શકે. ત્રણેનો સાથે વિકાસ થવો લેઈએ. તમારામાં સંકરસાધનની ભુદિ, ભુદ્ધિ, હૃદય અને જ્ઞાનકની ક્રિયા શક્તિ હોવી લેઈએ. ભક્તિ અને વેદન કેવળ શુષ્ક છે. ભક્તિ ત્રિનાલુ જ્ઞાન અપૂર્ણ છે. જેણે આત્મિકતા સાધેલું છે તે આત્મ રૂપ જગતની સેવા કરી જિના સી રીતે રહી શકે! તેથી ભક્તિ એ જ્ઞાનથી ભુદી નથી, બલ્કિ ભક્તિની પરિપૂર્ણતા મોટે જ્ઞાન ખૂબ મહત્ત્વ છે.

૫. અકબરના ચાર પ્રશ્નો.

એક વખતે અકબરે બીરબજને નીચેના ચાર પ્રશ્નો પૂછ્યા, (૧) ઈશ્વર ક્યાં રહે છે? (૨) ઈશ્વરનું કર્તવ્ય શું છે? (૩) ઈશ્વર શું ખાવે છે? (૪) ઈશ્વર સર્જ શક્તિમાન કેઈ ક્રમથી જ બધું કરી શકે છે તો પછી તે શા માટે મનુષ્ય દેહ ધારણ કરે છે?

બીરબજે નીચે પ્રમાણે ઉત્તર આપ્યા, (૧) ઈશ્વર સર્વવ્યાપક છે. તે પોતાના બક્તોને તેમના હૃદય પ્રદેશમાં દર્શન આપે છે. તમે તમારા હૃદયમાં પ્રભુને જુઓ. (૨) ઈશ્વર જોએ ચરેલાને નીચે ઉતારે અને નીચે પડેલાઓને જોએ ચઢાવે છે, આવા સતત ફેરફાર કરવા એ એનું કર્તવ્ય છે. (૩) ઈશ્વરનો ખોરાક છવતો અદકાર છે.

ચોથા પ્રશ્નના ચોથા જવાબ મોટે બીરબજે સમય માગ્યો. તે આપવામાં આવ્યો. તે સમય દરમિયાન બીરબજ અકબરના બાળકની દાવા પામે ગયાં અને તેને કહ્યું “મારે જાણવાને એક તાત્ત્વિક પ્રશ્નનો જવાબ ઉત્તર આપવાનો છે. તેમાં તારે મને મદદ કરવાની છે. જ્યારે બાદશાહ આ તળાવને કિનારે આવી બાળક સાથે રમવા

એમે ત્યારે તારે આ બાળકને આમ સતાડેલું અને તેને બદલે તેના બેલેલો જ નમ્ર નો બાળો લાવેલો એ જામારે તમાર પામ થઈ જઈ તેને તમારમા નાખી ર્ઈ તે નગી પવાનો દોષ મરે પડી મજા લેને પશુ આ બધું કામ ખૂબ દાગિવારીથી - જે તુ તે બદેશમર પાર ઉનારીશ એની મને ખાતરી છે ' એમ બ્દી બી મને તેને હમ રૂપિયા આપ્યા ને ખુશ થઈ ગઈ અને બી મને હવા પ્રમાણે કરવા તરખ થઈ

તે સાને અમર પોનાના નિયમ પ્રમાણે કરીને પાડો આગો અને તમારના મિત્રો બાપા પા જોડે પડી તેજે દાવાને બાળક લાવવા મું દાવા ધીમે ધીમે તમારને કિનારે આવવા નાગી અને અને રચ્ચે દોષ વાગી દોષ તેમ દોષ મરી ગમ્મ ના બામાને તમારમા નાખી દીધો આ જોઈ અકબર એકદમ બેહોશ અને બાળકે બચાવવા તમારમા પ તુ મૂંઝવા તૈયાર થયો તે વખતે બીરબન તે રાકો અને રચ્ચે 'આ જો તમારો બાળ ઉનાવગ કમગ નદિ' બીરબન આ અસબ્ય વર્નન જોઈને અમર ધૂઆપવા થઈગયો અને તેને શિક્ષા કરવા કુમ્મ આપ્યો બી મને નમ્રનાથી કમું 'જલ્દાનાદ આપના ચોથા પ્રનનો ઉત્તર હવે મળી ગયો ને' આના બધા ગુસ્સે ચવાની જરૂર રી? તમારો બાળકને બચાવવા બાદતા બધા નોશ ખા છે જના પશુ વાગણીને વરા થઈ તમે જાતે જ તમારમા કૂદી પત્તા તૈયાર થયો? તે જ પ્રમાણે ભગવાન સમ્બધ માયથી બધું કમવાને શક્તિમાન છે જા પશુ પોનાના ભક્તો તરફના પ્રેમને લોધે અને તેમને દર્શન આપવા માટે તે પ્રક્રિયા છે હવે ઉત્તર મળ્યો? આ સામગી અકબર ખુશ થયો અને તેજે બીરબનને બીરબની શાન અને હી ભી વીરીની એ આપી.

૬. ભક્તિ અને જ્ઞાનની પરબામણી

૧. (૧) નાનસોજ એ કાથ વડે તેરીને નદી જોગવવા જેવું છે,

જ્યારે ભક્તિયોગ એ હોડી નહે નહીં જોઈએ ત્યારે જોઈએ છે (૨) જ્ઞાની પોતાના પ્રયત્નથી જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે છે ભક્ત આત્મસમર્પણ કરી પ્રભુના દર્શન પામે છે (૩) જ્ઞાની પોતાની મેળે વિદ્યાસ પામે છે. ભક્ત પોતાની જાનને પ્રભુના ચરણે ધરી દે છે અને સંતોષાય છે. આ સમજવા માટે એક નાનું વર્તુળ ધારણ અને તેમાં એક રૂપિયો મૂકે. આ રૂપિયો બહોચારને પરિધ સાથે એકરૂપ થઈ જાય છે આ ભક્તિનો દાખલો છે. હવે એ જ વર્તુળમાં વચ્ચે એક બે ઘાની મૂકી આં બેની એની રીતે વિદ્યાસ પામે કે તે આખા વર્તુળને અને પરિધને પણ ઢાંકે કે એમ માનો આ જ્ઞાનનો દાખલો છે (૪) ભક્ત માફરનો આદ્ય આખવા માગે છે જ્ઞાની જાતે સાફ જાતી જવા માગે છે (૫) ભક્ત એ મિથાહીના બચ્યા જોવો છે તે મદદ માટે મીઝાઉ મીઝાઉ કરે છે જ્ઞાની એ વાદરાના બચ્યા જોવો છે જે પોતાની માને જોઈથી વાગી ગઈ ■ (૬) ભક્તને ક્રમભૂક્તિ મળે છે જ્ઞાનીને સદ્ભૂક્તિ મળે છે (૭) જ્ઞાનયોગી હજીરકિત અગર સત્સંગપથી સિદ્ધિઓ મેળવે છે, જ્યારે ભક્ત આત્મનિવેદન અને ભગવદ્ગુણથી વિવિધ સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત કરે છે

ભગવાન શ્રી કૃષ્ણ ગીતામાં સ્પષ્ટ દર્શાવે છે કે ભક્તિ અને જ્ઞાન એ તેન અને પાણીની મારફત અનુગ રહી શકે તેમ નથી. શ્રદ્ધાવાન સમત જ્ઞાનમ્ “શ્રદ્ધાવાળો નાથક જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે છે” (અ. ૪, શ્લો. ૩૬)

તપાં સતતયુક્તાનાં મજલાં ત્રીતિર્લક્ષ્મ્ ।

દદામિ મુદ્ધિયોગે ત્વં યન માનુષ્યાન્તિ તે ॥

“મને પ્રેમપૂર્વક ભજતા માતામાં સનન મુક્ત રહેનારા તેઓને હું એવો મુદ્ધિમાર્ગ આપુ છું કે જેથી તેઓ મને પામે છે”

(અ. ૧૦, શ્લો. ૧૦)

શક્તો : મામમિજાતાતિ' ચાત્રાન્યધ્યાસિ તત્ત્વઃ ।

મયે માં તત્ત્વનો જ્ઞાત્વા વિશુદ્ધિ તદનન્તરમ્ ॥

“મારી પંદરમ ભક્તિદ્વારા તે મનુષ્ય દુ કૃતે છું અને કાંઈ છું તે મથાર્થરૂપે જાણે છે; અને પછી મને એ પ્રમાણે અદૃષ્ટા સ્વરૂપે જાણવાથી મારામાં પ્રવેશ કરે છે.”

(અ. ૧૮, શ્લોક, ૫૫)

જ્ઞાનનો કેવળ ઈન્કાર કરી જોડોદ્ધો પર અન્ય કાંઈ છે નહિ એમ કેટલાક જાણે છે તે બરાબર નથી. ભક્તિ અને ઈશ્વરનો ઈન્કાર કરવાનું કેટલાક શુદ્ધ વેદાંતીઓ કહે છે એ પણ બરાબર નથી. જ્ઞાન અને ભક્તિનો સુંદર સમન્વય એ પરિપૂર્ણતા છે.

અકરણ ૪

ભક્તિ સાધના

૧. જપયોગ

જપ એ યોગનું એક મહત્વનું અંગ છે. બીતામાં યજ્ઞના જપ યજોક્તિ— યજોમા જપયમા હુ હુ એમ ભગવાન ન્યામ હે છે આ બનિયુગમા જપથી જ મનુષ્ય સુખ શાંતિ અને અમરતા પ્રાપ્ત કરી શકે. જપથી આ તે મહાધિ પ્રાપ્ત થાય છે. જપ વિધનિત થવા જોઈએ અને તે વિશુદ્ધ પ્રેમ અને શ્રદ્ધા જોતા સાત્ત્વિક ભાવ દર્શક કરવા જોઈએ. જપયોગ ગતા વધારે મોટા કાર્ય યોગ નથી તેનાથી તમને અદ્વિતિયો, ભક્તિ અને મુક્તિ પ્રાપ્ત થશે.

મન એ દેવતા છે એ ધ્વનિરૂપે યજ્ઞત થતી દેવી શક્તિ છે. શાસ્ત્ર મહે છે કે જે લોહિ મુર્તિને પથ્થર માને છે, મનને કંઈ અકરો જ માને કે અને શુરુને ઈશ્વર સ્વરૂપ નહિ માતા દેવ સામાન્ય મનુષ્ય ગણે છે તે રોષે નરકે જાય છે. આથી મન અને તેના દેવતા સાથે તાત્કાલ્ય આવવું જોઈએ અને જોડે અને તે સાધી શકશે તેટલે અંગે મન તેની સધનામા ઉપગર થશે.

એ જાનનું કે ભગવાનના નામનું વારંવાર અચારણ એને જપ મહે છે. સગણુ જ્ઞાના રાણુ મનન રુ તેને ધ્યાન દે છે. ધ્યાન અને જપમા આપનો તદ્દન છે. ધ્યાન જપસતિ હોય છે અને જપવિત પણ હોય છે. જેમ જેમ આગળ પ્રગતિ કરશે તેમ જપ બધે સધ જશે અને એકવું ધ્યાન મહેડે આ ઘણી આગળની મિથિ છે તમે ધ્યાનથી અંગ સાધના પણ મી શકો કે જે તમને અનુકૂળ પડે તે મે.

ઓમ એ નયુ ! જો નિર્ચલુ જન છે નયુ ! જનની ભગિ
 મા? નમે ઝોમુ ગમ નો જપ ગી શેકો ઓમ એ નર્વન છે ઓમ
 એ ધરો કે જલનુ પ્રતી છે ઓમ એ તમારુ સાચુ નાન છે ઓમ
 મા મનુ ॥ વિવિધ જનુતવ આવી જાન છે ઓમ ભગ્ય વિધનુ
 પ્રતી છે ઓમભાથી જ આ જગન ઉર્પત થયેય છે જગન ઓમભા
 રહે છે અને ઓમભા વય પામે છે, ઓમ તમ અકલમ્ભનો બનેતો
 છે, અ ભૌનિક જગતનો ઘોનક છે 'C' મન અને આગ્રહ તેમજ
 ભૂતસદિ અને વર્ધા અર્ગોનુ ઘોન છે મુ મુખિ અર ધા અને
 જાગ્રત્થામા જે અનાન અને શુદ્ધિથી પર છે તેનો ઘોન છે આ
 રીતે ઓમમાં સર્વ કાંઈ આવી જાય છે ઓમ એ તમારા જીવન,
 મનન અને શુદ્ધિનો આધાર છે ઓમ એ સર્વ પદાર્થો દર્શવનાર
 શ હોના કેન્દ્ર ધ્યાને છે તેથી આપુ વિધ ઓમભાથી ઉત્પત થયેયુ છે
 ઓમભા રહે છે અને ઓમભા લય પામે છે નમે ધ્યાનમા ભેમે કે
 તરત જ ઓમનો ૩ ૧ કે ૧૨ વખત મોરેથી ઉચ્ચાર કરો આથી
 તમારા કુન્યરી નિયતિ દૂર થશે અને કાંઈ જાનતો રિક્ષેપ રહેજો નહિ.
 ત્યારનાં ઓમનું મનમા ઉચ્ચારણ કરો

અ પછે શ્વાસ લઈએ છીએ તેમા પશુ ૨૪ મનારમા સોદમ એ
 મનામ જનો જપ ૨૧૬૦૦ વખત પોતાની મેંજ જ જીવ છે અને
 જપમત્ર એને કે જપ મ્માં સિવાય અથવા જીવનના ખાસ પ્રયત્ન
 સિવાય થતો મત્ર મ્દે છે હમ્ સાથે શ્વાસ બહાર નીકળે અને સો
 સાથે અદર આવે છે સોદમ એ જ સોમ્ સોદમ માધી સ' અને
 'હ કાઠી નાખીએ એટલે ઓમ રહે છે સોદમ્ વેલ ની મન તેનો
 અર્થ તે હુ છુ' અથવા હુ તે છુ એમ થાય છે એ જીવ અને
 જલની એકતા સૂચવે છે જેમ God in Love અને Love
 in God તેમ હસ સોદમ્ અને સોદ હસ આ જપ કરવાથી
 શક્તિમાં વધારો થાય છે તેજ પ્રમાણે અદ મદાસિ અને મદોદાદમ્
 અસિ નો પશુ જપ કરી શકે

દિન્દુ ધર્મમાં દરેક મંત્રને ઋષિ હોય છે, જેણે તે પ્રથમ ઉચ્ચારેલો. વળી, મંત્રને છંદ અને દેવતા (શક્તિ) પણ હોય છે. 'ખીજ' એ એવો એક ચંદ્ર કે ચાંદો હોય છે કે જે મંત્રને અમુક વિનિષ્ઠ શક્તિ આપે છે. કેટલીક વાર 'ખીજ' એ ધનિમાત્ર હોય છે. અને તે તેનો ઉપયોગ કરનાર સાધકને અનુરૂપ હોય છે. બાળિ પ્રમાણે તેમાં ફેર પણ પડે છે. કેટલાક ચંદ્ર ખીજમાંથી ઉત્પન્ન થતા પુ પત્રો અડ્ડે દર્શાવે છે, મંત્રને શક્તિ હોય છે, જે મંત્રના ઉચ્ચારથી ઉત્પન્ન થતી ધનિ શક્તિ છે. ગીનામાં કયા પ્રમાણે આ બધી વસ્તુઓ સાધકને ઈશ્વર નજીક લઈ જાય છે. કીલકમ્ એ મંત્રનો આધાર હોઈ તેને મન્યૂત બનાવે છે એવાથી સાધક અપૂર્ણતાભાવી ક્ષી ગોક મુક્ત થાય છે.

ત્યાગ્યાદ કેટલીક ખાસ સૂચનાઓ બ્યાનમાં મળવાની છે. મનુષ્ય શરીરનાં વિવિધ કોષ અને વિવિધ શરીરનાં તેજ કેન્દ્રો સાથેના સંબંધ બતાવે છે. અનુદ એ પૃથ્વી તત્ત્વનું પ્રતીક છે અને તે ભૌતિક તર સાથે સંબંધ ધરાવતો હોઈ સૂક્ષ્મ શક્તિઓને કામૂમાં મળવા વપરાય છે તર્જની એ જગત્તુ પ્રતીક છે, અને તે આકાશી તર સાથે સંબંધ રાખતી હોઈ આકાશી શક્તિઓ માટે વપરાય છે માધ્યમિકા (વચ્ચી આગળી) અમિતુ પ્રતીક છે, અને તે હાથની ઉદ રેખા આવેલી છે, તે માનસિક શક્તિઓ માટે વપરાય છે ચોથી આંગળી અનામિકા-વાયુનું પ્રતીક છે, અને બૌદ્ધિક શક્તિઓ માટે વપરાય છે. પંચી આગળી-કનિષ્ઠિકા-એ સૂક્ષ્મ જગતનાં બહુ શક્તિશાળી મનાય છે, તે આકાશનું પ્રતીક હોઈ આધ્યાત્મિક શક્તિઓ માટે વપરાય છે. શરીરની અન્ય ઇન્દ્રિયો શરીરરૂપી લોહચુબકના સામેના કાંટાઓ છે. જેમકે, અનુદ અને હૃદય, તર્જની અને મસ્તિક, માધ્યમિકા અને અનામિકા અને સૂક્ષ્મ શરીર, કનિષ્ઠિકા અને ઉપસ્થ. આ શરીર જેને આપણે લોહચુબક કહી શકીએ તેની સાથે સાથે છે કામ કરે છે.

મુગ્ધોદય અને મુર્ચાસન એ બે સંધિકાળમાં એક અગમ્ય અને સુખકાંક્ષી શક્તિ રહેલી છે. તે સંભવે મનનું હિંચાન જવડી થઈ શકે છે, અને સંતુષ્ટગુણી ભરપૂર હોય છે. તે વખતે મનની એકાગ્રતા પોતાની મેળે જ અને સંદર્ભ રીતે સધાય છે. આ સંધિકાળમાં જપ કરવા જોઈએ. સવારમાં ચાર 'વાગે' પધારીમાંથી જાણ્યા કે તરત જ જપ અને ધ્યાન કરવું હમેશાં સારું છે. તે વખતે મગજ શાંત અને તાજું હોય છે. ધ્યાન એ વધારે મહત્ત્વની ચીજ છે. ત્યારપછી આસન અને પ્રાણાયામ કરી કરી થોડોક સમય જપ અને ધ્યાન કરી લેતાં. જ્યારે તમે સવારમાં જાગો અને ધ્યાન કરવા મુગ્ધો ત્યારે જરા ઉંબલોસીપણ લાગવાનું અનુભવ છે, માટે પ્રથમ પાંચેક મિનિટ સુધી થોડોક આસન અને પ્રાણાયામ કરવાની જરૂર છે; અને ત્યાર પછી જપ અને ધ્યાન કરવાં.

પ્રાણાયામ કરવાથી મન એકાગ્ર થાય છે, તેથી પ્રાણાયામ કર્યા પછી જપ અને ધ્યાન કરવાં. પ્રાણાયામને આસ સાથે સંબંધ હોવાથી તે અંદરની ઇદ્રિયો અને આખા શરીરને સારી કશરન આપે છે. એ સારામાં સારી શારીરિક દસરત છે.

બે બ્રમરોની વચ્ચે આંખોને એકાગ્ર કરવી (બ્રમખદષ્ટિ) એ દરેક સાધક માટે ઉપયોગી ક્રિયા છે. ધ્યાનના એકાગ્રતા અનુકૂળ આસને બેઠી પ્રથમ અર્ધા મિનિટ સુધી આ દષ્ટિનો અભ્યાસ કરો અને પછી ધીમે ધીમે વધારોને તે અર્ધા કલાક સુધી લઈ જાઓ. આ અભ્યાસમાં બળજબરી કરશો નહિ. આ ચોક્કસ 'મનના રિસેપ દર કરે છે' અને મનને એકાગ્ર બનાવે છે. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ કહે છે—

‘‘દર્શનમુદ્ધતાઃ સદિર્ઘશઃ સ્વચ્છુદ્ધતન્તરે ધ્રુવઃ ॥

‘‘વ્યભિચારશ્ચોદ્ધારણા સંયોગને જહારનો જહાર, રાખી દષ્ટિ એ બ્રમરોની વચ્ચે લાખો’’—(અ. ૫, શ્લોક. ૨૪).—અને ‘‘સન્નિપ

દષ્ટિ' રહે છે ઉપર કલા પ્રમાણે અનુકૂળ આસને બેસીને દષ્ટિને ધીમે ધીમે અધીરું મિનિરૂધો વધારી અર્ધા કલાક સુધી નામિકાના અગ્ર ભાગે ગોળી આપોને નામ આપશે નહિ. લગવાન શીટ્'એ આ બાબતમા પશુ મુચના કહેલી કે. નો મમુખદષ્ટિ જગર નામ્યામદષ્ટિ એ બેમધી એકને તમાગ અભાવ અને ચકિત પ્રમાણે પસદ કરે.

હેતુના સાધક આપો ઉઘાડી રાખીને, કુલ્યાક આપો બધ રાખીને ધ્યાન કરે છે તે તમે આપો બધ કરીને ધ્યાન કરશો તો આખમા મારો નહિ નહિ ધ્યાન નનાગઓમાના પુ. અને ગોળીરાખ્યા બિધ આવે છે, મારે તમારી આમાન્ય અક્ષરનો ઉપયોગ નો તમને અનુકૂળ પડે તે ગીતે પ્રયોગ કરશો એમા બીજા ને મારી નિષ્ઠો આવે તે શુદ્ધિ વાપગે દૂર કરશો, "શુદ્ધ રાગ અને દેશબિયા"ની વાત યાદ કરી ખત અને ધીગજ ગણશે આ આધ્યાત્મિક શુદ્ધિ મખન પ્રયત્નો કરવા પડશે અને તો જ તમને અતે ફોદ મળશે.

તિ' ઓમ' અથવા 'શ્રી રામ' નો માનસિક જપ કરવાથી સર્વ રોગો દૂર થઈ શકે છે પણ તે નિયમપૂર્વક હમેશા થના જોઈએ અને મદિ પણ આ નો જોઈએ નહિ જપ એ જોરાવ છે, આત્માનો દિવ્ય યોગ્ય છે લગવાન નિમને કહ્યું છે કે—“માણસ અનન્ય જ એવો હોવો નથી, પણ પ્રથુના મુખમાથી નીખનાં વરનોથી છલે છે” જપ અને ધ્યાન વખતે ને અમુન જરે છે તે પીને તમે છવી શો છો મનનુ યાતિ ઉચ્ચારણુ પણ પૂન અમનનુ નીનડી રાંધ છે તે મનને વિશુદ્ધ બતાવે છે, અને મનની આગળ દારાગતુ કામ પડે છે તે તમને જણાવે છે કે મનમા બીજા કોઈ દુન્યવી વિચારો પેલા છે એથી નન જ તમે એ વિચારોને દૂર કરી મનનુ સ્મરણુ દરી ગમ છે યાતિ રીને જપ, ગ્યાથો પણ મનનો થોડોક ભાગ તો રોકાયેનો રહે છે.

નમારો મિત્ર જન્મવા બેરો હોય અને તને વિટા કે મત્ર રાખેતો હિચ્ચારણ કરો તો તેને વિનવે થશે પણ તમો મિટાનવું નામ મોરો તો તેના મેઘમા પાગી છુજો આથી મન નશે કે દુઃખ શાન્દમા રમિ રહેતી છે, જ્યારે સમાન્ય શાન્દમા આવી શકિત છે તો પત્રી પ્રભુના નામમા કેટલી શકિત હશે તેનો વિચાર કરો પ્રભુના નામનો જપ અગર વિચાર પણ મન પર ભારે અસર કરે છે જે વિનવે દેવી નામે છે, મનના મદા જૂના મર રેલે દૂર કરે છે, આમુર્તી અમાને કાઢી નાખી તમને પ્રભુની નમ્રુખ આણી મૂકે છે આમા જરાયે રાગ રાખરા જેવું નથી અને, સનાતની નાસ્તિક, જગો, જગો, આ ઉધાડો હમેશા પ્રભુના નામનો જપ કરો, મિનવ કરો

માળામા ૧૦૮ મણકા હોય છે તમારે રોજ ૨૦૦ થી ૫૦ માળા ફેરવી લેજો. જેમ હમેશા જે વખત જોરાક મેજાની તથા આ પોવાની ચીજ રાખો છો તેમ દરરોજ ચાર વખત—જ્યારે અપોરે, સજે અને રાત્રે જપ કરવાની હિચ્ચતા રાખો મરણ તો ગરે ત્યારે આવશે, તે કાંઈ આગળથી ખબર આપવું નથી તો પત્રી મે રામ શ્રી રામ જોનાર્તા હસના હમના તેને મોશ અને અનર્ત મુખ શાનિ તથા આનંદ આ મગાનમા ભગી જાઓ. તમે મુસાફરી કરવા નીકળ્યા હો ત્યારે પણ જપ અને ગીતાપાન જૂનશે નહિ મુસાફરીમાં તમે આનાપોતા નથી કે તો પત્રી જે તમને ખાના આપે છે અને બધી રીતે તમારી કાળજી રાખે છે એવા અતર્થોમિ સમરાનને બેરો થશે નહિ જાજરમાં પણ જપ થઈ શકે, પણ તે માનસિક જપ કરવો જોએ પણ માસિકધર્મ વખતે માનસિક જપ કરી શકે જે લોકો મોક્ષ મેળવવા નિષ્કામ ભાવે જપ કરે તેમને મારે કાંઈ જાનનો નિરોધ હોતો નથી પરંતુ, જ્યારે માણુમ સકામ ભાવે—ધન, પુત્ર કે સ્વર્ગ મેળવવા કાંઈ મત્રનો જપ કરે ત્યારે વિધિનિરોધ કરવા પડે છે, મગ

મૂલત્વ વિસર્જન કરની વખતે પણ તમે ગળામાં માળા રાખી શકો છો.

તે તને બહુ કામચલા માણસ હો. અને દમ્ભેમાં મુખાફરીમાં જીવન ગાળવા હો તો તમારે ખ્યાન માટે ખાત્ર મમયની જરૂર નથી. આસની મ.યે તમે સોઢમ્ જાપ અને ખ્યાન કરો. અને આમ કરવું મટેવું છે. તે વખતે તમારો દરેક આત્મોચ્છેદ એ પ્રાર્થના અને ખ્યાન બની જશે મોઢમ્ થક રાખો તેની દાઝગી દોડ ગયે અનુભવો. આટલું બલ છે.

મી મમચંદના દિ દેવના ભગવાન શંકર દત્તા તેથી રામના ભક્તે પડેલા હ માત્ર હ નગ શિશ્ય એ નવનો જાપ કરવો. તો તેને ગમતા ધ્યાન જામદી ધરે ને જાપ કરતા તમને ઉધ આવે તો અર્ધો કલાક દિના ન્દી જાપ કરો. આથી તમારી ઉધ જામી ગહેશે, મો ઉપર ૬૬ પાણી છાંટી મત્રે અર્ધો મેર દુધ અને થોડાંક ફળોનો આધાર કરો. ભાતે બોજન કમગો નહિ.

તમે ૧૪ કલાકમાં હરિ ઓમ્ જાપની ૨૦૦૦ માળાઓ ફેરવી શકો 'શ્રીગમ' મંત્રના એક લાખ જાપ તમે ૭ કલાકમાં કરી શકો. અર્ધો કલાકમાં તમે શ્રીગમ મંત્રના ૧૦૦૦૦ જાપ કરી શકો. જે તમે કમ મંત્રના ૧૩ કલાક જાપ કરી શકો તો તમને જરૂર તમારા હિંદુ દેવતાના પ્રત્યક્ષ દર્શન થશે અને આ નમે ઉન્નતતાથી ચાર વર્ષમાં કમી શકો.

નામ અને રૂપ અભિન્ન ■ શબ્દ અને વિચાર અભિન્ન છે. જ્યારે તમે તમારા પુત્રના નામનું વિંતન કરો ત્યારે તેની આકૃતિ તમારા મન આગળ ખન થશે તે જ પ્રમાણે 'રામ રામ' કૃષ્ણ કૃષ્ણના તમે જાપ કરો ત્યારે રામ અથવા કૃષ્ણનું ચરણ તમારા મન આગળ ખડુ થશે. તેથી જાપ અને ખ્યાન એક સાથે રહેવા છે.

માળા જે ઈશ્વર નમ્મ નમને પ્રેમનાર આગળો છે. જેમ તમે વધીયને જુઓ અગર તેનો નિચાર દેરા ત્યારે તમારા મન આગળ અદાપન. કેમો, જાનપત્રે અને અસીયેનો ખ્યાલ ખટો થાય છે. તેમ જ્યારે તમે માળા જુઓ અગર નેનું અમશુ કરા ત્યારે પવિત્રતા, વિશુદ્ધિ, ક્રિયના, મદિમા, ક્રોમશ્ચિના, જ્ઞાન, શક્તિ, પ્રેમ, અર્ધશક્તિ મત્તા વગેરેના ખ્યાલ તમારા આગળ આનરો જ. તેથીજે માળા અદા તમારા ગળામાં રાખો અને જાણ કરો. હે શિથિવ જાનો, માળા પહેરનાં તમને શરમ આપવી જોઈએ નરિ. તેનાથી તમને દમેશા પરમાત્માનુ અને આત્મસાક્ષાત્કારનું અમરશુ જ્યા કરશે. એ માળા તો તમારી રત્નજડિત કિંમતી માળા કરનાં પણ વધારે દીમતી છે, કારણકે આ માળા તમારા મનને હિન્દ વિચારોથી ભરી દે છે અને તમને તમારા અંધ તરફ લાઇ જવાના આધનરૂપ છે.

કેટલાકે માણસો માનસિક જાણ બહુ જાણદીથી કરે છે પણ થોડા કલાક પછી તેમનું મન જડ બની જાય છે, અને તેથી તેઓ જાણનું કામ સારી રીતે કરી શકતા નથી. તેમને વેગ આપો થઈ જાય છે. જેઓ પડિવાળ પ્રમાણે જાણની માળાઓ ગળાના દાણ તેમને આવી જડતા લાગે તો મજાક ફેરવના માર્ગના જે મજાક ફેરવતા દુખાને મતો હોય તો એમુખીનો ઉપયોગ કરવો આવી દાધને. આરામ રહેશે.

દમેશા મધ્યમ વેગ ગળવો રીક રહેશે. જાણનો સારામાં સારો દાધને-ઉદાવના મદિ-વેગની જરૂર નથી, પણ જાણ અને ધ્યાનની જરૂર છે. જાણના ઉચ્ચારણમાં પણ અગર શુદ્ધિ જોઈએ. મંત્રનો દરેક શબ્દ મનુ જાણનાથી ઉચ્ચારવો જોઈએ. અમુક ઉચ્ચાર નિયામ એ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ. જેમ કાઈ બાહ્ય કારીગર પેસા કમાવા માટે

જલદીથી કામ ખેંચી નાખે, તેમ કેટલાક માન્યસૌ જલદીથી ૭ ક્રયાક્રમાં એક કાળ જલ્પ કરી નાખે છે. ઇશ્વરની સાથે આવું બાહુલી કે ટંદૂલી કામ ચાલતું નથી. તેમાં તો માત્રી ભક્તિ જ નોંધાયે. ખૂબ જલદીથી જલ્પ કરવામાં કેટલેકવાર ફાયદો છે, ને એ કે જલ્પને તમારા મનને જડતા લાગતી હોય ત્યારે અને વિષયોમાં ભટકતું હોય ત્યારે ૧૫-૨૦ મિનિટ નુસરી આવી દેવારા કો સકાય આ રીતે મનની જડતા જતી થાય અને તે ફરીથી એકાગ્ર થયે.

જેઓ પુરસ્કાર કરે છે અને મોજની નોંધ ગાયે છે તેમણે નોંધમાં બહુ ચોક્કસમાર્ગ રાખવી જોઈએ. તેમણે મન ઉપર ખૂબ બાંધીક તપાસ રાખવી જોઈએ, અને જો જલ્પ કરનાં મનને જડતા લાગતી હોય તો ને જડતા દૂર કરવા વિશેષ જલ્પ કરવા જોઈએ. આથી વધારે સારી રીત એ છે કે જ્યારે મન બચ્ચળ કામ કરતું હોય ત્યારે દરેક જલ્પને ગણતરીમાં લેવો, પણ જ્યારે મન જડ થયું હોય ત્યારે દરેક જલ્પ વિચારમાં લેવા નહિ. આ બંધીમવામન માર્ગ છે.

પ્રભુ આપજીને ઉદિયો અને મનને કાલુમાં રાખવા અને એક ખાનથી જલ્પરોગ આચરવા સક્તિ અને દિમિત આપો! જલ્પોગતી અગમ્ય શક્તિ અને તેથી થતા અદ્ભુત ફાયદાઓના આપણા અદ્દ અદ્દા બેઠા! પ્રભુના નામનો મદિમા આપણે સૌ પિછાની રાખીએ અને અનુભવો રાખીએ! પ્રભુનામના મદિમાનો પ્રચાર આપણે આખા દેશવસ્ત્રમાં ફેલાવો! પ્રભુનો અને પ્રભુ નામનો જલ્પ હો! શ્રી શિવદત્તિ! રામ કૃષ્ણની શુભાશિષ આપણ સૌ પર જાવો!

૨. ભગવાન દર્શન આપે છે

મનુગં જામે દેવતા નામે કામ છે. ત્યાં ડોઝકે સ્વામી કૃષ્ણાદેવ પોતાની મંડળી સાથે એક રાત્રે કીર્તનાકરતા બેઠા. તે દિવસ ધ. સ. ૧૯૭૪ના ૧૦ની ઓક્ટોબરનો હતો. તે વખતે, એક બહુત સી જેને કીર્તનમાં ખૂબ રસ હતો તે પોતાની ઉંડગળિ ઘરમાં તાલુ માત્રી-

રાખીને ધીરનમા આવી ધરમા તે છોકરી સિવાય બીજી કોઈ હતુ નહિ જ્યાંકે ધીરન પૂન થયા પછી યે પાત્રીફરી ત્યારે તેણે છોકરીને રમતી અને દમતી જોઈ માણે છોકરીને પૂન્ય કેતુ કેની સથે નમી હતી ? ત્યાર છોકરીએ ક્યુ 'આ જુદા માણસ સથે નમ છુ તુ મેનને જોતી નથી ? છોકરી આમ ત્રણ વાર પછુ આ કોઈને જોઈ જોતી રાખી નતોતી તે જુદા પુરુષ તે ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ હતા તે અનોપ ધર્મ ગના જ્યાં ભક્તિ શ્રદ્ધા હોત છે ત્યાં ભગવાન અચૂં હોય છે જ જ્યાં મમ (હિંસા) હોય છે ત્યાં રામ હોના નથા

મેઘમા રાખ્ખટિર નામે આજમ છે, જ્યાં મન્યાસીઓ ર ? છે તેની પાસે શ્રી ગ રધ્યાગ નામે વખીનનો બગનો છે તે વખીનને એક છોકરી છે તે ખૂન ભક્ત છે ને ભગવાન કુજનુ રાજ પૂજન કરે છે એ રૂજનજના તેના મર રોને લીધે છે તે દમેશા બાગમાથી જાતે પુરો ચૂની નાવતી એ જિવમ વતેની મવારે તે ફૂનો ચૂટતી હતી તેરાના મોરપિન્જના મુગનાગો એક છે રા તેની પામે આવી મહેવા લાગેા બહેન આ મત્રનો જાપ કરજો આમ મોલી તેજે એક મત્ર આપો અને પત્રી તે અનોપ ધર્મ ગયો એ છોકરી તે ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ સિવાય અન્ય કોણુ હોઈ શકે ? આ અનોપ પ મી એકોટ્ટેજર ૧૯૨૪ ને દિવમે બન્યો આ કાગિયુમમા પછુ ને તમારામા ભક્તિ અતે શ્રદ્ધાનુ એક કિરણ પછુ હશે તો ભગવાન નમને દર્શન આપવા તૈયાર છે

તા ૧૪ નવેમર ૧૯૩૪ ને દિવસે હુકાબાદમા એક ૧૯ વર્ષનો ડેકરેડ અને મન્યો તે ભગવાન રામનો ભક્ત હતો તે હેટલાક મહિનાઓથી ઓમનમ સિવાય નો જાપ કરતો હતો પછુ તેને શિવજના દર્શન થયા ન હોના એક દિવમ તે ખૂન અજાણો અને આપરાન મરવા તૈયાર થયો આખરે એ એક ભપકરે માર (જેનુ

અત્રીં વણું આપવાની મારે જરૂર નથી) કરવા લાગ્યો ત્યારે દેસાસપતિ ભગવાન સંકર ચક્રચક્તિ જૂરા પ્રકાશમાં તે છોકરાની આગળ ઉપરિધન થયા છોકરાએ અવાજ સાંભળ્યો “વસ, તારે શું વરદાન લેઈએ છે? માગ.” તેણે કયું, પ્રત્યેક મને હરી વાર આપનાં હર્ષન થાય એ માગું છું.” પરંતુ ભગવાન સંકર હરી વાર તેની આગળ પ્રગટ થયા નહિ. અત્યારે પત્નિ એ છોકરાં કુટુમ્બમાં છે. તાંના ઉપદ્રુટી કલેક્ટર ભગવન પ્રસાદ તે છોકરાને મારી પાસે સર-સ્વની ભવનમાં લાગા દતા.

૩. રામાયણનું રહસ્ય

રામાયણનું રહસ્ય મન સંવનથી છવનમુક્તિ પ્રાપ્ત કરવી એ છે. સંકાના દય મરતકવાગા રાવણનો નાશ કરવો એટલે મનની દય શક્તિઓનો વિનાશ કરવો એ છે. એ શક્તિઓ આ રહી. રાગ, દેષ, કામ, ક્રોધ, ભ્રામ, મોહ, અવકાર, મત્સર, અને ઈર્ષ. સીતા એ મન છે. રામ અવ છે. સીતા પોતાના પતિ રામ સાથે એક થાય છે, એટલે કે મન પ્યાન અને સન પ્યાનથી અડમાં લીન થાય છે. આ રામાયણનો મૂલ ઉપદેશ છે. રામ એ દાકર મંત્રનો ભાવના અને એકામતાથી કરેલો જપ મનના મંત્ર તરફ અને અતે સમાધિ તરફ સર્વ જાય છે. અત્રીં પ્યાતા અને ધ્યેય, ઉપાસક અને ઉપાસ્ય એક બની જાય છે, મન રામથી ઉત્તરાર્ધ જાય છે. તે તદાકાર, તદુપ, તન્મય અને તદ્ગતીન તની જાય છે. તમે જેવા વિચાર કરશો તેવા તમે થશો. મન રામરૂપ તની જાય છે. છવની હમ્મજ એ રામની હમ્મજ, ભગવાનની હમ્મજ બની જાય છે, છવાત્મા હવે છવાત્મા મરી જાય છે.

દિવ્યદશરી રામમંત્ર સૌથી ઉત્તમ મંત્ર છે, કારણકે તે પંચાદશી અને અષ્ટાદશી એ મંત્રોમાંથી બનેલો છે ‘ઔમ્ નમો નારાયણાય’ એ મંત્રમાંથી ‘રા’ લીધેલો છે, અને ‘ઔમ્ નમઃ સિવાય’ એ

મનમાંથી જ રહેલો કે તેથી એ મન ન શુદ્ધિ પામી છે જેમ
મેન માનો તેમ એમાંના વધારે થઈ છે તેથી નમન કરે. જ્યાં
કર્તા સારો એ પ્રમાણની મરે છે

ગમના પૂજા અને પ્રાણની અથવા નમનના તપથી મન
રામન મનનું નવી જાત છે મનન અધ્યાત્મથી મન કૃષ્ટિત
મન (સાધન-મન) બનાવવા છે અને તેમાં ખીને પ્રાઈ વિચાર પેસે
નથી તે વિશુદ્ધ અને વિદ્યુત મને છે જ્યાં મધી માણસને મન છે
ત્યાં સુધી મનને આપના નેકરે જ અને આપનાનો હેતુ મનને
પવિત્ર આપના પ પાવના છે

મનના જ્યાં ખામતે રાજવાન અને એમાંથી ઉચ્ચારે. ખનિ
જ્યાં હેતુવાને પ્રારંભ કરે અને તેના કારણે કારણથી મનના વારવાર
ઉચ્ચારણથી સરખારના સિંધે તેમાં એ ઉચ્ચારક વેગ આવે છે

મન એ જાણવા કમાન સેજનો કારણ છે તે અધુન પ્રમાણના
વિચારણા જ્યાં દોષન નીચું મરી મનના પદાર્થના ફરાર કરે નાખે છે
મનના ઉચ્ચારણથી ઉત્પન્ન થતા સ્વપ્નમય અધિવનથી પચોડાવના
અધિધા અધિવનનો નિયમનમાં આવે છે પદાર્થો પાછા ધોવાની
મનની સ્વચ્છતા જનિતે જે સ્વપ્નમય અધિ છે તે સાધના શક્તિમાં
મદદ કરે છે અને જ્યાં તે શક્તિ અપૂર્ણ હોય છે અગર વિદ્યોતથી
ધોવાની હોય છે ત્યારે તેમાં જોમ આવે છે મનશક્તિ આપનાશક્તિને
સમર્થન આવે છે તેવારે જોમ જાગે છે ત્યારે દેવી શ્રિદિવ્યો પદ
જાગૃત થાય છે

આ રામ મનનો જ્યાં કર્પોથી મુનમીલસને રામના દર્શન થયાં
હતા સમર્થ રામદાસે જોધારીના નીરે આવેલા તપની મામમાં તપ
કર્તા અને રામમનના ૧૩ કરેલા જ્યાં મરી ત્યારે તેમને રામના દર્શન
પ્રાપ્ત રામમનનો આ મનદાર છે તે નિતને વિશુદ્ધ બનાવે છે અધ

મિત્રિઓ અપાને કે અને મત મુખિ તર જઈ નવ છે નમચક
તર અમુક શ્રદ્ધા અને ચાનન્ય, અસ્યમિચાનિ પ્રિ અમિત દોની નેદરે
હરવના અદનાંધા પ્રાર્થના દોરુ ગુરુ ભારથી મનુષ્ય નામ પો
એમ ન આગમ આપો બધ કરી ના જો કનાડ નામનામનો વપ
કરો ભ પોની નેરા કરો તો નને જરૂર નનનમગપના ફેરામાથી ટપી
જરૂરો નમને માને જ શ્રી નામના દર્શન થયે અને પગ ભત્તિ અધના
અનંદ ભત્તિથી તમે રામમા ગીત થઈ જાવો, અનિચ્છાન દૃષ્ટિ બની
જગો, એમા વગારે મદા નથી

૪. મહામંત્રનો વપ

હરે રામ, હરે રામ, રામ રામ, હરે હરે,
હરે કૃષ્ણ, હરે કૃષ્ણ, કૃષ્ણ કૃષ્ણ, હરે હરે

હાપર મુગને અતે નારદજી જન્મકામને ગયા અને તેમને આ
પ્રમાણે પૂજ્યુ “ભગવાન, પૃથ્વી ઉપર ભગનો એવો હું આ કળિયુગને
શી ગીતે તરી જઈશ” ત્યારે જન્મકામે ઉતર આપો “નારદજી તમે
સીક પ્રથમ કર્યો હનિયુગમા સસાગ નગી જન્મનો જે ઉપાય છે તે
સામગ્રી અનિચ્છામા (વેદોમા) પશ્યુ એ નિમૂઠ ગઢેનો કે તે ઉપાય આ
છે: હનિયુગમા આઘ પુરુષ નારાનમ્નુ નામ પેરાધો અનુભ્ય માન તરી
જશે” નારદે ફરી પૂજ્યુ “તે નામ કયુ ?” તેના ઉત્તરમા જન્મકામજીએ
કયુ (૧) હરે, (૨) રામ, (૩) હરે, (૪) ગમ, (૫) રામ, (૬) રામ,
(૭) હરે, (૮) હરે (૯) હરે, (૧૦) કૃષ્ણ, (૧૧) હરે, (૧૨) કૃષ્ણ
(૧૩) કૃષ્ણ, (૧૪) કૃષ્ણ, (૧૫) હરે, (૧૬) હરે

નારદજીએ ફરી પૂજ્યુ “ભગવાન, આને મદે સાચા નિયમો
પાળવાના છે ?” જન્મકામજીએ ઉતર આપો કે “એને આટલો કાર્ધ નિયમો
નથી જે કાર્ધ પરિત કે અપરિત અવસ્થામા હમેશા આ મંત્રનો
વપ કરશે તે જન્મનોકામા જશે અગર અધરૂપ બની જશે

જો કાઈ આ પાપાલારો મનનો ડાઘ કરોડ * વાગ જપ કરશે તે જન્મ-ત્યાગ પાપમાથી, મુશ્કેલીની ચોરીના પાપમાથી, નીચ જાતિની સ્ત્રીઓ સાથે પ્રેમન કર્યાના પાપમાથી, મિત્રોએ દેવો અને મનુષ્યોના પાપમાથી તે મુક્ત થાય છે સર્વ ધર્મોનો ત્યાગ કરી છતાં તે બધા પાપમાથી મુક્ત થાય છે સર્વ બધનોમાથી એ ન-ન મુક્ત થાય ॥ એવું ઉપનિષદોનું કથન છે

૫. ગાયત્રીનું ધ્યાન

ॐ મુમુક્ષુ સ્વ લાભવિતુરિષ્યમ્

મર્ગો દેવસ્ય ધીમહિ ધિયો યો ન પ્રચોદયાત્ ।

શાન્દકાથા

ૐ પરમાત્મા પદ્મજ

મુ બુધો

ન મુક્ત અતરિમ

સ રત્નમલોક

૧ સન્ પરમાત્મા

સવિતુ ઈન્દ્ર ઉન્નત કરનાર

૧ મરેણ્યમ્ પુત્ર

મર્ગ પાપનાશક

દેવસ્ય માન રવરપ

ધીમહિ અમે (આપણે) ખાન કરીએ છીએ

ધિય મુદિ

૧, ૨ જો રાગના એક સાથે જાગ કરવામાં આવે તો એક વર્ષમાં અને શાનના ત્રણ દગર જપ કરવામાં આવે તો દસ વર્ષમાં ડાઘ કરોડ જપ પૂરા થઈ શકે — કવિસતારણુ ઉપનિષદ

ચ જે

નઃ અમારી

પ્રબોદયાત્ પ્રકાશિત કરે

ભાષાર્થ : જેણે આ જ્ઞાનાંક નિર્માણ કર્યું છે, જે પૂજ્ય છે અને મર્ત પાપોનો નાશ કરનાર છે તે ઇશ્વર આપણે ધ્યાન કરીએ. તે આપણી ભુદ્ધિને પ્રકાશિત કરે.

માથઃ ગાનત્રીમાતાને પ્રાર્થના કરે છે. “હે ત્રેમાળ માતા, મે અત્યારે અશુદ્ધ ભુદ્ધિથી અવિદ્યાને બીધે આ રાગીર ધાગ્યું કર્યું છે મારી ભુદ્ધિને વિશુદ્ધ મનાવો, જેથી હું મારું સાચું સ્વરૂપ સમજી શકું અને જ્ઞાનોના પ્રાપ્તિ આપા.”

આ જ્ઞાન-ગાયત્રી મંત્ર છે ગાયત્રી વેદોની માતા છે જેમ ગાયતા દૂધથી ઉત્પન્ન થઈ બીજું કંઈ ફક્ત નથી તેમ ગાયત્રી મંત્રથી ઉત્પન્ન થઈ બીજો કંઈ મંત્ર નથી જેમ જ્ઞાનના અથવા પ્રજ્ઞાન મન-સીમા માટે રિરિત છે તેમ જ્ઞાનચારી અને શૂદ્ધતા માટે ગાયત્રી મંત્ર છે જ્ઞાનપ્રાપ્તિના જળથી જે જળ ધાય છે તે જ જળ ગાયત્રી મંત્રના જળથી ધાય છે જે ધ્યેય પદ્મમ સન્ધ્યામી પ્રાપ્ત કરી શકે છે તે જ ધ્યેય ગાયત્રી મંત્રથી જ્ઞાનચારી અથવા શૂદ્ધતા પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

સુરારે ૪ રાગે જ્ઞાનમુહૂર્તના ઠી, પદ્મસન સિદ્ધામન અથવા વીગસને પૂર્વાભિમુખ કે ઉત્તરાભિમુખ બેસી (અથવા બેઠેના પચમુખી) ગાયત્રી દેવીના જપ અને ધ્યાન કરે. એરકામા ધૂપ કરે. ઉનાળો હોય તો ગ્રાહ કરજો, અને શિયાળો દેવ તો દાક્ષિણ મો ધોઈ આચમન કરજો બે અથવા તેવી વધારે કવાક જપ કરજો તે જ પ્રમાણે રાત્રે પણ ૭ થી ૮ વી વચ્ચે ન્યાસ કરજો. સાથે સાથે મનમાં એવી ભાવના કરજો કે તમને સતત ગાયત્રીમાથી પ્રકાશ અને પવિત્રતા અને જ્ઞાન મળતા રહે છે આ અત્યંતની આમન છે. આખો બધ

કરી ત્રિકૂળીયા (બે ત્રમની વચ્ચે) ગાયત્રીની મૂર્તિ ઝાલો, અથવા તો હૃદય મળ્યા એ મૂર્તિ ઝાલો અને ત્યાં તેનું એકાગ્રતાથી ધ્યાન કરો. આ રીતે તારને ગાયત્રીનાં દર્શન થશે.

૩૧ / ગાયત્રીના ૩૦૦૦ થી ૪૦૦૦ જાપ રહે. આમાં ૪૪૬૧ હૃદય પ્રદિ થશે જે આપના જાપ રોન ન થાય તો ૧૦૦૦ જાપ માં તે એકના પાંચ ન થાય તો ૧૦૮ જાપ તો રહે જા—અર્થાત્ ૩૬, જોશા ૩૬ અને મન ૩૬ મનાર અને માંજ એ બે મધિ ૧૧૧૧ આપ અમમ આપે પ્રાપ્તિ નહીં કે આથી મન જાનની નિમન થશે અને પ્રાપ્તિદે બનશે એ સમયે એકાગ્રતા એની રહે જા આવશે જે નાનમજા માં નુ મજા ન જાય તે સમયે ૫ પહેલાં તો નામે જે મનુષ્ય સધિગામ્યા ગાયત્રીજાપ કરતો નથી તે પોતાના નિયમક્રમથી અશુભ થાય છે, શુદ્ધ થાય છે, અને તેના વીર્ય, શક્તિ અને બલતેજ

અધ્યા અને ગાયત્રી એ જ છે જે ગાયત્રીનું ધ્યાન કરે છે તે ભગવાન વિષ્ણુનું ધ્યાન કરે છે

ગાયત્રીને જપ કરે તે સ્થિતિમા નરી શકાય છે—સૂતા, બેઠાતા કે ચાલતા એના જપથી કોઈ જાન્યુ પાપ થયું નથી તેથી દરેક મનુષ્યે આ ગાયત્રી મંત્ર વડે શરૂ કરીને સધ્યા કરવી જોઈએ ગાયત્રીમંત્ર દ્વારા હિન્દુ માટે નિહિત છે વેદમા પુરમાત્માની આજ્ઞા છે કે—પ્રમાનો મંત્ર “સૌને માટે એક સમાન મંત્ર ગણો” માટે ગાયત્રી મંત્ર એ સૌને માટે છે ઉપનિષદોની અભિવિદ્યા એ આજ વેદોનું રહસ્ય છે અને તથા આહતિ સાથેના ગાયત્રી એ ઉપનિષદોનું રહસ્ય છે તેથી જે ગાયત્રીને જાણતો સમજે છે તે જ ખરો જ્ઞાનથી તે વિના તે શક્ય છે.

ત્રણ પ્રકારના જપ

૧ શાસ્ત્રિક ઉપનિષદમા શાસ્ત્રિક ત્રણે જપ છે કે—“વૈષ્ણવી (મિથિલી) જપ વેદમા જણાવેલા પ્રમાણેનું ફળ આપે છે ઉપાશુ (ધર્મી સાક્ષણી ન શકાય તેમ કરેલા) જપ વૈષ્ણવી કરતા હજાર ગણ ફળ આપે છે, જ્યારે માનસિક જપ વૈષ્ણવી કરતા કરોડ ગણ આપે છે”

ગાયત્રીતિ મહિમા

(મનુસ્મૃતિ-અધ્યાય ૨)

૭૩ પ્રજાપતિ બ્રહ્માએ ત્રણ વેદોમાંથી સંકર, સંકર અને મંત્રોનું (મોમ્લું) તથા સૂર્યવંશ એ ત્રણ વ્યાસોનેનું દોહન કર્યું

૭૪, પંમેડી બ્રહ્માએ તદુચી રહ્યું થના આ ગાયત્રી અથવા સાનિત્રી મંત્રના ત્રણ પાત્રો દોહન ત્રણ વેદોમાંથી જ નહીં.

૭૮ જે દિવસ એ ૧૧મા આ ત્રણનો (ગાયત્રી-ત્રણ વ્યાસો અને ગાયત્રીતિ) ૧૦૦૦ વાર જપ કરશે તે, જેમ અર્ધ કાચગીથી મુક્ત થાય છે તેમ મહાપાપથી મુક્ત થશે

૮૧ આ ઓમ્-નરપૂર્વક નામનાદિઓ સાથેની ત્રિપદા ગાયત્રી એ વેદનું મુખ્ય છે

૮૨ જે નામ વર્ણ મુખી તદ્વાદિત ચર્ધ-આ ઋગ્વેદો (ગાયત્રીનો) નિત્ય જપ કરશે તે આકાશ રૂપ બની વાયુની આદક સમરશે અને પરબ્રહ્મને પ્રાપ્ત કરશે.

૮૩ એકામર (એત્મ) એ પરબ્રહ્મ છે, પ્રાણાયામ પરમ તપ છે, ગાયત્રીથી કાંઈ વધારે મહાન નથી સત્ય એ મોન કરતા વિશેષ ॥

૮૪ હોમ દવન વગેરે બધી વૈદિકા ક્રિયાઓ નાશવત છે, પણ 'ઓમ્' એ અ-હર (અવિનાશી) છે

હમેશા જપ મધ્યાહ્ન પહેલા પૂરા કરવા જોઈએ મધ્યાહ્ન પછી નહિ મનના બધા જ સંસ્કારો શુદ્ધ ઉચ્ચાર થવા જોઈએ જપમાં ઉતાવળ કરવી નહિ ગાયત્રી મંત્રનો અર્થ ॥ મેશા મન આગળ રાખવો જપને અતે ગાયત્રીદેવીને પ્રસન્ન કરવા દવન કરવો અથવા દવનને બદલે ૭ લાખ જપ કરવા પુરસ્કારો જોડવા કરવા હોય તેમજ કરવા.

૮૫ વધુ મંત્રોના જપનું ફળ નિત્ય નૈમિત્તિક યજ્ઞો કરતાં જપવત (મોટેથી કરેલા ગાયત્રી જપ) ફલ મળ્યું ફળ આપે છે ઉપાશુ જપ સો મળ્યું ફળ આપે છે, જ્યારે માનસિક જપ લગભગ અર્ધ ફળ આપે છે,

૮૬ ફર્ક, પૌર્ણમાસ વગેરે વિધિઓ તથા રૈશ્દેવ વગેરે ચાર થયો એ બધા મળીને જપ થયેલા સોઠામાં ભાગ જોડવા જે નથી.

૮૭ બ્રાહ્મણ બીજા ધાર્મિક વિધિઓ બંને ન કરે પણ તે એકલા ગાયત્રી જપથી જ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરે છે

ગાયત્રી જપના લાભ

ગાયત્રી વેદની માતા ॥ તે જાપનો નાસ કરે ॥ ગાયત્રી કરતાં

વિશેષ પવિત્ર મંત્ર, આ જગતમાં કે સ્વર્ગમાં નથી. વેદાગ્રે સહિત ચાર વેદોના પૂનથી જે કળ મળે છે તે ગાયત્રીમંત્રથી મળે છે, આ મંત્રનો દિવસમાં ત્રણ વખત જપ કરવાથી કલ્યાણ અથવા મોક્ષ મળે છે. વેદોનો મહામંત્ર છે. તે પાપનો નાશ કરે છે એટલું જ નહિ, પણ તેનાથી સંપૂર્ણ આર્ય, ઔદ્ય, બ્રાહ્મ, સંકિત અને જ્ઞાતેજ પ્રાપ્ત થાય છે.

ગાયત્રી ત્રિવિધ તાપ (કુખ)નો નાશ કરે છે, ગાયત્રી ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ એ ચાર પુરુષાર્થો અપાવે છે, તે અધિષ્ઠા, કામ અને ધર્મ એ ત્રણ અજ્ઞાન અધિષ્ઠાને દૂર કરે છે, ગાયત્રી મનને શુદ્ધ કરે છે અને અષ્ટ સિદ્ધિઓ અપાવે છે ગાયત્રી મનુષ્યને બલવાન અને શુદ્ધિશાળી બનાવે છે અતમા, ગાયત્રી મોક્ષ (જન્મ મરણથી મુક્તિ) અપાવે છે.

સતત પૂનથી મન વિનુદ ધ્યાન છે, તેમા સદ્વિચારો સ્ફુરે છે, અને સુસંસ્કારો દૃઢ થાય છે “માણુસ જનુ વિચારે તેવો જ બને છે,” એ માનસશાસ્ત્રનો નિયમ છે જે માણુસનું મન હમેશા સારા પવિત્ર વિચારો કરે છે તે માણુસની વૃત્તિ તેની જ દહેવાય છે, તેનું ચારિત્ર્ય પણ તેનું જ માન છે જ્યારે જપ રખતે મન ગાયત્રીની મૂર્તિનું ધ્યાન કરે છે તે વખતે તેના મનની વૃત્તિ પણ તદાગર બની જાય છે, અને તેની અમર મન પર હમેશાની રહે છે આનું નામ ‘સંગ્રહ’ છે. જ્યારે આ દિશા વારંવાર થાય છે ત્યારે સંગ્રહો દૃઢ થાય છે અને મનની વૃત્તિ બંધાય છે અગર ટેવ પડે છે જે દિવ્યતાના વિચારો કરે છે તે મનત મનન અને ધ્યાનથી જાને જ દિવ્ય બની જાય છે. તે વખતે આલેષ અને ધ્યેય, પૂજક અને પૂજ્ય, વિચારક અને વિચાર્ય એક બની જાય છે. આનું નામ સમાધિ. એ ઉપાસનાનું રૂળ છે.

ગાયત્રી પુરસ્કારનું

અહીં-ગાયત્રીમંત્રના ચોરીમંત્ર અંતરે છે, તેથી એક પુરસ્કારનુંમાં ગાયત્રીના ચોરીમંત્રના જ્ઞાપન કરવા બદલ જેમણે પુરસ્કાર કરવા માટે ફેરવાવેલો નિવાર છે તે તમે ગાયત્રીમંત્ર જ્ઞાપન કરી તે તમારે ૨૪ લાખ પૂજા થતા મુધી ગાયત્રી એટલા જ જ્ઞાપન કરવા જેમણે આ રીતે મનને મ. ૧૦૦ કરીને આધ્યાત્મિક બીજ વાવવા માટે જુદા નિવાર મંગે, આ મા ભગવંતુમ્મદ પૂન પૂન મન-મન.

મદાન દ્વારા આ ગાયત્રી પુરસ્કારનું પૂજા બહુ ગોપનીય છે પૂજા અને અન્ય જગ્યાએ એવા નાધોક પડ્યા છે જેમણે ફેરવી, વાર ગાયત્રી પુરસ્કારને ક્યાં છે એ પતિ મનને દન માનવીયાર ગાયત્રી પુરસ્કારના મંત્ર દ્વારા નેમના જ્ઞાપનની ક્ષેત્ર અને મદાન દિવસ વિદ્યાપીઠની આપના નેમના ગાયત્રીમંત્ર અને ગાયત્રીમંત્રના અનુબંધને આનારી છે એમ કહીએ તો વાધો નથી.

પ્રતિદ્વ પચાશી મથના કૌં આમી વિદ્યારામે ગાયત્રીપુરસ્કાર ક્યાં દના માનાંએ તેમને હર્ષન આપ્યા અને વરદન માર્યા કહ્યું તે ॥ ઉત્તરના સ્વામીએ કહ્યું. “હનિપુષ્પા અન્યારે મોગ દુગાગ પડ્યો છે તેથી નોંધના દુખ દૂર કરવા માટે સોલનો વરસાદ વરસાવો” અને માર્યા અમારો તમારો મેળાનો વગસાદ થયો ॥ આનો ગાયત્રીમંત્રનો પ્રમ ૪ છે

ગોત્ર ૧ આન્યારે અને પતિન માનુષ્યે દન એક પુરસ્કારની ગાયત્રી દેરીના જ્ઞાપન કરી નોંધ છે આ કમિયુમ્મદા પચાશી માણ સોના મન અનેક જ્ઞાપનની અગુદિઓથી કરેના હોય છે, તેથી તેમને એક કરના વધારે પુરસ્કારની જરૂર રહે છે જેમ અગુદિ વધારે તેમ પુરસ્કારની વિગત જરૂર રહે છે પ્રતિદ્વ મધુમદન સ્વામીએ કહ્યું

મૈત્રના ૧૭ પુસ્તકોમાં ક્યાં હતા તેમણે પૂર્વ જન્મોમાં ૧૭ 'બ્રહ્મ
હત્યાઓ કરી હતી તેથી' આત્મા પુસ્તકોમાં ક્યાં હતા તેમને લગવાનું
ફક્ત દર્શન થયા નહિ. પરંતુ ૧૮મું પુસ્તકમાં અર્ધુ યજુ' ને તેમને
લગાવના દર્શન થયા આ જ નિયમ ગાયત્રી પુસ્તકોને પણ લાગુ
પડે છે.

ગાયત્રીજપ માટે ચૂચનાઓ

૧. પ્રતીન સમયમાં આર્ત સન્નારીઓ ઉપરીત ધારણ કરતી
અને ગાયત્રીમંત્ર જપતી મનુ મદારજ આત્મી રિરદ્દ હતા.

૨. પુસ્તક પૂર્વ થયા પછી દરન કયા, અને ફેરીને પ્રમન્ન
કેવા બ્રાહ્મણો, આધુઓ તથા ગરીબ લેખિને બોળન કરાવવું.

૩. જેઓ પુસ્તકો કરતા હોય તેમણે દૂધ અને ફળો આહાર
કરવો આથી મન આત્મિક અને પવિત્ર થશે.

૪. જ્યારે મોક્ષ માટે નિષ્કામ હાથે કાર્મ મંત્રનો જપ કરતા
હો ત્યારે કાર્મ જાતના વિધિનિષેધ હોતા નથી જ્યારે તમે સકામહાથે
જપ કરતા હો, કાર્મિક ફળની આગો ગળી જપ કરતા હો ત્યારે જ
વિધિનિષેધ પાળવાના હોય છે.

૫. જે ગંગાતટે અશ્વત્થ વૃક્ષ નીચે અથવા પશ્ચિમ નીચે ગાયત્રી
પુસ્તકો કરે તે જન્મી મંત્રચિદ્ધિ થાય છે.

૬. જે રોજ ગાયત્રી મંત્રના ૪૦૦ જપ કરે તે આર્ધ
પુસ્તકો ૧ વર્ષ ૭ માસ અને ૭૫ દિવસમાં પૂર થાય. જે તમે
જે જપ જગાં થીમે કરો તે ૪૦૦૦ જપને રોજ ૧૦ કલાક લાગે
પરંતુ જે સુધી રોજ આત્મા જપ કરતા જ નેહિએ.

૭. પુસ્તકો કરતા હો ત્યારે કડક અધ્યયન પાળવું નેહિએ.
તે તમને ગાયત્રી દર્શન સહેનાઈથી થશે જે વેદિક કડક અધ્યયન ન

પાળી શકે તેમજે થોડાક સવન ગાખવો જોઈએ આ બીજી શા છે
૮ પુરુષશ્ચ વખતે અખડ નૌન રાખસારી ધત્તો દાવદો થાય
છે જે લોકો અખડ મૌન ન ગખી શકે તેમજે મહિતામા એ
સખાદ અગર નિવારે મૌન નાખવું

૯ જે લોકો પુનઃ લા દુન્યા દોષ તેમજે ગાત્રી અખ્યા પૂરી
ન થાય ત્યાં મુધી આસનપથથી ડીડુ નહિ તેમ આમન રસવુ
પડે નહિ.

૧૦ સખ્યાની ગણતરી માગથી આગળીઓરી અગર ધડિયા
ળથી કરી એ દસાખા તમે કેના જપ કરી શકો તે એખાર
ગણો-વારો કે તમે એક કનાકમા મારનીના ૪૦૦ જપ પૂરા થાય
ધડિયાળ વડે ગણતરી કરવાથી ત્યારે એખાત્રના ન્દી શકે છે

૧૧ સવાર, ખપોર અને સાજ એમ ત્રણ વાર ખ્યાન માટે
ગાયત્રીના નગ પ્રકારનાં ચિત્રો દોષ છે એ ત્રણ ચિત્રો ગીતા એમ
ગોદખપુરમાંથી મળી શકે છે કેના આખો નિસ પચમુખી ગાય
ત્રીનું જ ખ્યાન કરે ■

અરનરણી

ખરેખર આ જપુ બૃનમાન ગાયત્રી છે રાણી ગાયત્રી છે
વાણીથી આ જગતનું રક્ષણ થાય છે તે ગયત્રી ખરેખર પૃથ્વી છે
ગારત્રીને ચાર પાદ અને ૭ લક્ષ્મી છે ભૂત માત્ર ગાયત્રીનો મહિમા
છે એ ગાયત્રી રૂપ શ્રદ્ધા ખરેખર માનવજાતની આશુબાળુ રહેવું
આકાશ છે

(જન્મોચ્છેદ ૭૫૦, અંક ૩, ખંડ ૧૨)

ખરેખર પુરુષ એ યજ્ઞ છે તેના જીવનનાં પ્રથમ ૨૪ વર્ષોને
પ્રાત સવન કહે છે ગાયત્રીમાં ૨૪ અક્ષરો છે ગાયત્રી વડે પ્રાતવિધિ
થાય ■

(જન્મોચ્છેદ ૭૫૦, અંક ૩, ખંડ ૧૬)

ઉપસંહાર

અંતમાં મારે એટલું જ કહેવાનું છે કે ગાયત્રી જપથી ગાયત્રી દેવીના દર્શન થાય છે અને છેવટે અદ્વૈત જગતની પ્રાપ્તિ અથવા એકતા (તન્મયતા, તત્ત્વીયતા, તદ્ભૂતા, તદાકારતા) પ્રાપ્ત થાય છે, અને આરંભમાં જે સાધકે ગાયત્રીને પ્રકાશ માટે પ્રાર્થના કરી હતી તે હવે ઉપાસમાં આવી જાય છે કે, “જે પ્રકાશનો પ્રકાશ જુદાને પ્રકાશ આપે છે તે ‘હું’ છું.”

વેદોની ધન્ય માતા ગાયત્રી આપણને સાચી સમજ, વિશુદ્ધ જીવિ, સમચરિત્ર અને અદ્વિત્યાગ આપે. તે આપણા બધાં કાર્યોને દોરે. તે વાત્સલ્ય ભરેલું સાસાન્નિક ચક્રમાંથી આપણને મુક્ત કરે. આ વિશ્વની ઉન્નાદિત્રી ગાયત્રીનો જન્મ હો. !

૬. ધ્યાન કેવી રીતે કરવું.

પ્રથમ, પ્રભુના ચરણકમળમાં નમારુ મન ઝિયર કરો પછી તેમના પીનાબર પર મન જવા દો. પછી, શ્રીવત્સ, હાતીપરના કૌસુભ પર, દ્વાયનાં બાણુ બંધ, કાનનાં કુંડળ, અને મસ્તકનાં મુકુટ પર ધ્યાન દેશો. ‘પછી, તેમના ચાર હાથમાંનાં જાળ, ચક્ર, ગદા, પદ્મ પર અને છેવટે ચરણ પર આવો. આ પ્રમાણે વારંવાર કરો. તેમના ચુએાનું પદ્ય ધ્યાન કરો. આ પ્રમાણે કૃષ્ણ, રામ કે સિતનું ધ્યાન કરો.

એકવાર ઉદવે પૂછ્યું “પ્રભો, લોકને આપના ક્યા રૂપનું અને કયો વિધિથી ધ્યાન કરવું તે મને અપૂર્ણ રીતે સમજાવો.” તેના ઉત્તરમાં શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું. “જલુ જોયા નહિ તેમ જલુ નીચા નહિ એવા આસન પર મુખેથી બેસીને, ભેંડાંચ શરીર પાસે સ્થિર રાખીને, દહિને બહાર જતી અટકાવો. (નાકના ટેંચા પર દહિને સ્થિર કરો.) આસનો દેચક અને પૂરક કરી પ્રાણાયામ કરો. ઈન્દ્રિયો પર ‘સંયમ

રાખો રેચડ નો પૂરક એમ બંને રખેને જોમનો સગલ જલ ભમિ
પૂરેડ ચાનુ રાખો

રોજ મનાર, બપોર અને ચાલ એમ ત્રણ વાર આ પ્રક્રિયા
ચાનુ ગળતાથી એક મહિનાના શ્વાસ હિપ્પ પૂરેપૂરું મધમ ન્હારી
વગેરે હૃદયમાં ખીલેલા મોળના આગળની કદના ડો, અને ત્યા
થોડા રથને સર્વ, ચદ અને નિનિ એમ ત્રણ પ્રકારની રૂપના કદ,
તમારુ મન ત્યા એકાગ્ર રો, અને ત્યા નમક પગ નાન, બચનાથી
બેના મારા રચકની કદના ડો મારુ મુખ લગતુ જ અને મુવળ
કુળથી જગજગે છે મારી મોડા મુદર અને મેલસ્યામ છે મે રચક
સંકેદ વચ્ચે પહેરેલુ છે, વચ્ચે રથ પર ચોરસ અને લાડી વિરાળેલા
છે મારા ચાર હાથમાં શામ, ચક્ર, ગદા અને પદ્મ ધારણ કરેલા છે
છે મારા ચરણ રત્નોથી પ્રકારે છે મુગ્ધ, કૌતુહલ, મેખલા અને
બાનુમત વગેરે આબૂપત્રો શીખી રહ્યા છે અને જાકો તરફ અનુમત
દ્રષ્ટિ કરેલી છે

અથમ, તમારી કદના મારા સ્વમ અરૂપ પર, પ્રત્યેક અંગ પર
ફરી મો, અને તે પર સ્થિર થઈ જોઈએ જોઈ જીત કર્યા તરફ ધ્યાન
જાવ વદિ આ રીતે તમારુ મુખ નારી થી પ્રસન્ન અને આનંદિત
થશે. ત્યારે મન બધા બાલ પદાર્થોથી અવિષ્કાર થઈ જઈ અને ખાતા,
ધ્યાન તથા ધ્યેય એકતા અનુભવશે, ત્યારે જોમ સ્ફુનિગ અગ્નિમાં
લીન થઈ જઈ છે તેમ તે વૃત્તિવાચકમાં આવી મારામાં લીન થઈ
જઈ. આ સમાધિ વારવાર પ્રાપ્ત થાય તો બેદનને નિશ્ચય મુક્ત
થઈ સંપૂર્ણ શાંતિને પામશે”

૩ મોનસિકપૂજા

મુખ, ચદન વગેરેથી મુર્તિની પૂજા કરવા કરતા માત્રસિક પૂજા
વધારે સારી છે જલુ અરજના તો મુર્તિની પૂજા વધારે સારી છે

જ્યારે એમાં પ્રગતિ થાય ત્યાં સુધી માનસિક પૂજન કરી શ્રી ગદગ-
ચાર્ણે “ કાલમા ત્વ મિચ્છા વતિ એ સ્થાનમાં દર્શાવેલી માનસિક પૂજન
અરમ છે એ સ્થાન એટલે જો અને પૂજના આરંભ કરના પડેના
જ્ઞાનપૂર્વક મનમાં જોડે માનસિક પૂજનમાં દેવને માનસિક પૂજન,
અર્ચન, આચરણીય ચરણ, રમ્ય અનંત નિવેશ વગેરે અર્પણ કર
વાના હોય કે ભગવાન અર્ચ અર્ચનની નીતિનયથી કોની પૂજા કરના
ભીમની માનસિક પૂજનથી વચાર કરના થયા હતા,

૮. અનુદાન

જ્યારે નવરાત્ર મને ત્યારે ધરમાં અગર તે જલકેશ કે પ્રસાદમાં
ગંગા દિનારે કે યમુના તો, અનુદાન ને તે વખતે દુધાદાન અને
દનાકાર કરી, ઓળખાણ સાથે કરેલા જલ કરેલા આથા તમને અદ્ભુત
કેળા પ્રાપ્ત થશે—હરિની નિવૃત્તિ અને ભગવદ્દર્શન એ આ પ્રમાણે
૭ માસ સુધી તમે કરી શકા તો તે સૌથી સરસ છે અને અદ્ભુત
શક્તિ પ્રાપ્ત કરી હોય તો એનામાં રહી પ્રખર સધના કરની
અત્યંત આનંદક છે

૯ ભક્તિનો કેમ વિકાસ કરવો.

ભક્તિનો વિકાસ કરના ખરે આ ૭ સાધનો છે સાધુ-સન્તા
અને સન્યાસીઓની મેવા અજુગા નામનો જપ સત્સંગ, હરિકીર્તન
રાનામણ અથવા બીજાનું સ્મરણ, વ્રતવન, પદરપૂર, ચિત્રકૃત, અયોધ્યા
અથવા કોઈ યાત્રાના યજ્ઞમાં રહેવું તે વગી, નીચેના નવપ્રકારે
(નવવા) ભક્તિનો વિકાસ થઈ શકે છે,

‘મુરખ’ કીર્તન’ વિષે માર્ગ પાલમેવનમ્ ।

મર્ચને વંદન દાત્વ’ તત્કાલા મનિવેદનમ્ ॥

“ ભગવાનના નામનું શરણુ કીર્તન, અરણ્ય, પાદપૂજન, અર્ચન,
વંદન, સેવા, સખ્ય અને આત્મનિવેદન ”

ઉપરના છેલ્લા એ શ્લોકો ખાસ નમસ્કરના છે. તેમાં કૃષ્ણ ભગવાનના સમગ્ર ઉપદેશનો સાર આવી ગયો છે. જે કોઈ એ પ્રમાણે ધનન છવે તો પોતાનું બ્યેવ જગદી સાધી શકે છે, એમાં જરાયે સંદેહ નથી.

આત્મમર્પણ સમગ્ર, સૂતે નિ સંકોચ જોઈએ, તેમાં મનઃ કામના હોવી ન જોઈએ, શીરાં કહે છે—

“મેં તો ગિરધર ગોપાલ, ફસડે ન કોઈ” એમાં સંપૂર્ણ આત્મનિવેદન છે

સાચો ભક્ત ભગવાન પામે મુક્તિ પણ માગતો નથી. જ્યાં મુઠ્ઠી લેદળતા એ જુથામાં મુક્તિ મારેની ઝંખના રહી હોય છે ત્યાં સુધી તે ભગવાનનો સાચો ભક્ત નથી. જો કે મુક્તિની ઈચ્છા સાર્વિક છે. છતાં પણ તે મુક્તિનો તો દાસ બને છે. આથી તે અર્થાત્ છે અને પ્રભુનો ભક્ત નથી. તેણે હલુ મુઠ્ઠી સમગ્ર અને નિ સંકોચ આત્મનિવેદન કરેલું નથી મુક્તિની ઈચ્છા કરવી એ દંભ છે જ્યારે ભક્ત સંપૂર્ણ રીતે જાણે છે કે ભગવાન પ્રેમ અને બ્યાના સાગર છે ત્યારે તે ભગવાન પામે શું માગી શકે ?

સાચો ભક્ત કદિ પણ ભગવાન સામે હરિયાદ કરતો નથી. કાચો ભક્ત દુ ખમાં અપરાધ ત્યારે ભગવાનની નિન્દા કરે છે તે એમ કહે છે કે—“મેં રૂપ લાખ જપ કર્યાં છે હું રોજ ભાગવતનું પારાયણ કરું છું. છતાં ભગવાન મારા પર પ્રવળ થતા નથી તેણે મારાં દુ ખો દૂર કર્યાં નથી ઈશ્વર અધ છે. તેણે મારી પ્રાર્થના સાંભળી નથી. કૃષ્ણ ભગવાન કેવો નિષ્કુર હ ? મારી અદા તેના પરથી જોડી ગય છે.”

સાચો ભક્ત દુ ખમાં અને હરિદામાં રહે છે. તે દુ ખ અને સોકને આવકારે છે, જોયી તે કષ્ટ વાળું પણ ભગવાનને જુલો ન ગણે.

તે સર્વથા એમ જ માને ॥ કે ભગવાન જે કાંઈ કરે છે તે તેના બદા માટે જ છે કેના દેરીએ થાકુળની મુનિ કરી હતી કે—“હે ભગવાન, મને હ મેલાં દુ ખ આપજો, જેથી હ તારુ રનગ્ન કરી કરુ ”

જગન્નાથપુરીમા એક સાધુ દના જેમજે શ્રીધરિને સંપૂર્ણ આત્મ સમર્પણ કર્યું હતું તેમને મગ્નનો થા થયો હતો તે કેવળ નિરાધાર થઈ ગયા ભગવાને મેવન્ના રૂપમાં તેમની મદિનાએ મુખી મેવા કરી પ્રાન્ધનો નિપમ આચૂક છે તેમાથા કાંઈ જાણી શકે નહિ એ બક્ષ પોતાનુ આરત્ય અદી જ પૂરેપૂર બોલતી લે જેથી તેને પુનઃજન્મ ન થાય એવી ભગવાનની યોજના હતી તેથી લક્ષને લાખા સમય મુખી દુ ખ ભોગવ્યુ અને ભગવાને જાતે તેની સેવા કરી ભગવાનની કેતી બધી દયા છે તે જુઓ ! જે બક્ષ તેને આત્મસમર્પણ કરે છે તેનો તે શસ બની જાય છે

આત્મનિવેદન એલે જ જગન્નાથ જઈને જેમવાનુ નથી કે બધી પ્રતિષ્ઠા બધ કરવાની નથી કેના આગસ કેમુરનીને આત્મનિવેદન કહે છે પણ એ લખકર જૂન છે, જે જોઈએ છે તે અતરણ સમર્પણ છે અદના અને ઈન્ડા નિમૂળી થવા જોઈએ તો જ ખરેખરુ સમર્પણ થઈ શકે જે રાજગી પ્રકૃતિ હોય છે તે સમર્પણ કરી શક્તી નથી તે જણાં હોય છે તેની હલકી પ્રતિષ્ઠા વારવાર માયુ બીનુ કરે છે, ને હમ્બાઓનુ પુનરુત્થાન થાય છે ચોરોક વખત ઈન્ડાઓ દખાઈ જાય, પણ તે હરીયા મેવડ જોરથી ઉછળી આવે છે આ હમ્બાઓમા માણસ આમ તેમ ઓનાં ખાય છે ભગવાનની યોજનામા સંપૂર્ણ મદા રાખે અને તેની ઈન્ડાઓને મર્યા આધીન થાઓ તો તમારી બધી ચિલાઓ અને બધા દુ ખો સમી જશે.

પ્રદુપાદનુ સમર્પણ આ બદા તો જુઓ ! તેજે પ્રબુચરજે સંપૂર્ણ આત્મસમર્પણ કર્યું હતુ તેના મનમા ભગવાન સિવાય બીજા કાંઈ

વિચારો હતા જ નહિ. તેથી તેના પિતા હિરણ્યકશિપુએ તેના માથે અનેક ધાતનાઓ નાખી પણ ભગવાનના અનુગ્રહથી તેને કાંઈ આંચ આવી નહિ. તેને પર્વત પરથી નીચે ગમગમ્યો, લાંથીના પગ તળે ચગદાવ્યો, તેને ઝેર પીવડાવ્યું, દાઝપગ બાંધી તેને સમુદ્રમાં નાખવામાં આવ્યો. તેના પર સર્પો નાખવામાં આવ્યા, તેના નાકમાં ઝંઝરી વાંધી ભગવાનમાં આવ્યા, તેને અગ્નિમાં નાખવામાં આવ્યો, તેને ઠંડકાની તેવની કઠામાં નાખવામાં આવ્યો, છતાં પણ નારાયણ પરની તેની શ્રદ્ધા જરા પણ ડગી નહિ. તેની શ્રદ્ધા પર હંમેશાં નારાયણનો જન્મ આપુ જ હતો. હંમેશાં ભક્તની આવી શ્રદ્ધા હોવી જોઈએ.

હવે જીવિતો અને ખોટી ટેવો પૂરેપૂરી દૂર થવી જોઈએ, અને તો જ આત્મનિવેદન સંપૂર્ણ થાય. યોગનાઓ અને તકો કરેલા નહિ. જે જો તે કાંઈ ઓછું છે? મન અને ક્ષુદ્રિને અંધમથા રાખો. તમારા મન અને હૃદયો દ્વારા ભગવદ્દેશ અને ભગવદનુગ્રહને કામ કરવા દે. શાંત રહો. ભગવાનના અનુગ્રહ અને પ્રેમને પિંજરો અને દિવ્ય આનંદનો અનુભવ કરો.

ઉત્કટતાથી પ્રભુની પ્રાર્થના કરો. “હે ભગવન! પ્રત્યેકભક્તોને સામનો કરવા માટે, મારી હિન્દ્રિયો અને હૃદયની જીવિતો પર સંયમ રાખવા માટે, મારી જૂની દુષ્ટ ટેવો દાગવા માટે તમારું આત્મસમર્પણ સંપૂર્ણ અને સાચું કરવા માટે, ઈન્દ્રિયશક્તિ મજબૂત બનાવો. મારા મૂંઝવણના સિંહાસન પર નિરાશો ત્યાગી લાલુભ પણ જરૂરી નહિ મારાં શરીર મન અને હૃદયોને આપણું વાજન બનાવો. તમારો હંમેશાં મારો નિવાસ થાય એવો મને લાયક બનાવ.”

કર્તાએ અને જ્ઞાતાદારીના બંધો જ ખ્યાલ છોડી દો. ભગવદ્દેશને સંપૂર્ણ રીતે આધીન થાઓ. આત્મનિવેદનનું આ જ રહસ્ય છે. આ રીતે તમે બીજકુલ બદલાઈ જશો. આ કિન્નર અંધારાનું વર્ણન થઈ શકે તેમ નથી. તમારામાં દિવ્ય તેજ મગકશે. અવધૂરું સુખ, શાંતિ

અને આનંદમાં તમે તરંગોમાં થઈ જાઓ નહીં, તમે વ્યક્તિત્વ મટી જાઓ નહીં, વ્યક્તિગત પ્રવૃત્તિ પ્રવૃત્તિમાં ભળી જાવ નહીં, તમારો દિવ્ય તેજ જગતે અદ્યતન હવે વ્યક્તિત્વ નથી એમ જાણો. એવું અમન વિચારનું અનુભવો કે જોમાં નિહાડો કે બળે રાત્રી અમને ભૂખ કે નવનવ ન્યાન નથી પ્રવૃત્તિ તેજમાં ઝાડવો પ્રભો, રિશ્તનાથ! ચારે બાજુ જાનિ અને આનંદ પાથરો !

૧૧. વિચારોની પચાહ્નિ

એક માણસની વિચારોની પચાહ્નિમાં ધન હોય કે તેનું મન હમેશા નિતેરી જો ચોરેનું હોય છે. મેં જોયું તેના ખાનામાં એક લાખમાંથી મેં લાખ કેમ થાય તેના જ વિચારો. જો મેં જાણ્યો તે ધન હોય કે એ જુવાનના મનની પચાહ્નિમાં તેની સ્ત્રી હોય છે. જાણના મનની પચાહ્નિમાં ફોફો દાઓ અને દવાખાનું હોય છે. રાત્રીના મનમાં હમેશા અમીનો અવરનો અને ન્યાયાધીશોના નિર્ણયો હોય છે એક માણસની વિચારો તેના પુત્ર-પૌત્રો માટે હોય કે જગતના ધણાખરા લોકો રાજદેવના જ વિચારો કરતાં તેાય છે અને આ જ વિચારો તેમના મનની પચાહ્નિ હોય છે.

મન તેની પદ્માદ્ભૂમિકામાં જશે અને ભગવાન કૃષ્ણની પ્રતિમાનું ચિંતન કરશે. શ્વાનમાં પણ ભગવાન કૃષ્ણનાં જ દર્શન થશે. જેમ જેમ તંત્રાગ્રી સાધના વધારે હટ થતી જશે તેમ તેમ મનમાનસિક પ્રતિમાનું ચિંતન વધારે સ્પષ્ટ થતું જશે. કચેરીના કામમાં પણ જરૂર કંઈક બે મિનીટ આખો ગીચી દે અને ભગવાન કૃષ્ણનાં વ્યક્તિનું ચિંતન કરે અને 'ઓમ્ નમો ભગવતે વાસુદેવાય' એ મંત્રનો જપ કરે આ મરસ દેવ છે, અને નક્કર સાધના છે. આથી મનની સ્થિતિ શાંત રહેશે, અને એકાગ્રતાથી તમે વધારે કામ કરી શકશો.

સદ્દેશાત્માં કદાચ મન આગળ અમમ્ જીવી નહિ આવી શકે. તમે મુખાગવિન્દુનું ચિંતન કરશો, તો હાથપગ મનમાંથી જતા રહેશે. જે ચરણ્ડમળાનું ચિંતન કરશો તો મુખનું ધ્યાન જતું રહેશે. પરંતુ મનન સાધનાથી મન આગળ એક આખી સ્પષ્ટ જીવી તરી આવશે.

મનનું એક કિરાણું પદાર્થ તરફ જાય છે અને મનને તત્પદાર્થમય બનાવી દે છે. જ્યારે સાધક ભગવાન કૃષ્ણના અથવા ગામના ન્વરૂપનું ચિંતન, અતિનિહન તેવની ધાત્ર માટે એકાગ્રતાથી કરે છે ત્યારે તેનું મન તે સ્વરૂપમય બની જાય છે. આ જીવી મન ઉપર અમુક એકચ્છા હાથ પાડે છે, આને આપણે સંસ્કાર બોલે છીએ. જેને આ સંસ્કાર વારંવાર પાડતા રહે તો મનમાં એક દેર નિધાન છે આદર્શ માટે જ સાધકને કોઈ પણ મંત્રના આખો જપ કરવાનું કહેવામાં આવે છે. માણસ પોતાના મનને આડું અગર ખગળ બનાવી શકે છે, અને તેનો આધાર તે મનને જે જોગક આપે છે તે પર રહે છે. દરેક વિચાર મગજની સપાટી પર અમુક એકચ્છા કેન્દ્રો ક્યાં જ કરે છે.

તેથી સતત પ્રયત્ન કરીને વિચારોની એક આસ્તિક પદ્માદ્ભૂમિ તૈયાર કરવાની જરૂર છે. નહિ તો, મન જૂના ચીજે દોડી જશે અને દુન્યવી વિચારો ક્યાં કરશે. માટે સાધક વારંવાર મનને તેની સાત્ત્વિક ભૂમિકામાં લાવવાની જરૂર છે. સદ્દેશાત્માં આ ખેંચા-ખેંચ જરા

કૃષ્ણ પ્રસાદ, પરંતુ આગળ જ્યાં મન તેની સાત્ત્વિક બુદ્ધિગ્રામા યાત્રિથી
બેસી જાય

૧૭. ભગવાનનાં દર્શન કેમ કરના

ભગવાનના સાખર નવરૂપને ઈન્દ્રિય, અક્ષના, દર્શિ, જોહાવાદ,
સ્વર્ગીય પિના સુખ, શિવ વગેરે કહે છે

નિરાકાર સ્વરૂપને વેદાન્તીઓ 'અચ્ચ કહે છે, દર્શન રહે-સર
' અગમ્ય કહે છે, ચોપનહોર 'ઈન્દ્રિય' (Widya) કહે છે,

'સ્થિતે આ તેને પદાર્થ' (Substance) કહે છે

ધર્મ એટલે ઈન્દ્રિય ને જાગવાનો અને ભાવવાનો અભ્યાસ માર્ગ
છે એ વાતવિવા કે વચાની વસ્તુ નથી એ આત્માનો સાદા ભાર છે
એ મનમાની નિગૂઢ અભિનાયાનુ પગિગ્રામ છે

તેથી ધર્મને જીવનની એક અમૂલ્ય ચીજ સમજો અને તેના
સાક્ષાત્કાર માટે જીવનની મરેકે સકુનો ઉપયોગ કરો ધર્મ વિનાનું
જીવન એ મરણ છે

દમેશા સદ્ગુણી થાઓ સદ્ગુણના મૂર્ખામાંથી જરા પણ ચળશે નહિ. તમે પ્રામાણિક અને સદ્ગુણી જીવન જીવવા માટે જન્મ મારણ કર્યો છે સદ્ગુણથી જ સત્યની પ્રતિષ્ઠા થાય છે, નિજાનાં થાઓ નિર્વાપ થાઓ સત્યનું આચરણ કરો અને તેનો પ્રચાર કરો

જે મનુષ્ય સત્ય બોલે છે, જે દયાળુ અને હૃદય છે, જે ક્ષમા અને શાંતિ રાખે છે, જે દેહ, લેણ અને લાયથી મુક્ત છે, જે નિર્દોષ અને પ્રેમાળ છે તે ખરેખર ઈશ્વર સ્વરૂપ છે તે જ મારે પ્રાપ્ત છે જેઓ આથી વિન્ન છે તે શૂદ્ર છે

જે તમારામાં નમ્રતા નહિ હોય, જે તમે સંપૂર્ણ આત્મસમર્પણ ન કરી શકો તો તમે જગરાગનો અનુચ્છ ગ્રી રીતે મેળવી શકો ? તમારું દિલ શેમા જ એ તમે નજી તે કરતા જગરાગ વખાઈ સારી રીતે જાણે છે તેની ઈચ્છાને સંપૂર્ણ રીતે આધીન થવું એ મદિરામાં જવું, થટ વગાડવો તથા બીજી ક્રિયાઓ કરવા કદાચ ઉચ્ચતર ભક્તિ છે પ્રભુને તમારે બાજી ડાળ બોધિતો નથી તેને તમારું હૃદય જોઈએ છે ખરા અત્યંત રુચી કહે છે — “ પ્રભો, તારી ઈચ્છા બનવાન છે હું તારો છું આ મધુ નારુ છે ” આવ્યા બતા પ્રેમથી અનુપાત રો એકાંતમાં ભક્તિપૂર્વક રો અનુથી તમારું વસ્ત્ર નીજવા દો

આખો બધ કરો (શરીર, સંસાર અને જાતની) વાસનાઓનો નાશ રો મનને અત્યંત બનાવો મનુષ્ય કુળી જાનો અમરતનું અમૃત પીઓ

જે જગરાગ રૂપનો સાચો બતા છે તે આખા જગતમાં ફેરવે જ જાય છે તેને ચોર-દિ દિ પદ્મિ પ્રાપ્ત થયેલી છે

તમે જગતથી અનગ ડો એમ માનવું એ કેવળ મૂર્ખતા છે તમે બધા સાથે એકરૂપ છો કોઈને ઈશ્વર સ્વારી તમે તમારી જાતને

ઈતિ રા ડા કેઈને ન માર્યા તમે તમારી જાનને ચાકું છે એમતા
જીવન ને મિત્રના મરણ છે

નિયો! ત્રુગા દાન કરનાં એ બહુ ઘણું નથી મનુને પ્રસન્ન
કરના એ પણ ૧૦૦ ઘણું નથી તે બધે જ છે તે તમારા ભવમાં
બેઠેનો છે દમ્ભેમાં તેનું ચિંતન (સામગ્ર સચુ ૧) પ્રેર ઉત્કળાવી
આર્થ ૥ પ્રેર 'કે ભગવાનનાં મારા પર દયા કરે મારા નિય મનુ
ખોનો તમારું વિશ્વરૂપ સર્વન મો મંગલો ભક્તો તને પતિનપારન ભક્ત
વત્સલ અને દીનદયાળુ મહે છે હે દયાસાગર! જેમ પરી પોતાના બચ્ચાને
પાપ તમે રક્ષે છે તેમ તું મારું રક્ષણ કર

૧૩ ભગવાનનાં શરણો જાય હો!

ઓમ્ જગત્પતિ જગદ્ગુરુ ત્રિપુરારિ (ત્રિપુર-અકતા, કામ
કાંધ), ઉમાપતિ ગૌરીશંકર ગંગાધર જ્યોતિર્મય ચિત્તાનંદમય રોગી
શ્વર જ્ઞાનાભુષ એવા ભગવાન સિત્તે દુઃખે દુઃખ જોડી નમસ્કાર મુ
છું તેમના ખીલ થોડક નામ આ રવા મહાદેવ મહા હર સ્વા
ધિવ રુ મનપાત્રિ મેરવ ઉમા મહેશ્વર નીનકદ દિનોચન ત્ર્યમ્બક
વિશ્વનાથ ચ શેખર અધનારીશ્વર મહેશ્વર નીનનોદિત પરમશિવ
દિગ્ગજ દિલ્લામૃતિ વગેરે.

ભગવાન ને દયાળુ છે! તે કેના પ્રેમાળ છે! તે પોતાના
ભક્તોની ખોપરીઓની માળ પોતાના ગળામાં નામે છે તે ત્યાગ
દયા પ્રેમ અને જ્ઞાનની મૃતિ છે તે સદાચર છે એમ મહેવુ બૂન
ભરેલું છે વરતુન ભગવાન શિવ ઉપાદક છે જ્યારે એક જ મર્મા
માણસનું શરીર રોગ જરા કે ખીલ કાર્ષક ગમે વિકાસ મટે અરોગ્ય
બની જાય ત્યારે તે જર્જર ગરીર નહીં ને છે આ તેન બ ને નૂતન
તન્દુરસ્ત સક્તિશાળી શરીર આપી તેને વિકાસ આપવા અમારે છે તે
બધા મનુષ્યોને જ નહીંથી પોતાના અરણ્યકમ ૧ નજીક લાવવા ઈચ્છે છે

સ્વાધિયાન, મહિપુર, અનાકન વિગ્રહ અને આજ્ઞા એ ભિન્ન ભિન્ન યજ્ઞોર્માથી બને છે જઈ મન્તકર્મા આવેના સંદસાર ક્રમબદ્ધ રિપ્ત થયેલા ભગવાન શિવ સાથે જોડે છે તેઓ ત્યાં શિવ-જ્ઞાન-અમૃત પીએ છે માને અમૃતસાર કહે છે જ્યાં સમિતિ શિવ સાથે જોડાય છે ત્યાં યોગી પૂર્ણ તેજનો અનુભવ કરે છે

ભગવાન શિવ એ જ્યનુ સદાતઃ સ્વરૂપ ■ તમેગુણુ પ્રવાન માયાથી પરિવેષિત રહેતા જ્યનો અર તે ભગવાન શિવ તે સર્વ જ્ઞાન ધર્મ રાઈ કેસમમા રહે છે તે જનો બહાર છે પાર્વતી દાખી કે દુર્ગા જિન શિવ એ નિર્જુલ જ્યન છે માયા (પાર્વતી) સંવિત તે સગા મધ્ય જની ભક્તેની પૂજા સ્વાધર કે ગમભક્તોએ પણ ભગવાન શિવની ભક્તિ રી પ્રખ્યાત ગમેષ મ્હાં રામચ દ્રે પોતે ભગવાન શિવની આરાધના કરી હતી ભગવાન શિવ એ શિવર યોગી નોકા ॥ ભગવાન છે

તેમના જમણા નાથમાં તેનું નિશાની એ સન્ન, રજ જ્યને તમેગુણુ પ્રવી છે એ તેમનું અધિરાજ્યનું ચિન્ન છે આ નિગુણુ વડે તે જગત્તુ નાજ્ય ચનારે છે તેમના જ્ઞા દાખમા ગુરુતુ અર શબ્દ મધ્યનું પ્રતીક છે એઓમ્ સ્વરૂપ છે જેમાથી જમ્હી બાપાઓ નીચેની છે હમના ના માથે તેમણે મન્ત્રન બાપા રવી

તમના મન્ત્ર પ લો બી ૧ ॥ મ. એમ દશાવે છે કે તે જો પોતાના ના પ પૂરું છે અમ તરોરે છે તેની જલ્દામા ગમગી પ્રવાન અમૃતવરો મ. ૧ ॥ છે ત્યાં એ ગતિ (અભિમાન) નો દાખ છે તેમણે પૂરું ગમગમ દશાવે છે કે તેમણે અભિમાનને મધુમા રાખ્યું છે વાધ મે મમવાસના દગવે છે વ્યનાનર્મ પૃ તેમનું આસન દશાવે છે કે તમણે મમવમના પ રિજ્ય મેગવેતા છે તેમણે એ દાખમાં મુગ દા બ મરતા છે તનો અર્થ એ છે કે તેમણે

મનની ચચળતા બહાર કાઢી નાખી છે જેમ મુગ એક સ્થળેથી બીજે સ્થળે જલ્દી દોડી જાય છે, તેમ મન પણ એક પદાર્થ પરથી બીજા પદાર્થ પર દોડી જાય છે તેમણે ગળામાં પહેરેલાં સર્પો જ્ઞાન અને અનતતા દર્શાવે છે મર્પો ધણા લાંબા સમય સુધી જીવે છે તે ત્રિનોયન છે—તેમને બે નેત્રની વચ્ચે કપાળમાં ત્રીજું નેત્ર છે જે જ્ઞાનનું નેત્ર છે શિવચિત્રની સામે આવેલો નન્દી પ્રણવ (ઓમ્મમર)નો ઘોલક છે—નિગ અદ્વૈતનું પ્રતીક છે—તે ‘एकमेवाद्वितीयम्’ ‘હું એક અને અદ્વિતીય છું’ એમ દર્શાવે છે જેમ મનુષ્ય માથા પર કાચ જોયા કરી તર્જની ઊંચી ધરી નાંધે છે તેમ

કલાસ પર્વત દિવેન્દ્રના આરોહણ છે અને તેની મધ્યમાં એક મુદ્ર કાતરેનું, સુશોભિત શિખર આવેલું છે જે હમેશાં ચિત્ત બગડી ઢકાયેલું રહે છે એ સમુદ્રની અપાંગીથી ૨૦૮૮૦ કી. જોડે છે કેટલાક તેની જાંઘાઈ ૨૨૦૨૮ કી. છે એમ ગણે છે આ શિખર કુ તી રીતે એક વિરાટ શિવચિત્રના આકાશમાં જ છે દ્વરથી જ ભગવાન શિવના સ્વરૂપ તરીકે તેની પૂજા કરવામાં આવે છે ત્યાં મન્ત્ર નથી પૂજારી નથી તેમ નિત્યપૂજા પણ નથી મને ૨૦ મી જુનાઈ ૧૮૭૧ના દિવસે ભગવાન શિવની કૃપાથી કેનાસના દેશન થયા હતા હાં ના દાહતા નામ શિખરના પા મુદ્રો પહેલ્યો હતો ત્યાં સિદ્ધુ નદીનું મૂળ છે એ હરન એનું જાણુ ચિત્રમય નેત્ર છે અને અશ્વત્થામી નામે તેનું છે, કેનાસની પરિક્રમામાં મૌઘા પ્રથમ વિરામ તિલ્હિગમ આગમથી ઉપર ચંબાલુ હાં છે ત્યાં કેનામ શિખરના પાળાના ભાગમાં પાંચના પાળામાં એ નાનકડાં જરા ૨ સિદ્ધુની નીચે છે ચિત્રમાં આપણે જોઈએ છીએ કે કિન્ની જાળામાંથી ગયા ની જો છે પણ ખરી રીતે તો શિવના મન્ત્ર માં (૧૧ સમ્પાથી) સિદ્ધુ નદી નીચે છે કેનાસની પરિક્રમા ૭૦ માઈલની છે અને ૧ મળતા ૪૫૫ દિવસ લાગે છે તેના માગમાં દિખ્યાત પવિત્ર ગૌરી ૫૩ આવે છે જેના પાંચ દર્શન બગડે

ચીજોતો દોષ છે તે તમારે કુના જ્ઞાન મુજુ, દોષ તો તે બંધ
આગીને મુજાનુ દોષ છે

ભગવાન સિત્તાં ચાર જ્યોતિર્નિજો નીમે પ્રમાણે છે

૧ ગુજાતમા એતનાથ

૨ તિદુપનિ પામે જી ૧૧ પરંત પગ મલિનમુજુન

૩ હિજ્જોતમા મદા ૧૧

૪ નમંદાતે અમયેશ્વરમાં એમ્પરેશ્વર

૫ ગયા (પરણ્યા) પામે એતનાથ

૬ દક્ષિણ દિશામાં નાગનાથ

૭ ગદનાત પ્રાતમા દિમાતથમા કેતારનાથ

૮ નાસિમ પામે ગોદાવરીના મૂખ આગળે અબકેશ્વર

૯ રામનદ પ્રાતમા ગમેશ્વર

૧૦ પુના પામે બીમાગ મર

૧૧ બનારસમા વિશ્વનાથ,

૧૨ મ્યુટ્ટમા મુ-એશ્વર (ગોમર્થ)

તે પ્રત્યુષ દિવસમાં મે રખન આ જ્યોતિર્નિજોનુ સ્મરણુ મર
તો તેના સાન જન્મના પાપ જાળી જાય છે દક્ષિણ દિશામાં પ્રાસ
પ્રાતમા વિષ્ણુના પાસે ચિત્તનિજો છે તે પરમજાતના ઘોતક છે

૧ તાંજેર જલ્લામાં ગિયાનિમાં પુદ્ગીનિગ છે

૨ ત્રિચિત્રોપોલી જલ્લામાં તિરુ ૧ કાષ્ઠિમા અમ્પરિંગ છે

આ તિગ દમેશા પાળીમાં જ રહે છે નિરૂવન કાષ્ઠિનુ બીજુ
નામ જન્મુકેશ્વર છે

૩ હિતર આકંટ જલ્લામાં હાલદગ્નિમાં વાયુનિગ છે

- ૫ પાર્વતી પરિણય
- ૬ શિક્ષા
- ૭ મમહંસ
- ૮ ચત્ર ચર વિગ્રહ
- ૯ ત્રિપુરહન
- ૧૦ ગત-ધર રથ
- ૧૧ ગંગાધર વધ
- ૧૨ વીરભદ્રનો અવતાર
- ૧૩ હરિહર
- ૧૪ અર્ધ નાગીશ્વર
- ૧૫ કિશતરૂપ ધારણ
- ૧૬ દેઘાત રૂપ ધારણ
- ૧૭ ચક્રધરને વરદાન
- ૧૮ વિષધાન
- ૧૯ ચક્રધાન
- ૨૦ વિધનાશ
- ૨૧ ઉમાધુતો સહ નિધાસ
- ૨૨ એકબાદ રૂદ્ર
- ૨૩ સુખાસન
- ૨૪ દમિણ્યાશ્રુતિ રૂપ
- ૨૫ સિત રૂપ

૧૪૦. ભાગવાન્ શ્રી કૃષ્ણ અને તેમનો ઉગરેશ

જોન્ શ્રી કૃષ્ણ રમણીકાંત ચોરી અન મર્ચેદર ।

સસારસાગરે મય્ય મામુદ્ધર અગદ્યરે ॥

ભગવાન શ્રી કૃષ્ણને જન્મ થમુના નટે આવેલી મથુરા નગરીમાં થયો હતો. બાળક તરીકે થયું તેમજે દિવ્ય બળ અને અગમ્ય પ્રભાવ થયા. પ્રગગોએ બનાવ્યો હતો, તેમજે થયાં જગતી થગુએ અને પશ્ચી-ઓને પદ કર્યો હતો. ખાસ કરીને, થમુનામાં રહેતા બધાંકર કાળીનાગને વરા કરી તેમજે ખૂબ ખ્યાનિ મેગવી હતી. તેમની બરીનો નાદ સાંભળી સર્વ કાર્થ તેમના તરફ વનમાં દોડી જતાં અને ત્યાં પ્રેમ અને આનંદ જવાઈ જતો. તેમજે ગોકુળમાં ગોપ-ગોપીઓ માટે જંદાવનની કુળેમાં થઈ રમતો અને ઉગાળીઓ કરી હતી. આવથયુ હોડી ઉમરે આવતાં તેમજે આ અધી લીલા હોડી દીધી અને તેઓ મદાન રાજનીતિન બની ગયા. તે મદાન શક્તિગાળી સાત્તક બન્યા.

સાંદીપનિ ઝાંડિના પવિત્ર વ્યાજમમાં તેમના લાઈ બદરામ માથે રહી તેઓ થર્મ, વિજ્ઞાન, રાજનીતિ તથા શસ્ત્રવિદ્યા વગેરે શીખ્યા. તે વખતે ભારતમાં જે આવદિગહે થઈ રહ્યા હતા તે તેમજે સમાધ્યા. તેમજે હંસ અને જરાસંધને માર્યા અને શાંતિ તથા વ્યવસ્થાની સ્થાપના કરી.

ભગવાન કૃષ્ણ થઈ ઉચ્ચ કોટિના રાજનીતિન પુરુષ હતા. તે મુદારક હતા, યોગી હતા, જાની હતા, તે વળેલી મુદામાં પ્રવીણ હતા, તેથી તે ગોપીઓ વચ્ચે રહેતા જ્યાં બાલકાવધારી કહેવાતા. તેમનો ગોપીઓ તરફનો પ્રેમ દિવ્ય પ્રેમ હતો, લૌતિક નહિ. ૧૨ વર્ષના બાળકમાં થી રીતે કામવાસના સંભરી ચકે ? તે હમેતાં પોતે નિર્ગુણ થકનો અવતાર છે એમ કહે છે. તેમનું મન તથા સરીઃ પરથકના સાધન તરીકે ગણેલાં છે. પ્રકૃતિના વિલાસના એ સદી છે.

ભગવાન શ્રી કૃષ્ણને સૌ કોઈ ‘બસીવાલા’ કહે છે. બ્યારે તે બસી બંધવતા ત્યારે તેના નાઈથી ગોપીઓને (દેવતાઓના અવતારોને) જાણે દિવ્ય સંદેશો મળતો. એ રૂકત લૌતિક સંગીત નહોતું.

વિનય એ ભગવાન દુષ્ટનો પીઠ-પર કે એ સમિતાળી મત્ર છે તેના ઉચ્ચારથી મનોમુનિમા જન્મ મોક્ષ ઉપાન્યાય છે અને મનુષ્યનો નાગરી સ્વભાવ પગાડી જાય છે. મનને જે સી રીતેના પ્રાપ્ત થાય ■ ૩ જેથી તેમાં પરિવર્તન, એકાગ્રતા અને અનાવરણ આવે તેનાથી પેનજ અને અતર્કુષ્ણ પ્રતિ થાય છે, જેનાથી વિચારો પર પ્રભુ આવે છે. પરંતુ એ નાનથી કામ જ છે. આપને વિનવી કુ ધુ કે નમ ન્યાયમૂર્તિ સુરેન્દ્ર -ચિત્ર "Garland of Letters" નામનું પુસ્તક. રાઓ અને તેમાં લખેલી જીવનજ્ઞ અને મત્રમાં ગ્રંથેથી શક્તિનો ખ્યાલ આવશે.

શ્રી દુષ્ટનો મનમન આ રહ્યો ગોપાન તાપની ઉપતિવર્તમાં છે જેઓ એકાગ્રતાથી, મુદ્ધભાવથી અને અતર્કુષ્ણ શક્તિથી એ મનના ૧૮ લાખ વર્ષ ૬ રો તેમને અચૂક ભગવાન શ્રી કૃષ્ણના દર્શન થશે એ મનના ૧૮ અક્ષરો છે.

✓ ઓમ્ વિશ્વતઃ કૃષ્ણાય શાન્તિદાય શોભાન સ્વભાવ સ્વાહા ।
આ મનનો પ્રાસ આ પ્રમાણે છે

(મ) ઓમ્ વિશ્વતઃ કૃષ્ણાય શિવમને હૃદયાય નમઃ ।

(વ) શોભિદાય ભૂમ્યામન શિરમ સ્વાગ ।

(ક) શાન્તિન સુવર્તમે શિદાય વશટ

(ઙ) વલધાય વદ્યમન કલેચાય હુમ્ ।

(ઃ) સ્વાહા ભગવાયન અગ્રાય પટ ।

"ઓમ્ નમો ભગવતે વામુદાય" એ ભગવાન દુષ્ટનો બારા દારી મન કે કુરે આ મનનો જા કરી ભગવાનના દર્શન કર્યો દત્તા એ મનના ૧૦ વાખ વર્ષ કરી શ્રીમો પગુ એ મનનો જા કરી રી છે.

ભગવાન કૃષ્ણનાં દર્શન કરવા માટે તમારે વૃંદાવનમાં જવાની જરૂર નથી, તમારું હૃદય એ જ માયું વૃંદાવન છે, તમારા હૃદય-વૃંદાવનમાં તેની શોધ કરો. રુકિમણી અને રાધા એ ભગવાન કૃષ્ણની એ શક્તિઓ છે. (દ્વિતી શક્તિ અને જ્ઞાનશક્તિ). અર્જુન એ શ્રવ છે, કુરુક્ષેત્ર એ અદરની સંઘ્રમભૂમિ છે. ખરું મુદ્દ તો વિષયસંસ્કારો, વિષયવૃત્તિઓ અને સ્વભાવ સાથે છે. દ્રોપદી મન છે. પાંડવો દહિયો છે, ગોપીઓ નારીઓ છે ગોપીઓ સાથેનું રમણ એટલે લિન્ન લિન્ન નારીઓના સંયમયો મેળવેલું આત્મસુખ. આ આખા-લિન્ન અર્થ છે.

જેમ અન્યારે પણ ભગવાન દત્તત્રેય તેમના મુદ્દમ શરીરથી ગિરનારમાં ફરે છે અને કદિ તેમના સાચા ભક્તોને દર્શન આપે છે; જેમ નામદેવ અન્યારે પણ મુદ્દમ શરીરે પૂના પાસે આગ્રહીમાં ફરે છે, અને સાચા ભક્તોને દર્શન દે છે તેજ પ્રમાણે ભગવાન શ્રી કૃષ્ણ પણ ફળુ વૃંદાવનમાં ફરે છે અને સાચા ભક્તોને દર્શન આપે છે.

શ્રી ભગવદ્ગીતામાં ભગવાન શ્રી કૃષ્ણનો ઉપદેશ સમાયેલો છે, સતત પરિશીયન માટે એ અદ્ભુત ગ્રંથ છે સાધકોએ તેનું નિત્ય અધ્યયન કરવું ક્લેર્ષ્ય છે. તેના પ્રથમ ૭ અધ્યાયો કર્મયોગ પર છે અને તત્ત્વ ત્વમ્ મમિ એ મહાવાક્યના તત્ત્વ શબ્દનાં ઘોતક છે ખીન ૭ અધ્યાયો ભકિતમાર્ગ વિશે છે અને ત્વમ્ પદના ઘોતક છે. છેલ્લા ૭ અધ્યાયો જ્ઞાનયોગના છે અને તે મમિ પદના ઘોતક છે.

ભગવદ્ગીતાના ૧૨ મા અધ્યાયમાં નીચે પ્રમાણે ભગવાનના ઉપદેશનો સાર આવેલો છે:

“તું મારામાં જ મન ધારણ કર અને મારામાં શુદ્ધિ પરાય એ પછી તું મારામાં જ રહીશ એમાં સંશય નથી. હે ધનંજય, જો તું મારામાં ચિત્તને સ્થિર કરવા સમર્થ ન હોય તો અબ્બાસ-ગોગ તડે

અને પામવાની ઇચ્છા ૩૦ વર્ષી, અભ્યાસમાં પણ જો તું અમમથ
 દેવ તો મારા માટે કર્મ કરવા તથા આ મારે અર્થ કર્મ કરતો પણ
 ૥ સિદ્ધિ પામીશ તે કરવાને પણ તું અસમ્મત દેવ તો મારા (માર્ગ
 કર્મ) યોગનો આશ્રય કરી વન કરેલા વિતરાણો થઈ મારું કર્મફળ
 નો ત્યાગ કર, તું કર્મ કર, પણ ફક્તની ઇચ્છા નાખ્યા મિત્રાણ પ્રભુ
 ભક્તિથી કર્મ કર" આ અસહ્ય છે ? ભગવાન કહે છે—' ના ' એક
 દાખલો આપી ભગવાનનું વચન સમજાવું છું. યુદ્ધમાં નૈનિકા પરમાર
 લડે છે તેઓ મારે છે અને મરે છે, પણ તે પોતાના મનથી નહિ
 તેઓ પોતાના સેનાપતિના હુકમ પ્રમાણે જ મરે છે તેઓ શું કરે છે
 તેની તેમને પોતાને જ ખબર નથી. તેઓ આમજ પમે છે, ગાળાઓ
 છોડે છે, પણ તે બધું શા માટે છે એ તેઓ જાણતા નથી. તેઓ
 સેનાપતિના હાથમાં પૂનગા જેવા છે તેમને જેવા હુકમ મળે તેવું
 કરવા તે તૈયાર છે તેમણે જીવન, તેમની વસ્તુઓ તેમની ઇચ્છાઓ
 એ બધું સેનાપતિના હાથમાં છે સેનાપતિની આજ્ઞા પાળવી એ જ
 તેમનું કર્તવ્ય છે, અને તે આજ્ઞા પાડવામાં તેઓ મારે છે અને
 મરે છે મારવામાં પણ કોઈ વાર તેમના સમાવેશવારે હોય. તેઓ
 એવું જ સમજે છે કે તેમના સેનાપતિના હુકમથી તેઓ જે કોઈ કરે
 છે તે તેમને માટે, દેશ માટે અને જે કારણ માટે તેમને લડવું પડે
 છે તે બધાના હિતમાં જ હશે તેમણે મન, ખત કરશું અને બધું જ
 સેનાપતિના હાથમાં મૂક્યું છે આ દાખલા પરથી સમજાવે કે ફક્તની
 ઇચ્છા રિના કામ કરવું એ અસમ્મત નથી જ્યારે ખીમ પર સપૂર્ણ
 શ્રદ્ધા રમે ત્યારે જ એ સમ્મત બને છે જો હું જાણ કે મારા કમોની
 જવાબદારી મારે સિર નથી જો હું જાણું કે મારે માથે એ સેનાપતિ
 ૥ જેના હુકમને તામે થઈ હું કરું છું અને જે મારા કમો માટે
 જવાબદાર છે, જો હું જાણું કે મારે મારા માટે વિચારવાનું ૥ જ
 નહિ, પરંતુ મારા હિતનું જ વિચારનાર મારે માથે કાલક છે—તો

અરેખર ઓઈ પનુ નનની ચિતા રાખ્યા સિવાય હુ મારુ કામ કર્યો
જ નહીં એ ગિયતિમા ફાળી ઈતિ રાખ્યા સિવાય હુ મારુ કામ કરુ.

ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ એના કે તમે પ્રભુના હાથની પૂજણ બની જાઓ
તે મનુષ્યને કહે છે કે તું નૈનિક છે, ઈચ્છા તારો મેનાપતિ છે અને
તારા કર્મો એ ઈચ્છાના મુજબની તારી ફરજ છે તે કહે છે કે તમે
જે કંઈ કરો તે ઈચ્છાનુ કામ છે એમ શ્રદ્ધા રાખીને કરો

सर्वधर्मान् परित्यज्य मामेकं शरणं व्रज ।

અહ રજા સર્વધર્મો મોહવિષ્ણુવિ મા શુચ ॥

“ સર્વ ધર્મો છોડી તું મારા એના શરણે આવ હુ તને સર્વ
પાપોથી મુક્ત કરીશ તું મોક ન કર ”

અતમ, હુ ૧૮ મા અધ્યાયનો છે,નો ૨૧૦ ક હાથી આ લેખ
પુરા કરીશ

यत्र योगेश्वर कृष्णाय नमः
तत्र धर्मो जयते ॥

જય યોગેશ્વર કૃષ્ણાય નમઃ
તત્ત્વ ધર્મો જયતે ॥

“ જ્યાં યોગેશ્વર શ્રીકૃષ્ણ છે અને જ્યાં ધનુર્ધારી અર્જુન છે,
ત્યાં સદ્ધર્મ, વિજય, એશ્વર્ય અને અવિચલ નીતિ છે, એવો મારો મત છે ”

૧૫. સંકીર્તનની અળવળ

હાન, પ્રેમ અને શ્રદ્ધાથી ભગવાનનું નામ ગાયુ એને કીર્તન
કહે છે ધણા નોકો એક જ સ્થળે સાથે એસીને ભગવાનનું નામ ગાય
તેને સંકીર્તન કહે છે સંકીર્તનમા હામોનિયમ, વાચોતિન, ચગા,
મદગ રગેર સાજ પણ હામ છે કિન્ની નોકો પિયાનો સાથે દેવજોના
ગાય છે એ પણ સંકીર્તન જ છે જે નરધા ભક્તિનો ઉદ્દેશ્ય કરેનો
છે, તેમા ‘કીર્તન’ પણ એક પ્રકાર છે એના કીર્તનથી જ પ્રભુનો

સાક્ષાત્કાર થઈ શકે છે. અને આ સદગી રીત છે. શ્રી ગુણગમ, શ્રી ગમગ્રમાન, શ્રી ગૌરાંગ, એમણે કીર્તનથી જ ભગવાનનો અધ્યાત્મિક કર્પો દત્તો.

શ્રી ગોગંગના સમયમાં આ સંકીર્તનની ચળવળ પુનઃક્રમિત થઈ હતી તે પાછળથી કેટલાક કાંઈકેકાને કીધે મન પડી હતી. પણ હાલમાં સમય બદલાતા ઉત્તરપ્રદેશ, બંગાળ, મદ્યાનપ્ર, મગસ અને પશ્ચિમમાં આ ચળવળે આડું જોર પકડ્યું છે. અયોધ્યાના વિખ્યાત રૂપકાવચ્છતી મડળી ઉત્તર પ્રદેશ અને બિહારમાં ફેફફેલાણે સંકીર્તનો કરે છે. ઉત્તર વૃદ્ધવનના શ્રી કૃષ્ણમેશ, જેમને મી નિઝાન પણ કહે છે, તે મદ્યાન ભક્ત અને સંકીર્તનકાર છે. તેમને આ ચળવળમાં ખૂબ રસ છે. તે કૃષ્ણમેશમાં મન બની ગાય છે અને નૃત્ય કરે છે. તે દિન્દીમાં બાપજો આપે છે અને દલે સરકૃતતા વિદ્વાન બન્યા છે. જ્યારે બાપા અંગ્રેજ ગૃહસ્થ સંકીર્તનમાં આટલો બધો રમ લે છે ત્યારે અપરણા દિદુભાઈએ સુરત બની ઘેર હાથા કરે છે, એ ચરમની વાત ■ ।

શ્રી દશિબાબાજી પણ એક સુવિખ્યાત ભક્ત છે. તેઓ ઉત્તર-પ્રદેશમાં ભંડામાં રહે છે તેઓ ગૌરાંગ સંપ્રદાયના કૃષ્ણભક્ત છે. તેમણે અધીગદ, રિહી અને અન્ય ગ્રામે સંકીર્તનને પ્રચાર કર્યો છે. હમરુદ્ ગંગામાં પૂર આવેલું તે વખતે તેમણે ગંગાનારે છ માસ લાખે બંધ બાંધીને કેટલાય ગામડાંને પૂરમાં ધોવાઈ જતા બચાવી ખૂબ લોકમેરા કરી છે. આ ઉદાર કામ માટે તેમણે છ સાપ્ત રૂપિયા ઉપરાંતના દાના તેમને ભંડવાના તરીકે લોકો આજમે છે. તેઓ મદિનાઓ મુધી અખંડ કીર્તન કરે છે તેમણે રિહી, અધીગદ, શુવંદશહેર વગેરે સ્થળોમાં કીર્તન ઉત્સવો કર્યા છે.

‘ જ્યાં જ્યાં તેમના ધાર્મિક ઉત્સવો હોય છે ત્યાં ત્યાં સુવિખ્યાત

ઉડીયાળામાંથી પણ આયે જાય છે. ત્યાં રાસલીલા અને કથાઓ કરવામાં આવે છે. અત્યારે તેઓ ભંડમાં એકરર્ષનું આપું સંકીર્તન કરવાના છે. તેઓ પંચમળા છે. તેઓ નંદકની કોલેજમાં અભ્યાસ કરતા હતા ત્યારે તેમને વેરાગ્ય આવ્યો, ત્યારથી તેમણે અભ્યાસ અને સંચારનો ત્યાગ કર્યો, તેઓ એક ક્ષણનો પણ દુરુપયોગ કરતા નથી પણ દર્શનાં કથા અને સંકીર્તનમાં રમ્યાપમ્યા રહે છે.

શ્રી સ્વામી એકરમાનંદજી પણ એવા એક ભક્ત છે. તે કાનપુરમાં રહે છે. કાનપુર અને કુશાભામાં તેમના આશ્રમો છે. ત્યાં તેમણે “દેવી સંપદમળા” સ્થાપું છે. તે એક પરિત્ર, ઉદાર, નમ્ર, અને પ્રેમાળ આત્મા છે. જો કે અત્યારે તેમની ઉંમર ૭૫ વર્ષની છે. જતા પણ તેઓ પ્રણય આર કથાકે લેખા ગદીને બાળ્યાન આપી રહ્યા છે. તે ભક્ત-રાની છે. તે સંકીર્તનના ઉપાસક છે. સંકીર્તનની ચાલવાને તેઓ ધાતું સમર્થન આપે છે. તેમનાં ભાષણો લોકો પર મારી અસર કરે છે. તેમના શિષ્યો શ્રી ભગવાનંદજી શ્રી નારદાનંદજી અને શ્રી શુકદેવાનંદજી તેમના ધાર્મિક વિચારો ને આદર્શોનો પ્રચાર કરે છે.

આ ક્ષેત્રમાં એક બીજી મહત્ત્વની વ્યક્તિ તે રંગવનના બિન્દુજી રામી છે. તેઓ સારા કથાકાર, સંગીતપ્રણય, લાખકોમ્પોઝર, વાગ્ગી-વિશારદ કવિ છે તેમણે આતિથર, ગમી, સાગર, જન્મ પગેરે યજ્ઞોએ સંકીર્તનનો સારો પ્રચાર કર્યો છે. તે સારા વિદ્વાન અને સંગીત-વિશારદ છે. બીજા કીર્તનાચાર્ય શ્રી સ્વામી રામાનંદ સગ્ગરની છે જે લયવાપુર, મીનાપુર, મખમીપુર ત્રણેય યજ્ઞોએ સંકીર્તનનો પ્રચાર કરે છે.

અત્યારે ‘જ્યોત્સુ’ માસિકના તંત્રી શ્રી હનુમાનપ્રસાદ પોદ્દાર એક વર્ષ માટે ગોરખપુરમાં અમુક સંકીર્તન મહોત્સવ કરે છે. શ્રી

જ્યદવાય ગોવેન્દ્ર એક બીજા લક્ષણ છે જેમણે આખા મારવાડી સમાજને ભક્તિનો રંગ લગાડ્યો છે તે એકાદલી અને પૂર્ણિમાને દિવસે મહાતર્પન ગમે છે શ્રી પોદારજી અને જ્યદવાયજી, ગોરખપુત્રના સંકીર્તન મહાત્મ્યના પથાના સ્તભો છે ગીતા પ્રેસ દ્વારા તેઓ સંકીર્તન ભક્તિનો સદેશોને બધે ફીક ફીક પહોંચાડે છે આ સંબંધમાં મારે જણાવવું જોઈએ કે મેઝુથી “સ્વર્ધર્મ” અને “સંકીર્તન” નામના બે માસિકો પ્રકટ થાય છે

અ દોશી ઈન્ડર મિડિયેટ કોવેન્ચના પ્રાધ્યાપક શ્રી ગગારાજી શીનજી સંકીર્તન ભક્તિના પ્રચાર માટે ખૂબ પ્રયત્ન કરે છે તે આ ક્ષેત્રમાં સાગર ઉસની કાર્યકર છે તેમજે મેરઠ, રાવળપિંડી વગેરે સ્થળોએ સારી જાગૃતિ આણી છે શ્રી પ્રભુદાસ જ્ઞાનચારીએ ગ્રંથીમાં એક વર્ષ સુધી અખંડ કીર્તન અપાવ્યું હતું. એ પણ આ ક્ષેત્રમાં મહત્ત્વની ભૂમિકા છે

લાહોરમાં ૧૨ સંકીર્તન સભાઓ છે ઉત્તર પ્રદેશ, પંજાબમાં બીજાં કેટલાક સંકીર્તન મંડલો પણ ઊભાં થાય છે મેરઠના “સંકીર્તન” માસિકના અધ્યક્ષપદ તંત્રી અને નિવૃત્ત વર્ણવ શ્રી દુર્ગાપ્રસાદ પણ આ બાબતમાં ખૂબ પ્રયત્ન કરે છે પંડિત રામદાસજીને તો લખિમપુર-ખેરીના સંકીર્તન મંડળના આત્મા કમીએ તો પણ ચાલે બાહોગની સંકીર્તન સભાના અગ્રણી લાલા ચેતુરામજી, શ્રી ભગવતરામજી, જમ્મુના ડો. પરશુરામ, તથા અબાલા કેમ્પના શ્રી કર્મચંદ ભગત પણ આ વિશામાં સાગર કામ કરે છે

આ દલિયુગમાં સંકીર્તન એ સ્વચ્છ સાક્ષાત્કારનો સારામાં સારો અને સારો તથા નોકળા માર્ગ છે જ્યાં સંકીર્તન થાય છે ત્યાં નારદાદિ મુનિઓ અને ઋષિઓ, નિત્ય સિદ્ધો, શ્રી હનુમાન, શ્રીકૃષ્ણ અને

આરામ હાજર હોય છે. તેથી આ સંકીર્તન જ્યોત મંદ ન પડે પણ હમેશાં જગમગતી રહે તેની કાળજી સખતી જોઈએ. કાર્યકરોએ જોવું જોઈએ કે ગામડામાં અને શહેરોમાં મહોત્સવે મહોત્સવે અને ઘરે ઘરે સંકીર્તન થાય છે કે નહિ. ગામડામાં પ્રચાર કરવાની જરૂર છે. શહેર કરતાં ગામડાના લોકો વિશેષ ભક્તિમાનવાળા હોય છે. નિર્દોષ ગ્રામજનોમાં વિશેષ પવિત્રતા, સાદાઈ અને મદદ જોવામાં આવશે. દલુ, નવીન મસ્જીદ, લુધ્યાઈ અને ફેશનેનો ત્યાં પગપેસારો થયો નથી. પંખા અને ઉત્તર પ્રદેશની બહેનો આમાં સારો રમ લે છે. ફેશનો અને વિદ્યાર્થિને બાંહે ધીમે ધીમે ભક્તિ આવતી જાય છે.

આ મંજુષમાં સન્યાસીઓ અને ગૃહસ્થોનાં કેટલાક શુભ નામો જણાવવાની મને ધરુણ હજી થાય છે : સ્વામી કૃષ્ણાનંદજી (સખી બાવ), સ્વામી ચોગાનંદજી (સખતી), સ્વામી આત્માનંદજી, સ્વામી સ્વરૂપાનંદજી, સ્વામી મહેશ્વરાનંદજી જેવા સન્યાસીઓ શ્રી બાલમુકુંદજી, શ્રી નાગરજી ભક્ત શ્રી હોકાર મહેદ્રપાવસિંહજી, પંડિત રાધારમણ, શ્રી પીનાબગદવાય સક્તેના, શ્રીકૃષ્ણ સ્વરૂપ ભટનાગર જેવા ગૃહસ્થીઓ માથે જે મદકારથી આ કાર્ય કરે છે તે જોઈને પ્રાચીન ઉપનિષદોના દિવ્યોની યાદ આવે છે આ બધા સન્યાસીઓ અને ગૃહસ્થીઓ ખૂબ ભણેલા અને સરકારી માણ્યો છો એ ખાસ ખ્યાનમાં રાખવા જોઈએ. ખરેખર, સંકીર્તન દાવાનગની માફક ચોતરફ ફેલાય છે અને તે મહાન સનયુગને ખેંચી લાવશે. દરિયા નામનો જળ હો ! સંકીર્તનકારોને ધન્ય હો ! આ દેશમાં ભક્તિનો પ્રચાર કરનારાઓનો જળ હો !

સંઘની આપર્યકતા

એક અખિલ ભારતીય સંકીર્તન સંઘની ખાસ જરૂર છે. આને

માટે ઉત્તર પ્રદેશમાં ખૂબ માગણી છે વિચાર તો સામે છે પણ તે ફેરી રીતે અમલમાં આવે અને બચકારુ બને એ એ પ્રશ્ન છે સકીર્તનના કામમાં ધણા ઉદાર નેતાઓની જરૂર છે તે ઉપરાંત વ્યવસ્થા સંકળિતની જરૂર છે તો જ આવો સબ ઈલો થઈ શકે યાદ રાખો કે ન્યા સુધી એ ના માટે લલનારી જુદી જુદી કોમો છે, ન્યા સુધી લોકોમાં દેશ અભિમાન, ગુરુપણ નીચતા, નામ અને મીતિની ઝિંજીરા ત્યા સુધી અખીન ભારતીય સંઘની રાકવતા નથી એ વિચાર લવામાં રહેશે. સકીર્તનના નેતાઓમાં પ્રામાણિક મતભેદ બને હોય, પરંતુ તેમના હૃદય શુદ્ધ પ્રેમના તાંતરે બધાએલા હોવા જોઈએ સંઘના સભ્યોમાં વિખવાદ અને કનક દ્વર રાખવા માટે એવી મુશ્કેલી કરુ છું કે પ્રમુખ અને મંત્રી એ નામો કાઢી નાખી તેમને મદને અનુક્રમે 'દરિદ્રાસ' અને 'કૃષ્ણદાસ' નામો મૂકવા તેમ જ પૈસાનો ફાળો બીવકુલ ઉચરાવવો જ નહિ.

સકીર્તનના વિકાસ અને પ્રચાર માટે હું થોડીક સૂચનાઓ આપુ છું નેકો સંસ્થાનના બે ત્રણ દિવસ સકીર્તન ખૂબ ઉત્સાહથી કરે છે, પણ પાઞ્જથી મહં પડી મુસ્લ જતી જાય છે આ જૂન છે જે ઉત્સાહ આરભમાં હોય છે તે જ આખી છુટ્ટી પર્વત કાયમ રાખવો જોઈએ જેમ આપણે ખોરાક પાપુરી એક દિવસ પાન બંધ કરી શકતા નથી તેમ સકીર્તન એ ભૌતિક માનસિક તેમજ આધ્યાત્મિક ખોરાક છે આપણે મંત્રીન પર છવી રાખીએ

દમણા દમણા સકીર્તનની નગરમાં ખૂબ વેગ આવે છે એ આપના ખ્યાતના દસે ઉત્તર પ્રદેશ પંજમ, અધ્યયન મંડલ અને બંગાળના ધણા બાંગ્લામાં ધણી મડગીઓ લખી થઈ છે ધણા અંગ્રેજી ભણેલા માણસો, નાસ્તિકો અને સ્ત્રીઓ પણ દાધર્મી કીરતાધ

અને ચંગા લઈને ખૂબ ઉત્સાહથી કીર્તન કરે છે. જુલંદસહર, બધા (બદાયુન), ગ્વાલિયર, રસદી, લાહોર, ઇટાવા અને બીજાં ગામોમાં ઘણા સંકીર્તન ઉત્સવો પણ ઉજવાયા. તમને જાણીને આનંદ થશે કે હાલમાં લાહોરમાં આદિ હજરથી વધુ સ્ત્રીઓ ઉત્સાહપૂર્વક કીર્તન કરે છે. આ ઉપરથી એમ લાગે છે કે થોડા સમયમાં એક મહાન અવતાર થવો જોઈએ. તેના આગમન માટે સંકીર્તન ઉત્સવોએ શ્રમિકા તૈયાર કરી છે.

જે સંકીર્તન ચળવળનો સારો વિકાસ કરવો હોય તે ભારતની બધી સંકીર્તન સભાઓનો એક મહાસંઘ થવાની ખાસ જરૂર છે. સારી બ્યવસ્થાવાળો આવો સંઘ આવશ્યક છે. પરંતુ, આવી કેટલીક સભાઓ આંતરક્રમક અને બેઠાવાને લીધે પડી ભાગે છે. અન્યારની બધી સંકીર્તન સભાઓમાં સારો સંપ હોવો જોઈએ. એક સ્થળે તેલું મુખ્ય કેન્દ્ર રહે અને બીજા ભારતમાં તેના ગોણુ કેન્દ્રો સ્થપાય. આ બધાં ગોણુ કેન્દ્રો કે સભાઓ મુખ્ય કેન્દ્ર સાથે જોડાયેલા રહે.

સંકીર્તનના વિકાસમાં શુદ્ધ ભાવનાવાળા, દ્રષ્ટી અને વ્યવસ્થા માણુનો ઘણા વિંનો ગોલાં કરે છે, તેઓ પરસ્પરમાં કપદ અને પક્ષાપક્ષી કરે છે. કેટલીક સભાઓ અસાચીસીમાં વિરોધી પક્ષ તરફથી જીની કરવામાં આવે છે. આ કીલ નથી. દરેક મહાત્માને મંત્રી શુદ્ધિશાળી અને મજબૂત હોવો જોઈએ તેણે સૌને પ્રેમથી સાંભળી લેવા જોઈએ. કીર્તન સભા એ કોઈની અગત માગકીની નથી.

જ્યાં સ્વાર્થરૂચિ હોય, ત્યાં કીર્તિનો લોભ હોય ત્યાં સંકીર્તન રુક્ય નથી. એ તો ધંધો જ થયો કહેવાય. એ વેપારી પેઠી બની જાય. જે બદારથી ભકિતનો ડાળ કરી અંદરથી વ્યર્થ સાધવાની ઇચ્છા રાખે છે તેમનાથી ભગવાન જોળનો દૂર છે. ધર્મનો કાંઈ

વેપાર હોતો હ ૧૧ સંકીર્તન સમાના મત્રીએ નામની આશા છોડી
 દેવી જોઈએ કેવળ બામણી પર આત્મીને ભક્તિનુ પ્રદાન કરે છે
 એ અરેખા પિછાળવા નાવક છે

સંન્યાસીઓ અને અન્ય સંકીર્તન પ્રયા કેા જોએા વ્યાસપીઠ
 પર સંકીર્તન સ્થાની તથા તેનો બહેાઓ પ્રચાર કરવાની ઈચ્છા
 રાખે ॥ તેમજો પ્રથમ પોતાની જાનને કેળવવી જોઈએ તેમની પોતાની
 કેળવણી મળી હોવી જોઈએ તો જ તેઓ જનદેર પ્રગ્ન પર સારી
 છાપ પાડી શકેા ગૌરવ પ્રભુ એમ જ જરૂર એમની પોતાની સારી
 બ્યવસ્થિત મડળી હતી તેઓ મડળીના સંયોગે પ્રથમ પોતાને ત્યા
 સારી કેળવણી આપના જ્યારે સંકીર્તન થાય ત્યારે સૌનો એક જ
 સ્વર એક જ તાન અને એક જ આનાપ હોવા જોઈએ તો જ ખરે
 આનંદ અને માનસિક ઉન્નતિ મળી શકે કેળવણી મડળી સિવાય
 કોઈ પણ પ્રચાર કાર્ય થઈ શકે નહિ

સંકીર્તનમાં પદ સવશક્તિ કલ્પે યુગ એ સિદ્ધાંત લાગૂ
 પડે છે સંકીર્તનના બધા આશ્રપદાનાઓ આચાર્યો સંન્યાસીઓ જેમને
 સંકીર્તનમાં ખૂબ રસ છે તમજો એકચિત્ત થઈ જાય અને ઉદારનાથી
 કામ કરવું જોઈએ અને તો જ અદ્ભુત મારી છાપ પાડી શકાય
 તેમજો એક સ્થળે બેઠા થઈ ને ત્રણ માસ સુધી સંકીર્તન ઉત્સવ
 કરવો જોઈએ આથી લોકોને રોજ ૩૩ સંકીર્તન સ્થાની ટેર પડશે
 ત્રણ આઠ વિવસના ઉત્સવથી વેકે પર જીડી છાપ પાડી નથી

સંકીર્તનના લાભ

ભગવાને નારદજીને કહ્યું છે કે—

હે નારદ હું ચૈકુદમા કે ચોખીઓનાં હૃદયમાં રહેતો નથી,

પણ મારા ભક્તો જ્યાં મારું નામ સંકીર્તન કરે છે ત્યાં હું રહું છું.”

તે કોઈ પણ માણસ હૃદયના લાવ અને પ્રેમથી સંકીર્તન કરે તો માનવાન અને પશુપક્ષીઓ પર પણ તેની અસર થાય છે તેઓ તેનો જવાબ આપે છે. જ્યાં સંકીર્તન થાય છે ત્યાં વ્રાધિઓ અને સિંહો આવીને બેઠે છે. મંડપની આજુબાજુ મનનવસિત પ્રદીપો તમે જોઈ શકો છો.

મધુર સંગીત માણસના જાનતંત્રુઓને ચાંત કરે છે. અમેરિકામાં કાકટરો સંગીતની મદદથી રોગો મટાડે છે. શૈક્ષણીકરે કહ્યું છે કે—“જે મનુષ્યના અંતરમાં સંગીત નથી અથવા જે સંગીત સાંભળી ડોહતો નથી તે કાવાકાવા, રાજદ્રોહ અને લૂંટ કરવા માટે લાયક છે. તેના હૃદયની તંત્રી અધારી રાત જેવી કાળી છે, તેની લાગણીઓ પથ્થર જેવી છે આવા માણસનો વિશ્વાસ કરશો નહિ.”

વેદાન્ત અને જ્ઞાન બધું જ થોડા માણસો સમજી શકે સંકીર્તન ભક્તિ તો લગભગ બધા જ કરી શકે અત્યંત છુદ્ધિશાળી માણસો પણ મંકીર્તનથી કામદો ઉધારી શકે છે. નિદિધ્યામનથી તેમના મન ઉન્નત થશે, અને તેમનાં વિશ્લેષ દૂર થશે.

અખંડ કીર્તન કરતા વિશેષ મોટા કોઈ યજ્ઞ નથી એમાં કાંઈ ખાસ ખર્ચ થતો નથી જ્યારે તમને કુરસદ મળે ત્યારે ચોરીસ કલાકનું અખંડ સંકીર્તન કરો. દરેક બબ્બે કલાકે માણસો બદલો જે લોકો સંકીર્તનમાં સામેલ થાય તેમણે પોતાના હાથે પીયેલા વસ્ત્રો પહેરવા જોઈએ અને દૂધ અથવા ફળનો આહાર કરવો જોઈએ તેમણે કાક બ્રહ્મચર્ય પાળવું જોઈએ, અને જ્યાં આ યજ્ઞ થતો હોય ત્યાં ઉગાડે ખો જવું જોઈએ. જે બની શકે તો કીર્તન એક

સપ્તાહ સુધી ચનાવણુ જોઈએ જોઈતુ વિશેષ નેમ્લો વિગત વાઝ.
 ઝાસીમા એમ આખા વર્ષ સુધી અખડ કીર્તન થયુ હતુ લખિમપુર
 ખેરીમા ૫ રામવસંતએ નજુ મર્તિના સુધી અખડ કીર્તન થ્યું
 હતું તમારે પણ તેમ કરવુ જોઈએ. યાદ નાખો કે અખ કીર્તનથી
 મન ખૂન પવિત્ર થાય છે અને તે ઉપગમ બીજા ધર્મના લાભ થાય
 છે નજુ દિવસના ઉત્સવથી મયમગી હાપ પ ની નથી અમાધિ
 પ્રાપ્ત થવા માટે અખડ કીર્તન એ મહાન સાધન છે તમારે તમારા
 ધર્મમા પ્રભાત કીર્તન અને રાત્રિકીર્તન રાજ રાખવા જોઈએ

કેન્સીક વાર આપણને ગુચરાહા હરેતો પ્રશ્ન થાય છે કે શુ
 જ્ઞાન અને ભક્તિ પરસ્પર વિરોધી છે કે નહીં તેના ઉત્તરમા ના
 કહું છુ વસ્તુત એ જાને પરસ્પર મદાયક અને ઉપગમ કે ભક્તિ એ
 જ્ઞાનની વિરોધી નથી જ જાને એક જ રોષ તરફ જાય છે જ્ઞાન
 ભક્તિને સુદ કરે જ જાની એ ખરખરો સમગ્ર ભક્ત છે કે
 રે કે વૈષ્ણવ છે શાકન છે તેના હૃદયમા સર્વ દેવોનો સમાવેશ
 થાય છે

માછીમાર એમ માછની પકડવા માટે કેની કાગજ અને એમ
 અનાથી અકોડીના તરફ ધ્યાન ખેંચે છે. ૧૧ SC પરીખા પામ
 થવા માટે વિદ્યાર્થી કેના ઉતાવળી અર્થાત મહેનત કરે છે. રાત્રે
 બે નામે ટૂંક પકડની હોય તો જીવન કમલો જાગૃત રહે છે. જીવન
 દેવન પર સુવાકોર હોય ત્યારે ૧૦૨ કે નો ચાનાક ને જાળવવાળો
 હોય છે. અવાવતમા સુન્દરો અવાવતી વખતે વકીન કે નો અવાક
 રહે છે. ત્યારે સમુખા ચક્રાત્ નામ ત્યારે વડાણનો કેળન કેનો
 મધો હોરિયાર બની જાય છે. તે જ પ્રમાણે સમીર્તન ભક્તિચોગના
 સાગ કળ તમારે આખવા હોય તો તમારે પણ કાળજીપૂર્વક અમ
 લેવા જોઈએ

સવારમાં ૪ વાગે ઘરમાં અગર એક નિયત જગ્યાએ પ્રભાત કીર્તન કરો, મોહોદ્યાઓમાં ફરી પ્રજાગરો કીર્તન કરો. અખંડ કીર્તન કરો નગર કીર્તન કરો દરેક મોહોદ્યામાં દરિકીર્તનની મંડળી સ્થાપો.

બાળકોને કીર્તન કરતાં શીખવો. દર વર્ષે ઉત્સવ કરો. સ્ત્રીઓને ઉત્સાહપૂર્વક સંકીર્તન કરવા દો. સ્ત્રીઓ એ ધર્મની કરોડરખુ છે. આપણી બહેનોની ભક્તિથી જ આપણો ધર્મ ટકી રહ્યો છે. જો તેમનામાં પ્રેરણા આવે તો આખી દુનિયાને પ્રેરણા મળશે. સંકીર્તન ભક્તિનો ખૂબ પ્રચાર કરો. કેક ઘરમાં પેકું જનાવો.

પ્રભુ પ્રીત્યર્થે જ કર્મ કરો. તેની સેવામાં તત્પર રહો. ઇદ્રિયોનો અને મનનો સંયમ કરી કર્મ કરો. પ્રભુના અનન્ય ભક્ત બનો. બધું જ પ્રભુને અર્પણ કરો દેશ મેવા એ પ્રભુની પાદ સેવા છે. ભાવપૂર્વક પ્રભુને સાબરંગ પ્રણામ કરો. લગરાન અફશુને જ તમારું સર્વસ્વ માનો તેના ચરણારવિંદનો આશ્રય લે. સનત તેનું જ સ્મરણ કરો, જો જ તમને સંપૂર્ણ મુક્તિ આપશે.

તો મિત્રો, હવે જાગો, જાગો, અને કમર કસો. તમારી સાધના વધારો. સત્યવાદી અને પ્રમાણિક થાઓ. તમારો પ્રગતિમાં ચિલ્લ થાય તો ચિતા કરશો નહિ. તમારે જૂના સંસ્કારો ડર કરી ઇદ્રિયો અને મન સાથે જાલવું પડશે. પ્રભુમાં સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખો ભક્તિના અગ્નિથી સર્વ શકાઓ અને વાસનાઓએ બાળી નાખો.

વેરાગ્યનું બખ્તર સજી 'દરિ બોધ, દરિ બોધ'ની મંડળી સાથે કાળક્રમપૂર્વક અને દ્વિમતથી પ્રધ્યાન કરે માગર્ભા આવતા જાતિ, માન, પદવી, સૌંદર્ય અને યૌવનતા અભિમાનથી કાઢા દૂર કરો. જે માણસ તણ કરતાં વધારે નમ્ર છે, જેનામાં ઝડ કરતાં, પણ વિગેય તિતિક્ષા છે, જે માનની અભિલાષા રાખતો નથી પણ સૌને માન આપે છે -તે જ મનુષ્ય હરિનું નામ લેવાને લાયક છે. જે તમે સાચા કીર્તનકાર થવા માગતા હો, જો તમે જલદીથી.

પ્રભુનો અનુગ્રહ અને તેના દર્શન હજી ના તે હજીની ચાર સાધનાઓ મેળવે.

ઉપરોક્ત પ્રાર્થના કરતા પ્રવરે પૂછે. “હે ભગવાન, જે દાસિ ધો મને હો કે મારે માટે નજીબા એવો દિવસ ખ્યાર આવશે કે ન્યાયે તારો ભક્તિમા અને મળીમાં ગોગમ પ્રભુની માફક મારી આજોમાથી અનુભવી ધાર રહે અને મારા પાશ્વર્યને જે હેતુ છે. જે કૃષ્ણ એમ મોનનાં શરોગુ તેમજ એવુમાનુભવ ભાવ બુદ્ધી પ્રદાતા હની માફક સર્વત્ર પ્રભુને જ જોતા ક્યારે કું જમીન પર આગોરીશ ? જે પ્રેમભૂતિ અને તમારામાં લઈ લો જેથી કું હમેશ માટે તદાનુ બની જાઉં.” હવે એક પ્રભુ નામ ગાઓ—

હરે રામ, હરે રામ, રામ રામ હરે હરે !

હરે કૃષ્ણ, હરે કૃષ્ણ કૃષ્ણ કૃષ્ણ હરે હરે !

તમારા હૃદયના બિજાજીમાંથી પ્રભુ નામ ગાઓ તેનામાં સમાઈ જાઓ તેનામાં સ્થિર થાઓ તેમના રૂપ બની જાઓ આ જન્મમાં જ જીવન્મુક્ત બનો આ મોનેરી ક્ષણ ગ્રાભવના નવિ નહિ તો પછી રત્ન પામે. યાદ રાખો કે પ્રભુના સાક્ષાત્કારમાં વિતબ મળે એમ મરણ છે જે સ્થળે સતીર્તન સમેવન ભરવામાં આવે છે તે સ્થળને ધન્ય હિ ભગવતી મનુષ્યોની ચરણ રમથી એ બુદ્ધિ પવિત્ર થાય છે જે તેજી રાજ સતીર્તન મે છે તેમને ધન્યવાદ થશે જેઓ સદી તર્તન સમેવન ભરે છે તેમને ત્રેવડ ધન્યવાદ થશે જે ભગવ નામનો જ્ય હો ! તેનાથી જ અનંત સુખશાન્તિ મળે. તમારામાં આનંદ સુખ શાન્તિ અને કેવલ સ્થિર થાઓ !

સતીર્તન-સનિ (ધૂર)

૧ ભગે રામ હરિ રામ હરિ રામ, હરિ રામ.

ભને કૃષ્ણ, દરિ કૃષ્ણ, દરિ કૃષ્ણ, દરિ ન્યામ—
 ભને શિવ, દરિ શિવ, દરિ, શિવ દરિ બૃમ
 ભને ગુરુ, દરિ ગુરુ, દરિ ગુરુ, દરિ ઓમ

૨ (કા) જલ્ય શિવ શકર જલ્ય ત્રિપુરારિ
 જલ્ય ગંગાધર જલ્ય મન્નાડિ

(કા) જલ્ય મન્નિધર જલ્ય અમુગારિ
 જલ્ય મનમોદન કુલનિદાત્રી
 જલ્ય આગમધર જલ્ય અમુગારિ
 જલ્ય મનમોદન ગમ મુગારિ

૩ શિવ આગમદાશિવ સાન્નિધ્યગિવ
 સાન્નિધ્ય મદાશિવ આગમદાશિવ દર.

૪ શબો શકર ગૌરીગા
 શિવ સાન્નિધ્યકર ગૌરીયા

૫ શકર શિવ શકર શિવ
 શકર શિવ શકર શિવ દર

૬ દરિ ઓમ ગમ ગમ દરિ ઓમ રામ
 દરિ ઓમ ગમ મીના દરિ ઓમ ગમ
 દરિ ઓમ દરિ ઓમ દરિ ઓમ ગમ
 ગિર ઓમ શિવ ઓમ શિવ ઓમ સ્થામ
 દરિ ઓમ તત્ત્વ અત્ત્વ નત્ત્વ સત્ત્વ ઓમ
 દરિ ઓમ શાંતિ નત્ત્વ સત્ત્વ ઓમ

૭ ગદ્યાકૃષ્ણને, ત્રિલોકનાથને
 વેલ્લુગાન લેવા નીમિષપ્રયાગને

પિતા શુભ, માતા શુભ
બ્રાતા સખા મનુ શુભિન શુભ

૮ નરેશ સચ્ચિદ્—સચ્ચિદ્ વેદેશ

૯ રામ રામ ગમ નામ રામ નામ નામ

૧૦ અચ્યુત દેશવ રામનારાયણમ્
કૃષ્ણમોહનમ્ વાસુદેવ દરિ,
શીધર માધવમ્ જોષિમવ નમ
જનકીનાથક રામચંદ જગે

૧૧ જય સિધારામ જય જય સિધારામ
જય રાધેશ્યામ જય જય રાધેશ્યામ
જય દનુમાન જય જય દનુમાન
અવધનિકારી રીનારામ કમલવિમલ ત્રિયિનાથામ
(જય સિરાનામ)

૧૨ રામ હો કૃષ્ણ હો રાધાકૃષ્ણ હો હો
વેણુગાન લોન નીનમેષસામ કૃષ્ણ હો

૧૬. વૈરાગ્યમાયા

મિત્રો કમિત્વલના આનેશમા આરી વર્ણવે છે કે મુદર પુષ
તિના અધરમાયો મધ જરે છે આ ખરૂં છે ૨ તમે આમ જોઈ શકે
છો ૨ દત્તરાજયો પીતા મોમા દાનના પેદામાયો નીનગનુ ગયાણુ
પરુ ગળામાયો નીનગનો મદિ મ્હ રાગમા જોઃ અને ગાત પર
પથરાની લાગ આ જાણુ મધ અને સુધા છે ૨ છતા કામચાસનાર્થ
અચ્ચૂર બનેને પ્રતુષ આ જાણુ આનંદથી આરોગે છે ૧ આથી બીજુ
શુ ખગત હોઈ શકે ૨ આણુ જૂઠું વર્ણન કરનારાઓ જીવાનેને

જામે માગે' દોરનારા કવિઓ શું તિરસ્કારને પાત્ર નથી ? દિવ્ય અદા-
લત આનો મુકદ્દમે ચલાવશે. અથવા, હું જ ભગવાન દરિના દર-
બારમાં આ દાવો દાખલ કરીશ.

લગ્ન એ શાપ છે, જીવનભરનું કેદખાનું છે. એ મોઢામાં મોઢું
બંધન છે. જે છાલચારી એકવાર સ્વનંત્ર હતો તે પરણ્યા પછી ધૂંસ-
રીમાં જોતરાય ■ અને તેના હાથપગ બધાઈ જાય છે. મો પરિણીત
પુરુષોનો આમ અનુભવ હોય છે. પાઞ્ચાથો તેઓ રડે છે.

પત્ની એ પતિનું જીવન કાપતો છરી છે. અનમુખા અને સાવિત્રી
તો પિરસ હોય છે. જે સોનાની કંઠી અને બનારસી સાડી નહિ
આપે તો પત્ની પતિ પર ગુસ્સે થાય છે, અને તેને વખતસર રાંધી
આપતી નથી. પેટમાં દુઝે છે એવો ટોંગ કરી રોજાઈને તે પધાર્થમાં
સૂઈ રહેશે. આ અનુભવ દેવેકને પોતા ધરમાં થયો હતો. તેથી મારે કાંઈ
વિશેષ કહેવાનું રહેતું નથી મારે એટલું કહેવાનું છે કે તમે શાંતિ
લગ કરો, દેરાજ્ય નામનો લાયક પુત્ર અને વિવેક નામે લાયક પુત્રી સાથે
મેળવો, તથા આત્મજ્ઞાનનું મધુર દિવ્યક્ષણ ખાઓ. આ રીતે તમે
અમર બનશો.

જન્મત્ આશ્રતો અને દુ ખેડથી ભરેલું છે મોઢી, ભક્ત કે માની
જિવાય કાંઈ પણ ચિંતાઓથી મુક્ત નથી. જ્યાં જાઓ ત્યાં આ જ
સ્થિતિ હોય છે. કાશ્મીર મુઠ્ઠા અળ છે, પણ ત્યાં રાત્રે જીગન કરે
છે, અને તેથી માથુંસને ઉધ આવતી નથી. ઉપર કાશી એ ખ્યાન માટે
ઉત્તમ જગ્યા છે. ત્યાં દિવ્ય વાતાવરણ છે. પણ ત્યાં અમુક જાતના ઈંસ
તમને કરડ્યા કરે છે, જેતાથી એળ અને મોઢાને આવે છે અને લોહી
પણ નીકળે છે. દિમાલપમાં આવેલું દેવપ્રયાગ કુદરતી સૌન્દર્યથી ભરેલું
સ્થળ છે. ત્યાં જંગલ અને અવકર્નદાનો સંગમ થાય છે. પણ ત્યાં
ભયંકર વીંછી થાય છે. બનારસમાં લૂ—તાર આવે છે. અને બહારી-

નાથના ન્યુમોનિયા અને અરે ધાય છે માટે નિતિદ્વા સક્રિયતા વિશ્વસ કરે. ત્યામ અને પૈ અચ્ચુ શ્વન જીવે ત્યારે જ તમે ગમે ત્યા હો તો પણ સુખી થાના

જ્યારે માણસને નોતરખી ખૂન ધપા પડે છે, જ્યારે તે ॥ બ્રીયુત્રાદિક મરી જાય નોમરી જતી નહે અને તેને પોતાને મોતીનો મુખેડ ન નિશાર જેવા ગમ થેરી પણ ત્યારે તેને લાગે છે કે સંસાર દુખ મય છે જ્યારે માણસનું જ્ઞાન ખીને છે ગજવામાં પૈસા આવે છે પુત્ર પૌત્રાદિ ધાય છે ઘરીરમાં સગળી વધે છે, ત્યારે તે ખુશ ધાય છે અને પોતાનો જૂલકાગ જૂરી જાય છે તેને સંસાર નુખમય લાગે છે આ બધી માનની કરામત છે મારે મિત્રો, વિવેક શીખો અને જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરો.

તુષ્ટા એકે ત્રીજ કમ્પિઝ વરવાર ઉપબોધથી માણસની કમ્પિઝવો વધતી જાય છે સારો અભ્યાસ કરીને એક્સર્સિઝ કે કેમ્પીજમાં M A કે Ph. D ની ઉપાધિ પ્રાપ્ત કરી સહેલી છે, પણ તુષ્ટાને મારવી એ થઈ અધર માન છે તેથી મોગવાસિદ્ધમાં વસિદ્ધ નરપિએ શીગમને મુ છે, કે તમે મધ્ય દિમાનપને ઉખાડી નાખો સમુ નુ પાણી ખી જાઓ કે અગ્નિને ખાઈ રહ્યા પછુ તુષ્ટાને દર મરી ચક્રો નરિ તુષ્ટા માણસનું અનેક રીતે દુખ આપે છે તુષ્ટા એ સંસારનું ખીજ છે

દુનિયાદારીનો માણસ હંમેશા મોખમાં દટાયેનો હોય છે તે હંમેશા કાર્મિક અજ્ઞાનને પૈસા મનાવને કે પત્ની પ્રાપ્ત કરના તરકડિયા મારવો જ હોય છે અને તે અજ્ઞે કે કેમ તેની તેને ચિન્તા રહેતી હોય ॥ જ જ મેળવવા લેવું ખૂબ અવળ ક્યાં તે વસ્તુ હાથમાંથી જતી રહે તે મારે પણ તેને સનત ચિન્તા ગયા ને છે પૈસા કમાવવામાં કદ છે કમાવેના ગાયવદમાં પણ ને છે તેગ્રાથી બોહા ધાય કે તે જના

રહે તો તો પત્રી પૂછતુ જ રુ ? માટે ધનનો ત્યાગ કરો અને આત્મા-
નદમ અત રહે.

ભગવાન બુદ્ધ કહે છે કે બધું દુઃખમય છે પરંતુ જનના મોગ સામ્યમાં પણ કહેવું છે, કે સર્વ દુઃખ વિવેકિનઃ ।' વિવેકી માણ્યક્તો આ બધું દુઃખમય લાગે છે આ નિગરાનાદીઓનું તત્ત્વજ્ઞાન છે એમ માનવો નહિ આ તો અદ્વૈતનું આશાવાદ છે જેનાથી તમને 'રશમની પ્રાપ્તિ થશે, સામ્સાગિક વિરોધોમાંથી તમારું' મન ખરી જશે, અને પરમ સુખશાન્તિ મળે તે ઈશ્વર તરફ જરો.

मायनज्ज्ञो यथा मत्स्यो तोहराकं न पश्यति ।

मुखलुब्धस्या दही यमवन्ध' न पश्यति ।।

“જેમ માસ આવેઆ લોકુષ માણુ તેથી પાળળી લોકાની
અઢાડી જોતુ નથી તેમ સુખ માટે આઠખાંપનો મનુષ્ય યતનધનને
જોઈ શકતો નથી”

પત્ની એ આવશ્યક નથી, પણ પુરુષના મોજશોખ વાસ્તે છે
 દરેક મૃદસ્ત્રી સમ પત્ની રહે છે— ‘હાકરો તાવથી પીગાય છે, હાકરીનું
 સમ કરવાનું છે, દેવું થઈ મરુ છે પત્ની કાપીના માટે ત્રાસ કરે છે,
 જમાઈ મરના પડ્યો છે વગેરે વગેરે’

જો તમારે પરમાત્મચર્ચન કરવું હોય તો એકદમ સત્સારને ત્યાં
કરો, દરે ખાવાપીવાનું બહુ થયું માનવ, સાધના, સમારહના ને
મિત્રોમાં દરે બસ થયું. જલકાળમાં કે ત્યાં અમાવડાતા થઈ ગયા
તમે એના આત્મા છો, એકલા જવાના છો, કાઈ ત્યાં આવનાર
નથી, મિત્રાં કે તમારા કમીં બધે ઈશ્વરને લગ્ને, તમારા હુ મો
દર થશે

૧૭. ઉપાખ્યાનું શાસ્ત્ર

વિવિધ બોગનાથી માણસને સતોય થતો નથી હીનટ, તેની

તુલ્યા વધે છે તેને કાઈને કાઈ વાગ્ય વાગ્યા કરે છે તેનું મન
મથક અને અસત્યુદ્ધ નહિ છે પણ તેને જાગીથરનો સામાન્ય જવાની
ધિક્કા જાગે છે તે પછી શાન્તિ અને શાન્ત મુખ મેળવવાની ધિક્કા છે
મનુષ્યની આ ધિક્કા । ઉપાસનાથી સતિતાય છે તે જ્ઞાતમા માધે એ-
થવા ધિક્કા છે એ ઉપાસનાથી થઈ જા જ્ઞાત તે બાવાનનો અર્થમા
સાબમે છે ત્યાં જ્ઞાતમા રીતે જ તેના જ્ઞાતમા પ્રેમ અને ભક્તિ
ઉભવય છે તેના પ્રેમ અને ભક્તિનો આનિ ૧ કરના માટે તેને ઉપા-
સનાનું પ્રતીક જોઈએ છે ઉપાસના એ મનુષ્યના આધ્યાત્મિક વિકાસમા
મદદ કરે છે અને અને તેને પ્રભુનો સામાન્ય જ્ઞાત છે મનુષ્યના
અર્પણિત મનથી અમર્પણિત અને જનત પગમાત્રાનો જ્ઞાત આવવો
મુશ્કેલ હોવાથી સગ્રામ્ય જાનની કલ્પના પ્રવામા આવી આ રીતે નિર્ગુણ
બ્રહ્મ ભક્તોની ઉપાસના માટે સ્વરૂપો થા નું કરે છે

પ્રભુ પ્રતે ભક્તના અનન્ય પ્રેમ અને ભક્તિનો, પ્રભુ સાથે
એકતા પ્રાપ્ત જ્ઞાતની તીવ્ર ઈચ્છાનો, પ્રભુચરણે સાશ્વત નિવાસ કરવાની
તમન્નાનો આધાર એ ઉપાસના છે ભક્તને પ્રભુના વિયોગનું દુઃખ
સાને છે તે અનુપાત કરે છે અને પ્રભુના મુલુગાન કરે । તથા
મદિમા ગાય છે ઉપાસના પ્રાર્થના રૂપે મુનિરૂપે જ્ઞાત રૂપે અગર
પ્રતીત રૂપે હોઈ શકે

સાધકના મનની પ્રજ્ઞા અને વિકાસ ઉપર ઉપાસનાનો આધાર
રહે । દેવતાક નિસર્ગ પૂજા કરે છે પાર્શ્વીઓ અગ્નિની ઉપાસના
કરે છે વિદુઓ ગંગા ગાય અશ્વત્થ વગેરેની પૂજા કરે છે વેદોમા
ઈ વરુણ અગ્નિ વાયુની નમ્યાઓ છે આને નિસર્ગ-પૂજા કહે છે
જીવ વીરપૂજા હોય છે ચિરાચ્છ નેપથ્યિન જોવા રીતનો દંડ પદ્ય
પૂજાય છે વી પૂજામા સાધક પોતાના પુત્યરિના ગણો અપનાવે છે
મદાપુત્રોની જ્ઞાત જ્ઞાતીઓ અને મૃતુનિધિઓ ઉગ્રવાય એ પણ
વીરપૂજા જ છે રીચ્છ અવરોપૂજા છે મનમાઓના કેસ અને

અગ્નિની પૂજાઓ થાય છે. ચોથી પિતૃપૂજા છે જેમાં પિતૃઓનું પૂજન થાય છે.

૫મી, ગુરુપૂજા, અધિપિપૂજા અથવા દેવતાપૂજા પણ છે જેમ આધકની ઉત્ક્રાંતિ થાય છે તેમ તે પૂજનાના એક પ્રકારમાથી અન્ય પ્રકારમાં પ્રવેશ કરે છે, ૫મી પાછળની કક્ષા આપોઆપ વિચીન થાય છે. મારે જેઓ ઉપની કક્ષામાં રોય તેમણે નીચલી કક્ષામાં રહેવા બાઈઓનો નિરંકાર કરવો નહિ અને તે પ્રકારની ઉપામના તે કરતો હોય તો પણ તેને ઉપામનાનો મુખ્ય અથવા મર્મિત હેતુ બૂવવો ન જોઈએ ઉપાસનાનો મુખ્ય હેતુ સર્વવ્યાપક પ્રભુ માથે અનન્ય ભક્તિ પૂર્વક એકતા આધવાનો છે. પરમાત્માના અનેક રૂપો છે જેવા કે, શબ્દ, ચિત્ત, સિદ્ધ, ગમ, કૃષ્ણ, ગણપતિ, રામકૃષ્ણ, દુર્ગા, લક્ષ્મી, સરસ્વતી, હરિ, અગ્નિ પરંતુ જે ઉપની આપને ઉપામના કરીએ તેમા પરમાત્મા જ છે, અને તે પૂજા પરમાત્માને જ પહોંચે છે,

અથા એક જ સત્યની પૂજા કરે છે, અને તે પરમાત્મા છે. જે તદ્વાવત છે તે સાધોમા રહેવા તદ્વાવને લીધે નામરૂપનો જ તદ્વાવત છે ભગવાન શ્રીમદ્, મદ્મદ્, ગુરુનાનંદ, શુદ્ધ કે મદારીરની ઉપાસના એ પરમાત્માની જ ઉપામના છે આ બધા તેના પ્રકારો છે “જેઓ જે પ્રકારે મારે સન્નો આપે છે તેમને તે જ પ્રકારે હું આરંગર છું. હે પાર્થ, મનુષ્યો સર્વ રીતે માગા માર્ગને અનુલે છે” (ગીતા અ. ૪, સ્તો ૧૧) “જે જે મનુષ્ય જેજે સ્વરૂપની પૂજા બદાપૂર્વક કરતા રહે, તેની તે તે સ્વરૂપ પિંડની શ્રદ્ધાને ૪ દડા હો” (ગીતા, અ. ૭, સ્તો ૨૧) અજાની અને દગળી શક્તિવાળા મનુષ્યો નાદકના કમલ ગિલા ટગી દેશની તાતિ રહેણા નાખે છે. બધા ધર્મોના મૂળ તત્ત્વો સરખા જ છે જે તકરારો છે તે ગોણુ બામતો મારેનો છે બધા ધર્મો એક જ વાત કહે છે કે—સાત્યાર, અત્ય વચન, અહાંચર્ય-

પાતન, પ્રેમ તથા અન્ય સદ્ગુણો, ધ્યાન અને ભક્તિ વડે મૂકિત પ્રાપ્ત કરે.'

‘આધના રાગ’ માછ ધાતુ પ થી થયે છે સાદ્ગો અર્થ આધન, મેગરણુ, મિદિ પ્રાપ્ત કરી એવો થાત છે જે પ્રવત્ત કરે તે તે ‘આધ’ છે જે તે સાધનામા સદ્ગ ગાય તો તે ‘નિદ’ થયે કંઈવાય. જેને જાણ સપૂર્ણ જ્ઞાન મેગરણુ છે તે મધ્યન સિદ્ધ ગણાય સધના વિના આત્મર્શન રાગ્ય નથી અભ્યાસ એક માવના અને સાવ નાથી જે પ્રાપ્ત થાય તે ‘આધ’ (આત્મર્શન)

ઉપના એને પૂન એને કે પ્રમુની પામે (ઉપ) એસવુ તે જે ઉપામના છે તે ઉપામક છે અને જેની પૂજા કરીએ તે ઉપામ્ય છે ઉપાસનાનો અર્થ જુ વિરાગ છે એમા પૂજના અનેક પ્રકારો આવી જાય છે તેમા ધ્યાન જપ, નિત્યસખ્યા પ્રાર્થના, મુનિ વગેરે બધુ આવી જાય છે ઉપાસના એ પ્રકારની છે ૧ અદ્ભ ઉપામના એને કે નિર્મુખ નિરાકાર જાતની ઉપાસના અને ૨ મગ્ધુ ઉપાસના એટલે કે રૂપગુણ વિશિષ્ટ ઈશ્વરની ઉપાસના પહેલા પ્રકારને અન્યકા ઉપાસના કહે છે બીજાને વ્યક્ત ઉપામના કહે છે સાધનાના અધિગાર પ્રમાણે ઉપાસના ચૂન હોય કે ચુખ્મ હોય જે સાધક મુનિની પૂજા કરે છે મટાનાક કહે ૩ ચુન પુખ્મ, નૈવેદ્ય ધરે છે તે ચૂન પૂજા કરે છે જે આધક અત કરણમા પ્રમુના રૂપનુ ધ્યાન મરે છે અર્થ માનસિક ચદન કુપ વગેરે અર્થ છે તે ચુખ્મ પૂજા કરે ૪ માનસિક પૂજા એ ચુખ્મ પૂજા છે

પૂન રાગ અનુત ધાતુ પૂર ઉપરથી આવેનો છે પૂજા એ સાદી ઉપાસના છે પૂજામા જની નિર્નિતો પણ ઉપરોગ થઈ શકે છે મત્રા મોનાય છે મુનિ પર જળ રેણ છે પ્રયો અને ચદન ચાનાય છે નૈવેદ્ય અને અર્ધ અપાય છે, ધૂપ અને કષ્ટ જાગતામા આવે છે

છત્રી કે મૂર્તિમાં રહેલા પરમેશ્વરને માટે આધાર પ્રેમ અને ભક્તિ પ્રકટ કરે છે. આમાં એક મુખ્ય બાબત પૂજારીએ ખ્યાન ગણવાની છે અને તે એ કે દેવકાર્પ તથા દેવની પૂજનાં સાધનો દેવની જ માનકીના છે અને પૂજારી તો તેની સાચાણી કરનાર જ છે. આ સાધના હોય તો જ પૂજન ફળદાયી થાય. નૈવેદ્ય, અર્ચન વગેરે બાલ્યપૂજન છે, ખ્યાન એ આત્મપૂજન છે.

ભાગવતના ૧૧મા સ્કંધમાં ભગવાન કૃષ્ણે ઉદ્ધવ આગળ પૂજનનું વર્ણન કરેલું છે, તે આ પ્રમાણે “ભક્તિયુક્ત મનુષ્યે પ્રતિ માતા, ભૂમિમા, સૂર્યમા, જળમા, હૃદયમા કે આહુત્યમા પોતાના શુરુરૂપ માની, મળી શકે તે દ્રવ્યો વડે, નિષ્કલ્પપણે પૂજા કરવી. આ પૂજા સાચા હૃદયથી કરવી જોઈએ, અને તે કાર્ષ્ણિક હૃદયથી નહિ, પરંતુ મારો અનુમત્ત મેળવવા માટે કરવી જોઈએ સામાન્ય પ્રતિમાની પૂજા કરતી વખતે મારું આવાહન અને પછી વિસર્જન કરવું મારી માનસિક પૂજા પણ થઈ શકે. તે વખતે માનસિક દ્રવ્યોથી મારું પૂજન કરવું.”

“પ્રતિમાને નનરાવની, સાદુ કરવી અને તેને ચંદન તથા અલંકારોથી શણગારની પૂજા કરતી વખતે ભક્તો કાર્ષ્ણિક પણ વસ્તુ મેળા જીવું નહિ એકવાર પૂજામાં બેઠા પછી પૂજા પૂરી થાય ત્યારે જ જીવું હર્ષની સાદરી પર અગત્ય જીવન વચ્ચે આસન પર બેસવું મૂર્તિને પૂર્વાભિમુખ અગર ઉત્તરાભિમુખ બેસારની અગર પોતે પૂર્વાભિમુખ કે ઉત્તરાભિમુખ બેસવું (જો મૂર્તિ પૂર્વાભિમુખ હોય તો ભક્તે ઉત્તરાભિમુખ બેસવું) આત્મશુદ્ધિ માટે તેણે મનમાં બોલવા પ્રારંભ મધી શરીરને વચ્ચે કરવું સાતિથી બેસી તેણે થોડો વખત મારું ખ્યાનધરવું.”

“અદ્યત્ન -માત્રા ૯ બેઠેનો છુ એમ કહ્યું કરવી મારી એ તરફ યુગલ અને પ્રકાશ પથરાયેલા છે મારા અંગે પદ મળ, ચક્ર, ગદા પણ કૌમુદ્યમણિ માળા અને શ્રીમત્યાકની કલ્પના કરી તેમની પૂજા

કરવી, ચન્દન, કેસર, કપૂર, કુકુમ વગેરે ગુર્મથી દ્રવ્યોનો ઉપયોગ કરવો પુરુષ-મુક્તિ વગેરે મનો ભાવના માગી મૂર્તિને વસ્ત્ર, વ્યસ દાર, ઉપરીન, ચન્દન, પુષ્પ, કેસર વગેરેથી મુગોગિન કરવી પાઘ, આચમન, ચન્દન ધરી આવાદન કરવું, અને મ કાગ કરવો માગી આચમ પુષ્પ, દીપ, કપૂર મુદ્રા મોગ અવાળે માગ સ્તોત્રપાઠ કરવા મારા ગુણમાન ગર્હિ નૃત્ય કરવું મારા આગળ સાદાગ પ્રણામ કરી અનુમત્તની યાચના કરવી મારા ચરણમા નમસ્કાર કરી સાસારિક જન્મમરણથી ઉગરના માગી પ્રાર્થના કરવી

“મારી પૂજામા વપરાયેલા પુષ્પ અને ચન્દનથી તેજે પોતાની જાનને ષયિત કરી ભક્ત ગમે તે પદાર્થમા અગર પોતાના અત્તમા માત્ર પૂજન કરી શકે છે, માત્ર કે દુ સર્વવ્યાપક હું આ રતિ મત્રોથી અને રિધિપૂર્વક માત્ર પૂજન કરનાર ભક્ત મુખ અને આત્મભાષાત્માર મેળવે છે એવું જ નરિ, પણ તેની મધી દમ્ભાચ્છે પૂર્ણ થાય છે મદિરા અને ચેત્તો આધીને ભક્ત સમગ્ર જગતની શક્તિ પ્રાપ્ત કરી શકે છે મારા પૂજા કર્તાથી તે અલ્પલોકને પામે છે, અને મારી રક્તિઓ પ્રાપ્ત કરે છે

ભક્તો માગે પ્રેરિમામા માત્ર આવાદન અને પ્રાણપ્રતિન કરી માત્ર પૂજન કરે ■ પૂજા પૂરી થતાં તે માત્ર રિસર્જન પ્રે છે હ્રુપ દીપ પુષ્પ અને જળ વગેરે આર્પણ કરવું એને ‘ઉપચાર પ્રે છે’

વારવાર પૂજા પ્રેરાથી મન વિશુદ્ધ થાય છે, અને સારા સંસ્કારે દૃઢ થાય છે “માણસ જેમ ધારે છે તેવો તે બને છે, ” એ માનસ-સારવનો સિદ્ધાંત છે જે માણસ પોતાને સારા વિચાર કરવાની ટેવ પાડે છે તે સારા વિચારો જ હમેતાં પ્રે છે સતત નિવૃત્તાના વિચારો કરવાથી તે દેવરૂપ બની જાય છે ધ્યાન અને હૃદય વિચારક અને વિચાર્ય, પૂજક અને પૂજ્ય એક થઈ જાય છે આનુ નામ સમાધિ આ ઉપાસનાનું ફળ છે

મનુષ્ય એક કર્મ કે વિચાર વાવે છે અને તેના ફળ તરીકે દેવ બધાય છે. તે દેવ વાવે છે અને તેનું ફળ ચારિત્ર્ય થાય છે. તે ચારિત્ર્ય વાવે છે અને તેનું ફળ ભવિષ્ય-થાય છે. દેવ એ બીજો સ્વભાવ છે, અરે પહેલો સ્વભાવ છે. માયુએ પોતાના વિચારો અને કર્મોથી પોતાનું ભવિષ્ય બનાવ્યું છે. તે પોતાનું ભવિષ્ય ફેરવી શકે છે. તે પોતાના ભવિષ્યનો સ્વામી છે. સુવિચાર અને સખન પુરુષાર્થથી આ શક્ય બને છે માફકડે તપથી અને લગવાન શંકરની પૂજાથી પોતાનું ભાવિ ફેરવી નાખ્યું હતું. વિશ્વામિત્રે પ્રખર તપવ્યા કરી બ્રહ્મર્ષિપદ પ્રાપ્ત કર્યું અને પોતાનું ભાવિ ફેરવી નાખ્યું. જ્ઞે તમારામાં ત્રિવ દમ્બા અને અગ્નિ નિશય હોય તો તમે પણ તેમ કરી શકો. યોગવાસિષ્ઠમાં શ્રીવસિષ્ઠમુનિ રામચંદ્રને પુરુષાર્થનો ઉપદેશ આપે છે. સાયિત્રીએ પોતાના પરિશ્રમધર્મથી સત્યવાનને મમરાજ પાસેથી ઝોલાઓ જેમ તમે વાંકા અક્ષર લખતા હો તો ફેરવીને ગાંધા અક્ષર લખો તેમ તમારા વિચારો ફેરવીને તમે તમારું ભાવિ પણ ફેરવી શકો. તમે અત્યારે દેવ અને તેની ઉપાધિષ્ઠ પોતાને માની “હું અમુક અમુક છું” એમ ગણો છો, પણ આજથી જ તમારા વિચારો બદલી નાખો માનો-ફે હું બ્રહ્મ છું. હું સર્વમાં રહેલો આત્મા છું. હું સર્વ-આપક છું, જેનરૂપ છું.” આથી તમારું ભવિષ્ય ફરી બદલે. જેમ તમે ધારશો તેના રમે થશે. એ જ સાધના, એજ અકંઠદ ઉપાસના. એનું સનત અનુદાન કરો.

૧૮. લક્ષિધોગ સાધના

ભગવાન તમારા હૃદયનો અંતર્યામી છે, તમારા વિચારોનો સ્વામી છે. તમે તેનાથી કશું જ છૂપાવી શકો તેમ નથી મારે સરળ અને મંદુ થાઓ.

પ્રભુનો ભક્ત હંમેશાં નમ્ર હોય છે. તેની જિહ્વા પર હંમેશાં પ્રભુનું નામ હોય છે. તે એકલો હોય છે ત્યારે ખૂબ અશુદ્ધાત કરે

છે. તે સર્વત્ર દોષ છે. તે સર્વ તરફ મંત્રી અને સમગ્રાવ રાખે છે. તે કંમેશાં ભણું જ કરે છે. તે ખીજની આગથીઓ દુઃખરતો નથી. તેનું ચારિત્ર્ય ગુંદ દોષ છે. તે ખીજનું ધન પાત્રવી લેવા ઈચ્છતો નથી. તે સૌમાં ઢરિને જુએ છે.

ભક્તિથી પવિત્ર દાસી જાય છે. ભક્ત મારે કશું અસંકેપ નથી. મોરારની ભક્તિથી સર્પ કુલની માળા બની ગયો, ગ્રેર અમૃત બની ગયું અને શ્વેતની પયારી કુમોની પયારી બની ગઈ. મહાદાસની ભક્તિથી અગ્નિ બરફ જેવો દરો બની ગયો.

ભક્તે સન્નિવૃત્તિની મુક્તિ યત્ન જોઈએ. તેણે સૌનું ભણું કરવા કંમેશાં તત્પર રહેવું જોઈએ, જે ભક્ત સૌનું ભણું કરવા ઈચ્છે છે તે સાધન શાંતિ પ્રાપ્ત કરે છે જે સૌના ભગવામાં રાખે છે તે ભગવાનનાં દર્શન પામે છે, તેને અંતમાં આત્મિક પ્રાપ્ત થાય છે.

ભગવદ્ ભક્તોની સેવા, પ્રજ્ઞના નામનો જપ, સત્સંગ, પ્રભુનાં શુભગાન, ભાગવત કે રામાયણનું અધ્યયન, વૃંદાવન, પંડરપુર, ચિત્રકૂટ, અયોધ્યામાં નિવાસ—આ ભક્તિ વિકાસનાં સાધનો છે. કામ અને ક્રોધ જે બે આંતરશત્રુઓ છે, અને તે ભક્તિમાં આડે આવે છે. મનુસંહિતામાં 'કામ'થી ઉત્પન્ન થતા દસ દોષો ગણાવ્યા છે: મુગ્ધતા, શોષ, જુમાર, દિવમે નિદ્રા, નિન્દા, વેસ્થાગમન, મદ્ય, કામવાસનાનાં ગીતો, વૃત્ત, દમકી જાનનું સંગીત, અદ્વૈતક શ્રેયઃ.

ક્રોધથી આઠ દોષો ઉત્પન્ન થાય છે. જે તમે ક્રોધને સંયમમાં રાખી શકો તો તમે જગ્યા દોષોમાંથી મુક્ત થશો. ને આઠ દોષો આ રવા: અન્યાય, અવિચારીપણું, જૂઠામ, કેદ, ખીજની ધનનું અપહરણ કોરવચન અને દુરના.

ભક્તોને શી રીતે જાગજવાર ભાગવતમાં ભગવાન શ્રીખજે તેનું વર્ણન આપ્યું છે. "ભક્તો કશાની ચિંતા કરતા નથી. તેમનું

મન મારામા જ પડેવાયુ છે તેઓ નમ, સમદર્શી, નિગમકૃત અને વ્યવહાર-મયતા ગદિન હોય છે. તેમને મન સુખદુઃખ મનમાં છે તેઓ અપચિન્તી છે તેઓ ટાઢ તાપ દુઃખ સદન કરી શકે છે તેમને સર્વ માટે પ્રેમ છે તેમને મન કોઈ ચિત્તુ નથી. તેઓ શાંત હોય છે. તેમનું ચાલિ-ય કચ્ચકાલિનું હોય છે "

આગળ વધેલા સાધક માટે નીચેની સાધના મુસવસામાં આવે છેઃ આધ્યાત્મિક માર્ગમાં એનાથી વત્સલી નક્કર પ્રગતિ થશે. સવારે ૪ વાગે જીરો. તમને અનુદાન હોય તે આસને બેસી જપ શરૂ કરો. ૧૪ કલાક સુધી બેઠાક કે પાણી લેશો નહિ. આસનેથી જીરો નહિ. જો બની શકે તો માજ સુધીમા મધુસૂકા કરવા જીરો નહિ. આમનમા પણ ફેરફાર કરીશો નહિ. સંખ્યાકરો જપ પૂરા કરો, ત્યાર પછી દૂધ અને ફળ લો. શુદ્ધથી લેશો ત્યારે અવકાશ મળે ત્યારે આ સાધના કરી શકે છે આ સાધના મહિનામાં, પંચવાડિયામાં કે સપ્તાહમાં એકવાર કરે.

આ બીજી સાધના ૧૦ દિવસની છે એ તમે ફિરદમસની કે પૂજાની રત્નઓમાં કે ઉનાળાની રત્નઓમાં કરી શકો એક કલાઅન-વાળા વાળી એરડીમાં બંધ કરી બેઠી જાઓ કોઈને મળશો નહિ, કે વાત કરશો નહિ કેહ સામગ્રીમાં પણ નહિ. સવારે ૪ વાગે જીરો. તમાગ ઈશ્વરનાનો કે શુદ્ધમતનો જપ શરૂ કરો અને અધ્યાકાળે બંધ કરો ત્યાર બાદ દૂધ અને ફળ અથવા ખીર લો એક બે કલાક આગમ લો, પણ જપ ચાલુ રાખજો ત્યાર બાદ ફરી જપ પૂર જોગથી શરૂ કરો રાતના ૧૧ વાગે મુક જાઓ જપ સાથે ખ્યાન પણ તમે કરી શકો છો તે એરડીમાં જ અનાનની લેમલ બેઠાકની મગ વડ કરજો જો બની શકે તો બે એરડી રાખજો એક ખ્યાનને માટે ને બીજી સ્થાનને માટે વર્ષમાં ચાલુ ચાર વખત કરો આ સાધના

૪૦ દિવસ સુધી ફગુ લખાયા છે આના અદ્ભુત પરિણામો અને અનુભવો તમને થશે તમને અમાધિનો અનુભવ પણ થશે ૮ ખાતરી આપુ છું કે તમને તમારા ઇદિલના દેશન ફગુ થશે.

૪૦ દિવસનું અનુગત આ પ્રમાણે કરજો તમારે ગોળના ૩૦૦૩ જાપના મિસાબે ૪૦ દિવસમાં ૧ લાખ ૨૫ હજાર રામન નના જાપ કરના પડશે છેવટના પાંચ દિવસમાં રોજના ૪૦૦૦ જાપ કરવા રોજ સવારે ૪ વાગે જોડો એક ઝીંજા મગગ પર ૨૦૦૦ વખત રામ ગમ વખો પછી તે ઝાગળના ઝીંજા દૂકા કરો જેથી દરેક દૂકામાં એક રામનામ આવે થકના લોટની કણમાં તે બધા દૂકા ધારી દો તમારી શક્તિ પ્રમાણે લખાયા જેથી તમારે ૧૦૦૦ લાગશે. પછી માપનામાં થોડાક સમન લાવશે આ બધું એક જ આસને બેસી કરવાનું છે જે એક આસને બેસતું રામ્ય ન હોય તે આસ નમા ફેરવાર કરજો પણ આસને હોતું નહિ કરના માણુમો ફેરવ કરુરો કરુરની બનેલી સાદા અને તુનસીકાબની ક્યમ વાપરે છે જે તે તમારાથી ન બને તે સામાન્ય સાદી અને ચેન વાપરે છે આ અનુધાન તમારે લખીકે, બનારસ દરવાર કે પ્રયાગમાં ગંગા જામના, ગોશવરી મહેરી કે નર્મદાના ગિરાર પર કરવું જે એ તીથિમાં ન જઈ શકાય તે તમે ધરમા પણ એ અનુધાન કરો જો હો એ દિવસોમાં કૃષ્ણ અને કૃનાતજ જ નેવો બે પળખીઓ-એક કાપદાને વિદ્યાર્થી અને બીજે તેનો પિતા દષિકેશમાં આ અનુધાન કરી ગયા છે પેનો મળુકનો લેવો મગમાં કે બીજા કોઈ નદીમાં માળવને ખાવા માટે નાખો આમાં તમારો ધીરજ વધશે અને પ્રનુનો અનુ અદ મારશે

પત્રિકા અને એમાળનાથી રામાયણના ૧૦૮ પાઠયણ કરો જે નમે રોજ ત્રણ કલાક આવી પાળી ગણો તે ત્રણ વર્ષમાં એ

પૂરા થશે એમ મદિનામાં પણ પારાયણ થઈ શકે તમને ત્રિદિવ્યો
પ્રાપ્ત થશે અને ભગવાન સમયદના સ્થાન થશે

૨૯ ચિત્રકૂટના ભક્તો

ચિત્ર, જ્ઞાન માટે સમ જગ્યા છે પામે સ્વચ્છ મગતા
ભગવાનો મનાગ્નિ વહે છે તુનની ભય છે એક ચોપાઈમાં શે છે કે
જે પ્રાઈ ભક્તો ચિત્રકૂટમાં શી દૂધ ફગાવાર લખ ભક્તિપૂર્વક સમ
નામનો લખે તેનેમને જ મનામાં ભગવાન સમયદના સ્થાન થશે

મીનીનામાં એમ મદાન નિનિપુ છે તે રેરામી છે અને ચિત્ર
કૂટથી મે માઈન જર મ વેના જગરમાં રહ છે તે ઉનામાં મવા
રના આ વાગ્યાથી સ ના પાવ વાગતા મુધી સૂઈના પ્રખર તાપમાં
ખા રો છે આ મનની જગી ભધી નિતિયા ?

ચિત્રકૂટસ નામે એક બીજા આઠ મત છે તે પણ ચિત્રકૂટથી
જે માઈન દૂ જગરમાં રહે છે તે એવી જગ્યાએ મુએ છે કે જ્યાં
ખૂમ સગો છે તેમનામાં એક માગકના જેટલી સરગના છે ભક્તો
આ એ મનાનું નજુ છે

૪૦ શા માટે આપણે ઈશ્વરમાં શ્રદ્ધા રાખવી જોઈએ

ઈશ્વર મા શ્રદ્ધા રાખવી એ પ્રાણીમાં માટે ખાસ આવશ્યક છે
અરિયાને ત્રીસે આપણને દુ ખ એ મુખરો લાગે છે જગત દુ ખો,
યાનનાઓ અને લગ્નોથી ભરેલું છે એ અગ્નિનો ગોગો છે રાગ,
દેવ દેવ મનરથી ભરેલું અતઃક્રમ એ સગવળી લાટી છે આપણે
આપણો જનને જન્મ મરણ જગ રોગ અને શોકથી મુક્ત કરવાની
છે એ ભ ઈશ્વરમાં શ્રદ્ધા રાખનામો જ શાય એ સિવાય બીજો
માર્ગ નથી ધન અને સત્તા આપણને સાચુ મુખ આ િ શકે તેમ
નથી તે કે આપણને આખા જગતનું આધિપત્ય મળે તો પણ
આપણે ચિતા લય નિરાશ વગેરેમાંથી મુક્ત થવાના નથી જ ફક્ત

ઈશ્વરમાં શ્રદ્ધા અને ધ્યાનથી, કૃત્ય આદ્યા ૧૭૪૦ જ આપજીને માન્ય સાધન મુખ મળી શકે અને આપજી ચિંતાઓ તથા લલમથી મુક્ત થઈ શકીએ ઈશ્વરમાં શ્રદ્ધા આપવાથી આપજી તેના જ વિચાર કરીડ, તેના જ જ્ઞાન ધરીશુ અને આત્મમાદ્યાત્મ કરીડ.

ઈશ મા શ્રદ્ધા અને આત્મતાથી આપજીને પરમશાંતિ મળતી એ શાંતિમાં મધ્ય ૬૭૦ રિતીન થઈ જાય છે પરી કાઈ જનની નિદ્રાગત રહેતી નથી મર્ના બંધનો છૂટી જાય છે આપજી અમર બની દિવ્ય જ્ઞાનને પામીએ છીએ આપજી એવા બધાને પહોંચી જઈશુ કે જ્યાંથી આ જન્મમરણના ફેરામાં ફરી આવવાનું રહેતું નથી દિવ્ય જ્ઞાનથી પાપોનો નાશ થાય છે અને મન પ્રમદ્ન રહે છે પ્રિયની પ્રાપ્તિથી આનંદ થશે નહિ અગ્નિની પ્રાપ્તિથી સોક થશે નહિ આપજીને અક્ષયસુખ પ્રાપ્ત થશે આપજીને સમાધિ પ્રાપ્ત થશે, અને નિત્ય અને ત આખડ શાંતિ મળશે જ્યારે એવી સમાધિ પ્રાપ્ત થશે ત્યારે ભારે સોક પણ આપજીને કડુ જ થશે શકશે નહિ વળતુ આપજીને બીજી દિવ્ય સુખ પ્રાપ્ત થશે.

જો આપજી અનન્યભક્તિ અને એકાગ્ર ધ્યાનથી પ્રભુની ભક્તિ કરીશુ તો તે આપજી પૂરેપૂરી રક્ષા કરશે તે આપજીને વિવેકોગ આપશે આપજી પર સંપૂર્ણ દયા લાવીને બચવાન જ્ઞાનકીર્તિ વડે આપજી અજાનરૂપો અધરારને ફગારી ફેરી અને સમારની જ મ મરણની ધમ્માળમાંથી બહાર કાઢશે પ્રભુમાં શ્રદ્ધા અને ભક્તિથી આપજી પરમાત્માનું રહસ્ય સમજશે અને તેમના અનુગ્રહથી પગમ પગ પ્રાપ્ત થશે.

૨૧. પ્રભુના અસ્તિત્વમાં નહિ આનંદથી શી હાનિ છે

જો આપજીમાં ભગવદ્શ્રદ્ધા નહિ હોય તો આપજી આ મસારમાં ફરી ફરી જન્મ પામીશુ અને દુઃખોમાં પીસાઈશુ અજ્ઞાની અશ્રદ્ધાનું

સંસારાત્મા વિનાશને પામે છે. તેને જરા પણ સુખ મળતું નથી. તેને માટે આ લોક નથી તેમ પરલોક પણ નથી. જેમને પ્રભુમાં શ્રદ્ધા નથી, તેમને સત્ય અને અસત્યનો વિવેક નથી. તેઓ જૂઠા અને અભિમાની હોય છે. તેમનામાં કામ, ક્રોધ, લોભ, મુઠ્ઠાઈ હોય છે. તેઓ અધર્મથી પૈસો ભેગો કરે છે. તેઓ રાક્ષસી સ્વભાવના બની જાય છે. તેઓ ભયંકર ગુનાઓ કરે છે. તેમના હૃદયમાં આદર્શ નેત્રું કંઈ હોતું નથી. તેઓ જન્મમરણના ફેરામાં અટવાઈ ખૂબ દસદી થોડી પહોંચી જાય છે.

દક્ષિણ ભારતમાં ત્રિચિનોપોલી જિલ્લામાં નેરૂરમાં લગભગ ૧૫૦ વર્ષ ઉપર શ્રી સદાશિવ શંકર સરસ્વતી નામે એક પ્રખ્યાત યોગી-જ્ઞાની થઈ ગયા. તેઓ ઘાત-સૂત્ર-હતિ, આત્મ વિદ્યાવિદ્યાસ યોગે પ્રથોના કર્તા છે. તેમણે ઘણા મનકારો કરેલા છે. એક વખત તેઓ કાવેરીના કિનારે રામાધિમા દત્તા તે વખતે નદીમાં પૂર આવતાં તેઓ દૂર ધસીઈ ગયા. તેઓ રેતીમાં ખૂબ ઊંડે દટાઈ ગયા. થોડા વખત પછી જ્યારે મનુરો જેનર ખેડવા મયા ત્યારે તેમના મનક સારથે કાદળો અથડાતાં તેમથી ચોટુંક લોહી નીવડ્યું. તેમણે વિશેષ ખોદતાં સમાધિસ્થ યોગીનો દેહ મળી આવ્યો !

એક બીજા પ્રસંગે આ અવધુત યોગી એક સુસ્તીમ સગદારના જ્ઞાનપ્રાનામાં નવન અવસ્થામાં પેલી ગયા. આથી સરદાર બહુ ગુસ્સે પડ્યો અને તેણે મહાત્માનો હાથ દાખી નાખ્યો. છતાં મહાત્મા તો કંઈ પણ બોલ્યા વિના કે દુઃખ દર્શાવ્યા વિના આલસતા જ ચલા. આ જોઈ સગદારને ખૂબ આશ્ચર્ય લાગ્યું. તેને અમળ્યું કે આ કોઈ મહાત્મા હોવા જોઈએ. તેથી તેને પરતાવો સથો અને તે મહાત્માની પાછળ કામા પાસવા દોડ્યો. પોતાનો હાથ કપાયો છે, એની મહાત્માને તો ખબર જ નહોતી. જ્યારે સરદાર બધી દડકત તેઓને કહી ત્યારે તેમણે તેને

માફી આપી અને પોતાના દાઘના હૂદાને અડક્યા એટલે ત્યાં નવો દાઘ આવી ગયો. આ મદા માતા જીવનથી માગ મન પર ખુદ ઊંડી અસર થઈ હતી. મેં એકમ નિર્ણય કરી લીધો કે આ સાંસારિક પદાર્થો, મન અને ઇદ્રિયોથી થઈ એક દિવ્ય જીવન છે. એ મદા માતાને અસારન કાઈ લાન હતું જ નહિ તેમનો દાઘ કપાશે ત્યારે તેમને કાઈ પણ લાભ નહિ તે હમેશા સમાધિમાં મળી જાય. તેથી જ આમાન્ય માણસને સદે-૪ દાંકળી વાગે તો પણ તે જીવ પાડી જીવે છે ત્યારે મદા માતા સદાશિવના આ અમરદારિઃ બનાવની વાત આપતલનો પામેથી જાણી અને પુનઃકમા વાચી ત્યારે મને અપૂર્ણ ખાતરી થઈ કે આ સાંસારિક પદાર્થો એક દિવ્ય જીવન છે, કે જ્યાં મર્ત જોઈ શકી જાય છે, હજીએ તૃપ્ત થઈ જાય છે, અને જ્યાં પગમ મુખ, પગમ શાંતિ અને પગમ ગાન અવિચલ રહે છે.

શ્રી. નારદ ભક્તિસૂત્ર

મુત્ર-૧.

અધાતો ભક્તિં વ્યાખ્યાસ્યામઃ ।

(અર્થ-૬૨). અન- આટના માટે, ભક્તિ-ભક્તિયોગ્યું,
વ્યાખ્યાસ્યામ - વિવરણ કરીશું.)

અર્થ- હવે એટલા માટે આપણે ભક્તિ યોગ્યું વિવરણ કરીશું.

મુત્ર-૨.

સા તગ્મિન્ પરમપ્રેમરૂપા ।

(સા- તે (ભગિ), તુ- સાચેસાચ, ગ્મિન્ - તેનામાં
પરમપ્રેમરૂપા - પરમ પ્રેમ સ્વરૂપ)

અર્થ - તેનામાં (૬૫૨માં) સાચેસાચ પરમ પ્રેમ, તે ભક્તિયું
સ્વરૂપ છે.

મુત્ર-૩.

અમૃતસ્વરૂપા ચ ।

(અમૃત- અમૃત, સ્વરૂપા-સ્વરૂપ)

~ ધ્યાન મુત્રના અનુમધાનમાં આ મુત્ર નીચે પ્રમાણે વાંચી શકાય-
'સા તુ ગ્મિન્ પરમ પ્રેમરૂપા અમૃતસ્વરૂપા ચ ।'

અર્થ- ભક્તિયું રૂપ અમૃત સ્વરૂપ છે

મુત્ર-૪

યદ્યપ્યપ્ચા પુમાન્ સિદ્ધો ભવન્તિ,

અમૃતો ભવન્તિ, તૃપ્તો ભવન્તિ ।

(યદ્ય-જો (ભગિ), અપ્ય-પ્રાપ્ત થતા, અપ્ચા મળવાથી
પુમાન્ - મનુષ્ય, સિદ્ધ - સિદ્ધ, ભવન્તિ-મને છે, અમૃત -અમર,
ભવન્તિ-મને છે, તૃપ્ત -સતોષી, ભવન્તિ-મને છે.)

અર્થ-જો (ભગિ) પ્રાપ્ત થતા મનુષ્ય સિદ્ધ બને છે, અમર
બને છે, સતોષી બને છે

સૂત્ર-૫

ય પ્રાપ્ય ન કિંચિત્ શાન્તિ ન ગેચ્ચતિ
ન દેદિ ન ચતે નોનાની ભવતિ

(યત્-જે) (ભક્તિ) પ્રાપ્ય-મેળવાથી, (પુમાન મનુષ્ય) કિંચિત્ કાંઈ જ, ન વાગતે - દેખતો નથી, ન ગેચ્ચતિ - શોક કરતો નથી ને દેદિ - દેખ કરતો નથી ન રમતે - ઉસાહી - સ્વાર્થપ્રવૃત્ત ન ભવતિ - થતો નથી)

અર્થ - જે (ભક્તિ) મેળવવાથી (મનુષ્ય) કાંઈજ દેખતો નથી (કથાનો) શોક કરતો નથી, (કાંઈનેજ) દેખ કરતો, (વિષયોમા) આનંદ મેળવતો નથી, (અથવા તો) તે સ્વાર્થપ્રવૃત્ત થતો નથી

સૂત્ર-૬

યત્ જાત્વા મર્તો ભવતિ સ્તમ્ભી
ભવતિ આત્મારામો ભવતિ ॥

(યત્-જે) (પ્રેમ રૂપા ભક્તિ) જા પ - જાણવાથી, (પુમાન- મનુષ્ય), મત-ઉભત, ભવતિ-મને છે સ્તબ્ધ-સાંત ભવતિ-ધાય છે, આત્મારામ- આત્મારામ ભવતિ-મની ભય છે)

અર્થ - જેને (ભક્તિનો) જાણવાથી (મજાવાથી) મનુષ્ય ઉભત મને છે, સાંત ધાય ॥ અને આત્મારામ મની ભય છે

સૂત્ર - ૭

આ ન કામયમાના નિરોધસ્વપ્નાત્

આ - ને (૪૨મ પ્રેમ૩૫ ભક્તિ) ન - નથી

કામયમાના - કામનાયુક્ત, નિરોધસ્વપ્નાત્ - નિરોધસ્વરૂપ) ' "

અર્થ - તે (પ્રેમ ભક્તિ) કામનાયુક્ત નથી કારણ કે તે નિરોધસ્વરૂપ છે

શ્રુત-૮

નિરોધઃ તુ લોકવેદ્યાપારન્યાસઃ

(નિરોધઃ-નિરોધ-(કામના કાય). તુ-એટલે. લોકવેદ્યાપાર-
ન્યાસ :-લોકિક અને વૈદિક કર્મોના ત્યાગ).,

અર્થ :-લોકિક અને વૈદિક કર્મોના ત્યાગને નિરોધ કહેવાય છે.

શ્રુત-૯

તસ્મિન્ અનન્યતા તદ્ વિશેષિયુ ઉદાસીનતા ચ ॥

(તસ્મિન્-તેનામાં (ઈશ્વરમાં), અનન્યતા-અભિન્નતા, તદ્વિશેષિયુ-
પ્રતિકૂલતામાં, ઉદાસીનતા-રજ ન ધરાવવા તે.)

અર્થ :-તેનામાં (પ્રિયતમ ભગવાનમાં) અનન્યતા અને તેના
પ્રતિકૂળ વિષયમાં ઉદાસીનતાને ધનુ નિરોધ કહે છે.

શ્રુત-૧૦.

અન્યાશ્રયાણાં ત્યાગઃ અનન્યતા ।

(અન્યાશ્રયાણાં-બીજા આશ્રયોતો, ત્યાગ-ત્યાગ, અનન્યતા-
અનન્યતા)

અર્થ :- (પોતાના પ્રિયતમ ભગવાન સિવાય) બીજા બધા
આશ્રયોતો ત્યાગને અનન્યતા (કહેવાય છે).

શ્રુત-૧૧.

૧. લોક વેદ્યુ તદ્વતુકલાચરણં તદ્ વિશેષિયુ ઉદાસીનતા ।

(લોક વેદ્યુ-લોકિક અને વૈદિક કર્મોમાં, તદ્વતુકલાચરણં-તેને
(ભગવાનને) અનુકૂળ કર્મ કરવા, તદ્-તેના (ઈશ્વરના), વિશેષિયુ
ઉદાસીનતા-પ્રતિકૂળ વિષયમાં ઉદાસીનતા (છે))

અર્થ-લોકિક અને વૈદિક કર્મોમાં ભગવાનને અનુકૂળ કર્મ કરવા
(એના અર્થ એ કે) તેના પ્રતિકૂળ વિષયોમાં ઉદાસીનતા.

સૂત્ર-૧૨

ભવતુ નિશ્ચયદાયકોત્તરં લેખ્યં સાત્ત્વરશ્ચયમ્ ।

(ભવતુ-પણ, નિશ્ચયદાયકોત્તર-હિચ્ચનમ ગિચિતિમા ગિચ, લેખ્યં-
પડી, સાત્ત્વરશ્ચયમ્-સાત્ત્વોત્તુ રક્ષય (સાત્ત્વાનુ-ળ આચગમ્))

અર્થ - હિચ્ચનમ ગિચિતિમા ગિચ ચળ પડી પળુ સાત્ત્વોત્તુ રક્ષય
કરવુ જોઈએ-એને સાત્ત્વાનુ,ળ આચ-લ્લુ કરવુ જોઈએ

સૂત્ર-૧૩

અન્યથા પનિત્યાસમ્થ્યા ॥

અન્યથા-નદિ તો, પનિત્યાસકથા-પાવાનો ભય છે)

અર્થ-નદિ તો પડવાનો ભય છે

સૂત્ર-૧૪

લોકો પિ તાનદ એત કિન્તુ ભોજનાદિ-

વ્યાપાતુ તુ આસરીન્ધારણુરધિ.

(લોકો પિ-નોડિઃ ધ્વો પચુ તાવદ્એવ- ત્યા મુધી, કિન્તુ-
પરતુ ભોજનાદિવ્યાપા -ભોજન રમેત ધર્મો તુ-તો, આસરીન્ધારણુ
વધિ-આ શરીર ગદેજો ત્યાં મુખી ક્રમ્વા પડશે)

સૂત્ર-૧૫

તત્પથ્યણાનિ વાચ્યન્તે નાનામનભેદાત્ ।

(તદ્ લક્ષણાનિ-તેના (લક્ષિતના) વપત્રો વાચ્યન્તે-વર્ણન કરવામાં
આવે છે નાનામનભેદાન્-રિવિધ મન અનુસાર)

અર્થ -વિરિધ મન અનુસાર ભક્તિના લક્ષણોનું વર્ણન કરવામાં
આવે છે

સૂત્ર ૧૬

પૂજાદિનુ અનુગમ દતિ પાગસર્થ ॥

(પૂજાદિનુ-પૂજા આદિમાં, અનુગમ-એમ દતિ-તેમ પાગસર્થ-
પરાશરનન્દન વ્યામળ)

અર્થ-પગમન-નત બ્યામનના મન અનુમાર ભગવાનની પૂન વગેરેના પ્રેમ દેવો તે ભગ્નિ છે.

મુત્ર-૧૭

કથાદિયુ દનિ ગર્ગ ॥

(કથાદિયુ- કથા રંગેરમાં, કનિ-તેમ, ગર્ગ - ગર્ગ)

અર્થ-શ્રી નર્ગાચાર્યના (મન અનુમાર) ભગવાનની કથા વગેરેમાં (અનુગમ દેવો, તે ભગ્નિ છે.)

મુત્ર-૧૮

આત્મરનિ અવિરોધેન દનિ શાઙ્ગિય ॥

(આત્મરનિ-આત્મામાં આનંદ અવિરોધ-અવિરોધ રિત્તા ઇતિ-તે શાઙ્ગિય આદિ શાઙ્ગિય માને છે)

અર્થ-મુત્રિ શાઙ્ગિયના મન અનુમાર આત્માના આનંદના અવિરોધી વિષયમાં અનુગમ તે ભગ્નિ છે

મુત્ર-૧૯

નારદ તુ તદર્ષિતા આખિયાચારતા

તદ્વિમ્બ છે પન્મ વ્યાકુલતા દનિ ॥

(નારદ નારદજી, તુ-જી તદર્ષિતા આખિયાચારતા-જેણે સર્વ કર્મો ભગવાનને અર્પણ કર્યા છે, તદ્વિમ્બ-તેના નિરમર ભુધી પન્મ વ્યાકુલ -પન્મ વ્યાકુલ થયું)

અર્થ દેવર્ષિ નારદના મન અનુમાર પોતાના સર્વ કર્મો ભગવાનને અર્પણ કરવા અને ભગવાનના નિરમરભુધી પન્મ વ્યાકુલ થયું તે ભગ્નિ છે.

સુ-૨૦

અમનિ એવ એવમ્

(અમનિ-છે એવ એવમ્-એમ ન)

અર્થ - ભરાય એમ જ છે

વિવરણ - આમના સુખા ભક્તિનું જે વર્ણન મદનિ નારદે
કયું છે તે મથાર્થ જ છે

સુત-૨૧

યથા ન જોપિમાનામ્ ॥

(યથા-જેવી જોપિ-નામ્-જોપિઓની) (ભક્તિ)

અર્થ - જેવી કે ન જોપિઓની ભક્તિ

સુત-૨૨

॥ તદાપિ ન મ્હાત્માનાન વિમુત્યપવાદ ॥

(તદા-ત્યાં (જોપિઓની અવસ્થામાં) મ્હાત્માનાન વિમુત્યપવાદ -
મહાત્માનાનની વિમુક્તિનો અપવાદ)

અર્થ-એ અવસ્થામાં પણ મ્હાત્માનાનની વિમુક્તિનો અપવાદ નથી.

સુત-૨૩

તદ વિહીન જ્ઞાતાશ્રયિવ ॥

(તદ વિહીન -તેના વિના-શ્રય મ્હાત્માનાના જ્ઞાન વિના,

જ્ઞાન હામ્ -જ્ઞાન નહીં હવે-સમાન)

અર્થ - મ્હાત્માનાને ભગવાન જ્ઞાન સા વિન તે એમ જ્ઞાન કમ
સમાન છે

સુત-૨૪

નાસ્તિ એવ નાસ્તિ તત્ત્વમુખ્યમિત્યમ્ ।

(ન અસ્તિ-તેનું નહીં એવ-નાસ્તિ નાસ્તિ-તેમ) (તે જ્ઞાન
-પ્રેમમાં) તત્ત્વમુખ્યમિત્યમ્-એ બીજાના એ સુખી)

અર્થ-તેમાં (જ્ઞાન-પ્રેમમાં) એ બીજાને સુખે સુખી કોનું નથી.

સૂત્ર-૨૫

સા તુ કર્મજાનયોગેભ્ય અપિ અધિકનરા ॥

(આ-તે-(ભક્તિ-પરાભક્તિ), તુ-પરંતુ, કર્મજાન યોગેભ્ય -
કર્મજાન અને ભક્તિથી, અપિ-પણ અધિકનરા શ્રેયતઃ)

અર્થ-પ-તુ તે (ભક્તિ) કર્મ, જ્ઞાન અને યોગથી પણ
શ્રેયતઃ છે

સૂત્ર-૨૬

‘ દેવરપત્ત્યાત્ ’

અર્થ -દારણ કે (ભક્તિ) દેવરપ છે

સૂત્ર-૨૭

હમ્બરમ્ અપિ અભિમાનદેષિત્વાત્ દૈન્યપ્રિયત્વાત્ ચ ।

(હમ્બરમ્-હમ્બરને, અપિ-પણ, અભિમાન દેષિત્વાત્-અભિમાન
પ્રત્યે દેષમાન, દૈન્યપ્રિયત્વાત્- નમ્રતા પ્રત્યે પ્રિયભાવ, ચ-અને)

અર્થ-હમ્બરને પણ અભિમાન પ્રત્યે દેષભાવ અને નમ્રતા
પ્રત્યે પ્રેમભાવ છે.

સૂત્ર-૨૮

તત્સ્ય જ્ઞાનમેવ સાધનમ્ હતિ એક ॥

(તત્સ્ય-તેનું (ભક્તિનું) જ્ઞાનમ્-જ્ઞાન, એવ-એક જ, સાધનમ્-
સાધન, હતિ-આમ, એકે-કેઈ (આશાયી)

અર્થ-તેનું (ભક્તિનું) સાધન જ્ઞાન છે એમ અમુકનો (આશા-
યીનો) મત છે

સૂત્ર-૨૯.

અન્યોન્યાશ્રયત્વમ્ હતિ અન્યે ॥

(અન્યોન્યાશ્રયત્વમ્ - પરસ્પર, આધારરૂપ, હતિ-એમ અન્યે-
બીજા (અપ્રાપ્તો))

અર્થ - મીઠાનબોનો (આચારોનો) મન છે ૨ ભક્તિ અને
જ્ઞાન ૫ એક આધારરૂપ છે

મુન-૨૦

સ્વન કનકપના દતિ અવકુમાર ।

(૧૧૫- પોતે જ, કનકપના-કનકરૂપ, દતિ-એમ) અવકુમાર-
અજ્ઞાના પુત્ર (નારદજી)

અર્થ - અવકુમાર નારદજીના મન પ્રમાણે ભક્તિ પોતે જ
કનકરૂપ છે

મુન-૩૧

રાત્ર્યુદ્ધ બો નાદિનુ તયેવ દહત્વાત્ ।

(રાત્ર્યુદ્ધ બોજનાદિનુ-રાત્ર્યુદ્ધ, બોજન નમેરેમા, તથા-પ્રમાણે.
એવ-જ, દહત્વાત્-દહિગોચર થાય છે)

અર્થ - રાત્ર્યુદ્ધ અને બોજન વગેરેમા પશુ આ પ્રમાણે
દહિગોચર થાય છે

મુન-૩૨

ન તેન રાજપરિતોષ ક્રુધાશાન્તિ યા ।

ન-નરિ તેન-તેનાથી (ક્રુધા શાન્તી) રાજપરિતોષ-રાજાને
સ તોષ, ક્રુધાશાન્તિ -જૂખની શાન્તિ, વા-અથવા

અર્થ - ન તેનાથી (ક્રુધા શાન્તી) રાજા રાજા અને છે અથવા
ન તો તેનાથી જૂખ મટે છે

મુન-૩૩

નરમાત્ સા એવ આઘા મુમુક્ષિ ।

(તમાત્-એટલા માટે સા-તે (ભક્તિ) એવ-એક જ, મુમુક્ષિ
મુમુક્ષોતે આઘા-મદ્ય કરવા ચોગ્ય)

અર્થ - એટલા માટે મુમુક્ષોએ ભક્તિ મદ્ય કરવી જોઈએ

સૂત્ર-૨૪.

નમ્ય નાભ્યાનિ નાથસ્તિ આચાર્યો ।

(નમ્ય-તેની, નાથનાનિ-અર્ચન, નાથસ્તિ-રહેલો છે, આચાર્યો-આચાર્યો)

અર્થ-આચાર્યો ભક્તિના સાધનનું વર્તન કરે છે.

સૂત્ર-૨૫.

તદ્વુ રિપવત્યાગાત્ અગત્યાગાત્ ચ ।

(તત્-તે (ભક્તિ), ત્વ-પણ, રિપવત્યાગાત્-રિપવત્યાગથી સગત્યાગાત્-અગત્યાગથી ચ-અને)

અર્થ-પણ તે (ભક્તિ) રિપવત્યાગ અને સગત્યાગથી પ્રાપ્ત થાય છે

સૂત્ર-૨૬

અનાદિનમજનાત્ ।

(અનાદિનમજનાત્-અખડ ભજનથી)

અર્થ-અખડ ભજનથી ભક્તિ માર્ગમાં ભરણના મને છે

સૂત્ર-૨૭

લોકે પિ ભગવદ્ગુણુ શ્રવણમોર્ચનાત્ ।

(લોકે-અસામાન્ય, અમાર્ગના, અપિ-પણ, ભગવદ્ગુણુ-ભગવાનનાં ગુણુગાન, શ્રવણમોર્ચનાત્-શ્રવણ કરવાથી અને મોર્ચન કરવાથી)

અર્થ-સમાર્ગમાં પણ ભગવાનના ગુણુગાન શ્રવણ અને મોર્ચનથી ભક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે

સૂત્ર ૨૮

મુખ્યત ત્વ રાદ્ગૃપના એક ભગવદ્ગૃપાનેગાત્ ચ ।

(મુખ્યત-મુખ્યત્વે, ત્વ-પણ, રાદ્ગૃપના-મહાત્માઓની કૃપાથી, એક-ફક્ત, ભગવદ્ગૃપાનેશાત્-ભગવાનની વેશ માર્ગકૃપાથી, વા-અથવા)

અર્થ-પણ ભક્તિ મુખ્યત્વે મહાત્માઓની કૃપાથી મળે છે

શ્રુત-૪૪

કામ ક્રોધ મોહ સ્મૃતિશ્રય શુદ્ધિનાય સર્વનાય કારણત્વાત્ ।

કામ-કામ, ક્રોધ-ક્રોધ, મોહ-મોહ, સ્મૃતિશ્રય-સ્મૃતિનાય, સર્વનાય-શુદ્ધિનાય-શુદ્ધિનો યોગ, કારણત્વાત્-કારણ રૂપ છે.

અર્થ-કામ, ક્રોધ, મોહ, સ્મૃતિશ્રય શુદ્ધિનાય અને સર્વનાયનું કારણ છે.

શ્રુત-૪૫

તરંગાધિતા અપીમે સંગાત્ સમુદાયન્તિ ।

તરંગાધિતા-તરંગની સાથે, અપીમે-એ કે, હમે-આ કામ ક્રોધ મોહ, સંગાત્-સંગથી કુમંગથી, સમુદાયન્તિ-સમુદાયનેવા બની જાય છે.

અર્થ-તે કામ અને ક્રોધ વગેરે પહેલા તરંગ જેવા હોય છે રંતુ કુમંગથી સમુદાયનેવા આકાર ધારણ કરે છે

શ્રુત-૪૬

ક્ષતરતિ ક્ષતરતિ માયામ્ । ય : સંગં ત્યજતિ ।

યો મહાનુભાવ મેવને, નિર્મમો ભવતિ ॥

ક-ક્રોધ, તગતિ-તરે છે, માયામ્-માયા, ય-જો સંગ-સંગ, ત્યજતિ-તજે છે, મહાનુભાવ-મહાપુરુષોની, મેવતે-સેવા કરે છે, નિર્મમ-મમતા રહિત, ભવતિ-બને છે

અર્થ-ક્રોધ તરી રહે છે ૧ માયાને ક્રોધ તરી રહે છે ૨ સર્વ જોનો ત્યાગ કરે છે, જે મહાપુરુષોની સેવા કરે છે અને જે મમતા દિન છે

શ્રુત-૪૭

યો વિવિક્લસ્થાન મેવને, યો યોક્ત્ય-૧ ઉચ્ચયતિ, નિશ્ચિયમ્યો ભવતિ, યોગક્ષેમં ત્યજતિ ॥

૫-જો, વિવિક્લસ્થાન-એકાંતસ્થાન, મેવતે-સેવા કરે છે, ૫-જો,

સૂત્ર-૫૧.

અનિર્વચનીયં પ્રેમસ્વરૂપમ્ ।

અનિર્વચનીયં.—અનિર્વચનીય-વર્ણન ન કરી શકાય તેવી

પ્રેમસ્વરૂપમ્—પ્રેમસ્વરૂપ

અર્થ:—પ્રેમમક્તિસ્વરૂપ અનિર્વચનીય છે.

સૂત્ર-૫૨.

મુકામવાદનવત્ ।

મુકામવાદનવત્—મૂંગા માણસના સ્વાદ જેવું.

અર્થ:—મૂંગા માણસના સ્વાદની જેમ.

સૂત્ર-૫૩.

પ્રકાશને ક્વાપિ પાત્રે ।

પ્રકાશને—પ્રકાશ જે ક્વાપિ—કોઈ જગ્યાએ કોઈ સમયે, પાત્રે-
તમા.

અર્થ—પ્રેમ ભક્તિ યોગ્ય ભક્તમાં કોઈ સમયે કોઈ જગ્યાએ
! છે.

સૂત્ર-૫૪

શુભ્યુદયિન કામનારદિત્વ પ્રતિશ્લુષ્ટવર્ધમાન અવિચ્છિન્ન સદ્ગુણતર
મયસ્વરૂપમ્ ।

શુભ્યુદયિન—શુભેથી પર, કામનારદિત્વ—કામનારદિત, પ્રતિશ્લુષ્ટ-
માન—દમેશ વધતો, અવિચ્છિન્નમ્—સતત પ્રવાહ, સદ્ગુણતર—અતિ
મ, અનુભવસ્વરૂપ—આત્મિક અનુભવસ્વરૂપ.

અર્થ—આ પ્રેમ શુભ્યુદયિન છે, કામના રહિત છે, પ્રતિશ્લુષ્ટ
તો નથી છે, સતત વહેતો છે, સદ્ગુણતર છે અને અનુભવ રૂપ છે.

સૂત્ર-૫૫

તત્ત્વ પ્રધ તત્ત્વ એવ અવ્યયોક્તયતિ તત્ત્વ એવ
શ્રુજોતિ તત્ત્વ એવ અવ્યયતિ તત્ત્વ એવ ચિન્તયતિ ।

તત્-નિ-ત્રિમુખમિનિ, પ્રાપ્ત-પ્રાપ્ત કરીને, તત્-તેને, એવ-એકજ,
અવતો-પનિ-મુખે છે, ત્રિગોનિ-આખે છે જ્ઞાત્યતિ-વર્ણન કરે છે,
ચિન્તનનિ-ચિન્તન કરે છે

અર્થ -આ પ્રેમને પ્રમ-રીને (જન) તેને (પ્રેમને) જ લુપ્ત
છે, તત્ જ સામ્યે છે મેનુ જ વર્ણન કરે છે ખી તેનું જ
ચિન્તન કરે છે

સુત-૫૬

ગૌગી ત્રિધા મુગમેત્ત આનાદિ બદાત્, વા ।

ગૌગી-ગીજ, ત્રિધા-ત્રિ પ્રમાણી, મુગમેદાત્-મુગ મેદ અનુમાર
(સત્, રજઃ/તમસ) આતીન્મેદાત્-હેતુ પ્રમાણે-જેમકે-આત્, ત્રિધામુ,
અર્થોર્થો, વા-અથવા

અર્થ -ગૌજુ ભક્તિ મુગમેદ અનુસાર અથવા આનાદિ બેદ
અનુમાર તજુ પ્રમાણી હોય છે

સુત-૫૭

ઉત્તરમાત્ ઉત્તરમાત્ પૂર્વપૂર્વો એવાય ભવતિ ।

ઉત્તરમાત્ ઉત્તરમાત્-પડીના બીજા કરતા, પૂર્વપૂર્વો-આમ
બના, ત્રેવાય-એક, ભવતિ-છે

અર્થ -દરેક આગળનું તેના પડીના બીજા કરના એક છે

સુત-૫૮

અન્યમાત્ સૌભવ્ય ભક્તી ।

અન્યમાત્-અન્ય કરતા, સૌભવ્ય-મુનિ ભક્તી-ભક્તિ

અર્થ-અન્ય બીજા કરના ભક્તિ મુનિ છે

" સુત-૫૯

પ્રમાણુન્તરસ્ય અનપેક્ષતાત્ સ્વય પ્રમાણુતાત્ ।

પ્રમાણુન્તરસ્ય-અન્ય પ્રમાણુની, અનપેક્ષતાત્-આવરણ
રહિત, સ્વય-પોતે, પ્રમાણુતાત્-પ્રમાણુરૂપ

અર્થ.-તેને (બકિતને) અન્ય પ્રમાણની અભાસ્યતા નથી. કારણ કે પોતે જ પ્રમાણરૂપ છે.

સૂત્ર-૬૦

શાન્તિરૂપાત્ પરમાનન્દરૂપાત્ ચ ।

શાન્તિરૂપાત્-શાંતિરૂપ, ચ-અને, પરમાનન્દરૂપાત્-પરમાનન્દ રૂપ અર્થ -ભક્તિ શાંતિરૂપ અને પરમાનન્દરૂપ છે.

સૂત્ર-૬૧

લોકદાનો ચિન્તા ન કાપી નિવેદિતામૃતોક્તેહતાન્ ।

લોકદાનો-આસાદિક હાનિ, ચિન્તા-ચિંતા-ન-ન, કાપી, કરવી, નિવેદિતામૃતોક્તેહતાન્-પોતાની જાન અને લૌકિક અને વૈદિક કર્મો તો ભગવાનને અર્પણ કરી ચુક્યો છે.

અર્થ -અમોએ લૌકિક સાંસારિક હાનિની ચિંતા ન કરવી જોઈએ, કારણ કે જકતે તો પોતાની જાત અને લૌકિક તથા વૈદિક કર્મો ભગવાનને અર્પણ કરી દીધા છે

સૂત્ર-૬૨

ન તત્ સિદ્ધી લોકવ્યવહારો હેય કિન્તુ

ફલત્યાગ . તત્ સાધન ચ કાર્યગિવ ॥

તત્ સિદ્ધી-ભક્તિ સિદ્ધ થાય ત્યાં સુધી લોકવ્યવહાર -લોકવ્યવહાર, ન-નહિ, હેય -અવસા કરવી, કિન્તુ-ચ-અને, ફલત્યાગ -ફળત્યાગ તત્સાધનમ્-ભક્તિના સાધન. કાર્યમ્-કરવાનુંજોઈએ, એવ-જરૂર.

અર્થ ; -જ્યાં સુધી ભક્તિ સિદ્ધ ન થાય ત્યાં સુધી લોકવ્યવહારનાં કાર્યોના ત્યાગ ન કરવો જોઈએ, પરંતુ ફળ ત્યાગ કરી, ભક્તિનાં સાધન કરતાં રહેવું જોઈએ

સૂત્ર-૬૩

સ્વોધનનામિતદૈરિચરિત્રં ન શ્રવણીયમ્ ॥

ઓવનનાગિતકૈરિચરિન—ઓ, ધન, નાસ્તિક અને ધૈરીનુ વર્ણન
ન—નદિ અવપ્તીયમ્—આખળાનુ નેષ્ઠએ

અર્થ—ઓ, ધન, નાસ્તિક અને ધૈરીનુ વર્ણન આખળાનુ નેષ્ઠએ
નદિ.

સૂત્ર-૬૮

અભિમાનદભાદિક ત્યાગ્યમ્ ॥

અભિમાનદભાદિક—અભિમાન, દમ વગેરે તથા ત્યમ્—ત્યાગ્યનાં નેષ્ઠએ

સૂત્ર-૬૫

તદરિંતાખિનાચાન્ અનુક્રમ કૌવાધિમાનાન્ નિમિત્તેષુ ક્રમણિયમ્ ॥

તદરિંતાખિનાચાન્—મદા આચાર ભગવાનને અર્પણ કરીને,
કામકોરભિમાનાદિક—નન, કોથ અભિમાન વગેરે, નિમિત્ત—તેને (ભગ
વાનને) એવ—જે પ્રદીપ્તિયમ્—કરના નેષ્ઠએ

અર્થ—મદા આચાર = ભગવાનને અર્પણ કર્યા પછી જે કામકોર
અભિમાન વગેરે હોય તે તે ભગવાન પ્રતિ કરવા નેષ્ઠએ

સુત-૬૭

ભગવા એકાન્તિનો મુખ્યા ॥

(ભગવા-ભક્તો એકાન્તિન અનન્ય ભક્તિ મુખ્યા -મુખ્ય છે)
અર્થ -અનન્ય ભક્તિ જ એક છે

સુત-૬૮

બ્રહ્મવેદોધેશમાચાર્યુભિ પરંપર વપમાના
પાવયન્તિ જ્ઞાનિ પૃથિવી ચ ।

બ્રહ્મવેદોધેશમાચાર્યુભિ હ રૂંધાઈ જતર છે શેખાચ અને
અતુઓ સાથે પરંપર-૧૨૨૦ વપમાના -ભગવાનના જ્ઞાનિ-જી,
પૃથિવીમાં પૃથ્વી ચ અને પાવયન્તિ-રચિત પ્રેરે છે

અર્થ -આવા અનન્ય ભક્તો બ્રહ્મવેદ શેખાચ અને અતુનીની
આમે પરંપર અભ રહુ તા કૃત્તા શેખાના કૃત્તાને અને પૃથ્વીને
પરિચ કર છે

સુત-૭૧

મોતને પિતરા નૃપતિ દેવતા મનાયા

તેડ જ ભવનિ ॥

પિત - પિતૃઓ મોતે-આનંદ થાય છે નૃપતિ-નામે
દેવતા દેવતા પ્રિયુ-આ મૂ-દારી સનાયા-મનાય ભવનિ-મો

અથ - આવા ભક્તોના આશિર્વાદથી પિતૃઓ આનંદિત થા
છે તેવન મ નામે છે અને આ પૃથી મનાય મને છે

સુત-૭૨

નાતિન તતુ જાનિવિદ્યાપકુતધનકિયર્તિ બે ॥

તેડ તેઓના ભક્તોના જ્ઞાતિવિદ્યાપકુતધન-કિર્તિ-જાતિ
વિદ્યા રૂપ ધન ધન ધધો રંગેર બે ન બે નથી અગ્નિ-દ્વાનો

અર્થ તેઓના (ભક્તોના) જાતિ વિદ્યા રૂપ કુળ ધન અને
વ્યવસાય રંગેરો બે તેનો નથી

સુત-૭૩

ધનમદિયા ॥

ધન - ડાર મૂ કે તરીના - તેના જ

અર્થ - ડાર મૂ કે મર્વ ભક્તો તેના (ધનમદિયા) જ છે

અથ ૭૪

ધારો નાવન બ્ય ॥

ના - શાંરિર ને યથો ન નિ અવરમ્ય - કરનો જાતિએ

અર્થ - ભક્તોએ શાંરિર નહિ કરવો જોઈએ

અથ-૭૫

માનુભાગમાગ વાત્ અનિયન વાત્ ॥

(માનુભાગમાગ વાત્-નિરિધ વિચાર અનિયનવાત્-અનિયન)

અથ - (કાર મૂ કે) વા વિચારમાં નિરિધ વિચારો અને તે
અનિયન છે

મુન-૭૬

ભક્તિગાઆણિ મનનનીરાનિ તદ્ ઉદ્ધમેધ

કર્મોપયપિ કમ્પીયાનિ

(ભક્તિગાઆણિ-મક્તિયાળ્યો, મનનનીરાનિ-મનન કરવું, તદ્-
૧. ઉદ્ધમેધ-મોગિ-મોક્ષ જલિ પામે તેરા કર્મો કર્મીરાનિ-કર્મો

અર્થ-ભક્તિગાઓનું મનન કરવું તેઈએ અને એવા કાર્યો
તેરા જેઈએ કે જેથી ભક્તિની દૃઢિ થાય

મુન-૭૭

સુખદુ મેરજાનાભાદિ ત્વકને કાને પ્રતીક્રમાણે

ભાગ્યાર્ધમપિ વ્યર્થ ન તેવમ્ ॥

(સુખદુ મેરજાનાભાદિ ત્વ ને-સુખ, દુખ, દર્દી, ભાગ વગેરેથી
મુક્ત કાને-કાળ પ્રતીક્રમાણે-ગદ્ જોના ભાગ્યાર્ધમપિ-એક દાણ પણ
વ્યર્થ-વ્યર્થ, ન તેવમ્-ન વિનાશી નેઈએ

અર્થ-સુખ દુખ દર્દી, ભાગ રહેતો પૂર્ણ ત્યાગ થઈ
જન એરા મમતની ગત નવામાં અર્ધી કસુ પણ વ્યર્થ ન રિતો
વધી નેઈએ

મુન-૭૮

અદિસા સન્ય-શૌચ-દયાગ્નિમ્યાદિ ચારિત્રાણિ પરિપાનનીરાનિ ॥

અદિસા, સન્ય શૌચ દયાગ્નિકાદિ ચારિત્રાણિ-અદિયા, અત્ય,
ગૌચ, દયા અને આગ્નિના વગેરે મદ્યુરો, પાનનીરાનિ-પાનન કરવું
નેઈએ

અર્થ-(માધકે) અદિસા, અત્ય, શૌચ, દયા અને આગ્નિકા
વગેરે મદ્યુરોનું પાનન કરવું નેઈએ

શ્રુત-૭૬

મર્ત્યા સર્વભાવેન નિશ્ચિન્નભગવાનેન ભગ્મનીય ।

મર્ત્ય-સર્વદા, સર્વભાવેન-સર્વ ભાવ મહિત, નિશ્ચિન્ન-નિશ્ચિત
શ્રુતિને ભગવાનેન-ભગવાનના, ભગ્મનીય-ભગ્ન કરવાં નેહિએ
અર્થ - મર્ત્ય, સર્વભાવે, નિશ્ચિત જની ભગવાનના જ ભગ્ન
કરવા નેહિએ

શ્રુત-૮૦

સ મીર્ચમા । શીઘ્રમેદાવિર્ભાસ્યનુભાસયતિ ભક્તાન્ ॥

મ-તે (ભગવાન), મીર્ચમાન-મીર્ચિત થાયથી, શીઘ્રમ્ શીઘ્ર,
આવિર્ભાસિ-પ્રકટ થાય છે ભક્તાન્-ભક્તોને અનુભાસયતિ-અનુભવ
કરાવે છે

અર્થ -તે (ભગવાન) (પ્રેમપૂર્વક) કીર્તિત થાયથી શીઘ્ર પ્રગટ
થાય છે અને ભક્તોને અનુભવ કરાવે છે,

શ્રુત-૮૧

ત્રિસત્ત્વસ્ય ભક્તિરેવ ગરિયમી ભક્તિરેવ મદિયસી ।

(ત્રિસત્ત્વસ્ય-ત્રણે સત્ત્વોમાં, ભક્તિરેવ-ભક્તિ જ, ગરિયમી-શ્રેષ્ઠ ॥

અર્થ -ત્રણે મયોમા-(કાર્મિક, વાચિક, આનસિક અથવા બૂત,
વર્તમાન અને ભવિષ્ય કાળમાં) ભક્તિ જ સર્વોત્તમ છે

શ્રુત-૮૨,

શુભ્રુમકાત્મ્યામકિતરૂપાસક્તિ પૂજાસક્તિ રમત્પ્રાસક્તિ

દામ્પ્યામકિતિ સમ્પ્રામકિતિ કાન્તાસક્તિ વાત્સલ્યાસક્તિ

આત્મનિવેદનામકિતિ તન્મયાસક્તિ પરમવિરહાસક્તિ

રૂપા એકધાર્યેમદગધા ભવતિ ॥

અર્થ -આ પ્રેમરૂપ ભક્તિ હોવા છતાં નીચે પ્રમાણે અગીઆર
પ્રકારની હોય છે -(૧) શુભ્રુમકાત્મ્યાસક્તિ (૨) રૂપાસક્તિ (૩) પૂજાસક્તિ
(૪) રમત્પ્રાસક્તિ (૫) દામ્પ્યાસક્તિ, (૬) સમ્પ્રાસક્તિ (૭) કાન્તાસક્તિ

(૮) સાત્ત્વદાસક્રિય (૯) અપમાતિરેનાઅક્રિય, (૧૦) આત્મનિવેદનાસક્રિય
(૧૧) પરમવિદ્યાસક્રિય

સૂત્ર-૮૩

દત્તેષુ નન્તિ વનજાતપ્રાણિર્જ્યા એ મના કુમાન્ગાસ
શુકશાલિયગર્ગિચ્છુકોદિન્ધ્યગૌરોદવારુણિપલિદનુમદ
વિભાષણુ દ્વેષ ભક્ત્યાચાર્યો ॥

અર્થ - નેહોની નિદા ગુણિનો જન એવા વિના ભક્તિતત્ત્વના
આચાર્યગણ જીવકિન્નતકુમાર વેદ રામ, ના દેવદાસ, નાગિન્ધ, ગર્ગ,
વિશ્વ, કૌદિન્ધ્ય, શૈલ, ઉદન-આરુણિ બનિ હનુમાન, વિભાષણુ વગેરે
એ મનથી હે છે-(૬ ભક્તિ ૪ સર્વ એવ છે)

સૂત્ર-૮૪

ય ઈદ નારદપ્રોક્ત પ્રિયાનુજામન વિશ્વમિતિ મદને
સ ભક્તિમાન્મવનિય પ્રેષ નભને સ પ્રે વભતે દતિ ॥
અર્થ -જેને આ નારદજીએ કહેલા કથાજારી સાતમા વિશ્વાસ
અને શ્રદ્ધા હોય છે તે પ્રેમરૂપ ભક્તિ મેળવે છે અને તે
પ્રિયતમને પામે છે

પરમ કૃપાળુ પરમાત્માને પ્રણામ હો !
મદર્પિ નારદજીને નમસ્કાર હો !
સર્વ સન્તમહાત્માઓ ભક્તોને વદન હો !

ૐ તત્ સત્
ૐ શાન્તિ ૐ શાન્તિ ૐ શાન્તિ

श्री गिनान-भादित्य प्रभा-मभिनि
गुणगत विद्या । ६-१

પ્રગટ થતુ અણમોલ ગિજાનદ આદિત્ય

પૂજ્ય શ્રી ગાંધીજીના આજીવનમાં જોઈ શકાય તેવા ધર્મ, દર્શન, યોગ, ગિરના, આશ્રમ આદિ વિષયો વિશે ઉપ પ્રજ્ઞાસોથી અધિક પ્રધાન અંગેના આ છે અને જનતા દૈનિકોના આ શ્રેણીના તર્કિક વિશ્લેષણો આપી છે તેઓએ દર્શાવેલ જન નિર્ણયોની સાથે તેમના આશ્રમના અને પક્ષના આગેવાનોની તથા પદાર્થના તેમના મન અને મુખ પર નજરમાં અનુભવાય છે આના અનુભવોમાં આપણે નામ દેવના ભાગ્ય જ નહિ પરંતુ પાશ્વર્ય દેવોની જનતા તેમની ભાષામાં અનુભવ કરી શકી શકી શકી પ્રમાણમાં ને છે મધ્યસ્થ સમિતિના નિયમ અનુસાર ગાંધીજીના અમુક પુસ્તકોના ગતિ પ્રકારના આશ્રમો સાથે પ્રચલિત થઈ શકે તેવા તફાવત આવા ઉત્તમ પ્રગતિના નવદીપમાં હવે ઉદ્યાનમાં આર્થિક દર્શન હતા અનેક પ્રયોગો શુભ અને જનતા આપે અપૂર્વ સામ પ્રાપ્ત છે તેમજ આપણી સમિતિના પ્રકાશન માર્ગે સુવ્યવસ્થિત અને નિયમિત બનાવવા માટે અમે “ ગિરના જીવન અથવા આશ્રમ ” નું મનમાં આદ્ય છે

દિવ્ય જીવન અથમાત્મા સળધી અગત્યનું

- ★ આ અથમાત્મા દ્વારા પૂરુષાર્થ શ્રી સ્વામી શિવાનંદ મસ્તરનીના અને-વિધ અતિ ઉપયોગી પુસ્તકોનું પ્રાગત કરવામા આવે છે
- ★ આ યોજના શ્રી નિવાનંદ આદિત્ય પ્રચાર સમિતિ, સુનગત વિભાગનું એ- નીન આ મ છે
- ★ આ અથમાત્માના સારિત્ત લવાનમ ન્તા ૩ પુ રાખવામા આવ્યુ છે આ જૂજ નવાનમમા ચાર શ્રી ૭ પુસ્તક દ્વારા ૧૦૦૦ પાનાનું વાચન વર્ષ દરમિયાન આપવામા આવશે
- ★ અથમાત્માના ૧૧ જન્યુઆરીથી ડીસેમ્બર સુધીનું મહેશે પશુ વર્ષ દરમિયાન ગમે ત્યાં આદક થઈ શકાશે
- ★ ઉપિના સચના લવાનમમા ડપિના આદથી બાર સુધીની દિ મતના પુસ્તકોના નામ આ યોજના દ્વારા મળી નહેશે
- ★ અથમાત્માના ધર્મ દર્શન યોગ સિધા, સ્વામ્ય આદિ રિલિન રિયથેને આસરી ચેરામા આવને
- ★ પુસ્તક માટે સાગે કામની વાગવામા આવે છે, લેમ જ તે આ-ર્થ ગનાનના માટે ખાસ ખ્યાન આપવામા આવે છે
- ★ અથમાત્માના સભ્ય મરા નાં દિવ્યજીવન સંધની કોઈ પણ શાખા, શ્રી શિવાનંદ આદિત્ય પ્રસાર સમિતિના સભ્ય અથવા ગ્રાપીનનો અપર્ક સાધી શકે છે
- ★ જ્ઞાનપરાતા આ પુસ્તક માં મીઝવોને આદક બનાવી બેઠ આપી, અથવા તે પુસ્તક પ્રેકસન મેં ખર્ચ આમે આથ અને મદદાર આ શો

શ્રી શિવાનંદ સાહિત્ય પ્રસાર સમિતિ

૧

સુજનન વિજાગ

૮૮૮, ટોચગાની પેળ, જમાનપુર, અમદાવાદ-૧

આગ્ય, સંસ્કૃતિ એવા અર્થે દિવ્ય જીવન મધર્તુ
શુભર ની મામિક

દિવ્ય જીવન

પૂજ્યપાદ શ્રી. સ્વામી જિનાનંદ સંસ્કૃતી
તેમ જ

અન્ય અગ્રગણ્ય ઇશ્વરજ્ઞાના લેખો દ્વારા સાંસ્કૃતિક
પુનરુત્થાનની દિશામાં આગેફૂલ મી નંદુ છે